

Verrijkte uitspraak**ECLI:NL:RBNNE:2015:4185**

Instantie	Rechtbank Noord-Nederland
Datum uitspraak	02-09-2015
Datum publicatie	02-09-2015
Zaaknummer	C/19/103209 / HA ZA 14-029 en C/19/107616 / HA ZA 14-234
Rechtsgebieden	Civiel recht
Bijzondere kenmerken	Eerste aanleg - meervoudig
Inhoudsindicatie	NAM moet waardevermindering huizen Groningen vergoeden, ook als er nog geen sprake is van fysieke schade of als de woning nog niet is verkocht.
Wetsverwijzingen	<u>Burgerlijk Wetboek Boek 3</u> <u>Burgerlijk Wetboek Boek 3 303</u> <u>Burgerlijk Wetboek Boek 3 305a</u> <u>Burgerlijk Wetboek Boek 6</u> <u>Burgerlijk Wetboek Boek 6 96</u> <u>Burgerlijk Wetboek Boek 6 97</u> <u>Burgerlijk Wetboek Boek 6 177</u>
Vindplaatsen	Rechtspraak.nl JOM 2015/934 JM 2015/148 met annotatie van H.J. Bos JA 2016/25 met annotatie van J.W. Silvius NJF 2015/419 RVR 2015/112 mr. I. Brinkman en mr. L. Baljon annotatie in NTE 2016/17, UDH:NTE/13235

Uitspraak

—

vonnis

RECHTBANK NOORD-NEDERLAND

Afdeling privaatrecht

Zittingsplaats Assen

Vonnis van 2 september 2015

in de zaak met zaaknummer / rolnummer: C/19/103209 / HA ZA 14-029 van

1. de stichting

STICHTING WAARDEVERMINDERING DOOR AARDBEVINGEN GRONINGEN,
gevestigd te Groningen,

2. de stichting

STICHTING WOONZORG NEDERLAND,
gevestigd te Amsterdam en kantoorhoudende te Amstelveen,

3. de stichting

WONINGSTICHTING WIERDEN EN BORGEN,
gevestigd te Bedum,

4. de stichting

STICHTING CHRISTELIJKE WOONGROEP MARENLAND,
gevestigd te Appingedam,
eiseressen,
advocaat mr. P.W. Huijtema en mr. R. Glas te Groningen,

tegen

de besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid
NEDERLANDSE AARDOLIE MAATSCHAPPIJ B.V.,
statutair gevestigd te 's-Gravenhage en kantoorhoudende te Assen,
gedaagde,
advocaten mrs. M.A. Leijten en J. de Bie Leuveling Tjeenk te Amsterdam,

en in de zaak met zaaknummer / rolnummer C/19/107616 / HA ZA 14-234 van

1. de stichting

STICHTING WONINGBOUW SLOCHTEREN,
gevestigd te Schildwolde,

2. de stichting

CHRISTELIJKE WONINGSTICHTING PATRIMONIUM GRONINGEN,
gevestigd te Groningen,

3. de stichting

STICHTING LEFIER,

gevestigd te Sappemeer,

4. de stichting

STICHTING ACANTUS GROEP,

gevestigd te Veendam,

5. de stichting

STICHTING STEELANDE WONEN,

gevestigd te Groningen,

6. de stichting

STICHTING DE HUISMEESTERS,

gevestigd te Groningen,

7. de stichting

WONINGSTICHTING DE DELTHE,

gevestigd te Usquert,

8. de stichting

WONINGSTICHTING GRONINGER HUIS,

gevestigd te Zuidbroek,

9. de stichting

STICHTING UITHUIZER WONINGBOUW,

gevestigd te Uithuizen,

eiseressen,

advocaat mr. P.W. Huitema en mr. R. Glas te Groningen,

tegen

de besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid

NEDERLANDSE AARDOLIE MAATSCHAPPIJ B.V.,

statutair gevestigd te 's-Gravenhage en kantoorhoudende te Assen,

gedaagde,

advocaten mrs. M.A. Leijten en J. de Bie Leuveling Tjeenk te Amsterdam.

Eiseressen in beide procedures zullen worden aangeduid als Stichting WAG en woningcorporaties.

Gedaagde in beide zaken zal NAM worden genoemd.

1 De procedure

1.1. Het verloop van de procedure blijkt uit:

in de zaak C/19/103209 / HA ZA 14-029

- de dagvaarding van 24 januari 2014 met producties 1 tot en met 36,
- de conclusie van antwoord van 30 april 2014 met producties 1 tot en met 11,
- de akte inbreng producties van 30 april 2014 van de zijde van Stichting WAG en woningcorporaties met producties 37 tot en met 38C alsmede met een aanvulling op de reeds bij dagvaarding overgelegde producties 23, 27 en 30,
- de akte overlegging producties van de zijde van NAM van 28 mei 2014 met de producties 12 en 13,
- de conclusie van repliek van 3 september 2014, tevens houdende een akte wijziging/vermeerdering van eis met producties 39 tot en met 53,
- de conclusie van dupliek van 11 februari 2015 met de producties 14 tot en met 18,

in de zaak C/19/107616 / HA ZA 14-234

- de dagvaarding van 9 oktober 2014 met producties 1 tot en met 43,
- de conclusie van antwoord van 11 februari 2015 met de producties 1 tot en met 18,
- de akte inbreng producties van 11 februari 2015 van de zijde van woningcorporaties met producties 44 tot en met 46 alsmede met een aanvulling op de reeds bij dagvaarding overgelegde producties 35 en 43,

in beide zaken

- de pleidooien en de ter gelegenheid daarvan overgelegde stukken, waaronder van de zijde van de Stichting WAG en woningcorporaties een akte inbreng producties, tevens houdende wijziging van eis, met de producties 54 tot en met 75, alsmede een akte inbreng productie 76. Van de zijde van NAM zijn bij akte nog de producties 19 tot en met 23 overgelegd.

1.2. Ten slotte is vonnis bepaald.

2 De feiten

2.1. Inleiding

2.1.1. De hieronder weergegeven feiten betreffen de door partijen gepresenteerde feiten die door de andere partij zijn erkend, althans niet zijn weersproken en daarmee als vaststaand kunnen worden aangenomen.

2.1.2. Veel van de hiervoor onder 1.1. opgesomde producties betreffen producties die in beide zaken zijn overgelegd. Tenzij uitdrukkelijk anders vermeld zal, waar in dit vonnis wordt verwezen naar productienummers, het nummer worden aangehouden van de betreffende productie in de zaak C/19/103209/HA ZA 14-029.

2.1.3. Ten behoeve van de leesbaarheid zijn de feiten gerangschikt op onderwerp.

2.2. De partijen

2.2.1. Stichting WAG is opgericht bij notariële akte van 24 april 2013. Het doel van de Stichting WAG is omschreven in artikel 3 van de statuten en behelst ingevolge het eerste lid onder a en f van dit artikel - onder meer - :

"Het behartigen van de belangen van de Deelnemers, in de ruimst mogelijk zin van het woord, waaronder begrepen de vaststelling van de schade bestaande uit waardevermindering van hun onroerende zaken, die de Deelnemers hebben geleden door gaswinning door de NAM en/of handelen of nalaten van de NAM en/of de Staat welk handelen de bodemdaling en/of

aardschokken tot gevolg heeft gehad.”

En:

“Het namens de Deelnemers eisen van schadevergoeding voor het handelen en/of nalaten van de NAM en/of de Staat, het voeren van onderhandelingen, het voeren van procedures en het treffen van andere rechtsmaatregelen tegen de NAM en/of de Staat teneinde de waardevermindering van het onroerend goed van de Deelnemers te verhalen.”

In artikel 1 van de statuten is het begrip ‘Deelnemers’ omschreven als:

“De (rechts)personen en instellingen, aan wie één of meer onroerende zaken in eigendom toebehoren, waaraan tengevolge van gaswinning door de NAM ontstane aardbevingen en/of bodemdaling in de provincie Groningen of elders schade is opgetreden dan wel daardoor in waarde zijn gedaald, die de deelnemersvoorwaarden hebben onderschreven en een overeenkomst met rechtsbijstand met De Haan Advocaten & Notarissen hebben ondertekend of zullen ondertekenen.”

- 2.2.2. Op het moment van de zitting in verband met pleidooi had de Stichting WAG ruim 900 deelnemers. De deelnemers hebben een deelnemersovereenkomst gesloten met de Stichting WAG, waarin tevens een procesvolmacht aan het bestuur van de Stichting WAG is opgenomen. In artikel 4 lid 3 van de Deelnemersovereenkomst is nog bepaald:

“indien het voor het voeren van een procedure of het verkrijgen van een schikking rechtens noodzakelijk is dat de Deelnemer zijn vordering overdraagt aan de Stichting, kan (het Bestuur van) de Stichting deze overdracht op basis van de in het eerste lid van dit artikel vermelde volmacht bewerkstelligen.”

- 2.2.3. De woningcorporaties zijn eigenaar van onroerend goed in de provincie Groningen. Zij zijn geen deelnemers van de Stichting WAG.
- 2.2.4. NAM houdt zich bezig met de opsporing en winning van aardgas en aardolie in Nederland, zowel op land als op zee. Shell Nederland B.V. en ExxonMobil Holding Company houden beide 50% van de aandelen in NAM. De winningsactiviteiten van NAM verricht zij op basis van door de Minister van Economische Zaken (hierna: de Minister) op grond van de Mijnbouwwet verleende winningsvergunningen (voorheen: concessies).

2.3. Exploitatie Groningenveld en daarmee verband houdende aardbevingen door bodemdaling

- 2.3.1. Vanaf de daarvoor bij koninklijk besluit van 30 mei 1963, nr. 39 (Stcrt. 126) verleende aardgas- en aardolieconcessie ‘Groningen’ wint NAM aardgas uit het zogenoemde ‘Groningenveld’. NAM exploiteert het Groningenveld als ‘operator’ voor rekening en risico van de Maatschap Groningen, een maatschap tussen Energie Beheer Nederland B.V. en NAM zelf. NAM houdt een belang van 60% in de Maatschap Groningen, Energie Beheer Nederland een belang van 40%. De aandelen van Energie Beheer Nederland B.V. worden gehouden door de Staat der Nederlanden.
- 2.3.2. Het door NAM geëxploiteerde Groningenveld strekt zich uit onder de gemeenten Appingedam, Bedum, Delfzijl, Eemsum, Groningen, Hoogezand-Sappemeer, Loppersum, Menterwolde, Slochteren, Oldambt, Pekela, Ten Boer, Veendam en - gedeeltelijk - Bellingwedde en Haren. De geschatte oorspronkelijke hoeveelheid winbaar aardgas was 2800 miljard m³. Eind 2012 bevatte het Groningenveld nog ongeveer 780 miljard m³ aardgas.
- 2.3.3. Als gevolg van gaswinning uit het Groningenveld vindt in de regio noord-oost Groningen bodemdaling plaats, onder meer in de vorm van aardbevingen. Deze aardbevingen zijn in frequentie en zwaarte toegenomen. De zwaarte van de aardbevingen is in voorkomende gevallen zodanig dat zij leidt tot fysieke schade aan onroerende zaken.

- 2.3.4. De tot op heden zwaarste aardbeving vond plaats op 16 augustus 2012 bij Huizinge, gemeente Loppersum. Deze aardbeving had een kracht van 3.6 op de schaal van Richter.
- 2.3.5. In een door het KNMI naar aanleiding van de aardbeving bij Huizinge opgesteld rapport van januari 2013 is geconstateerd dat de hoeveelheid bevingen door de tijd toeneemt en dat dit verschijnsel lijkt te correleren met de toegenomen productie. Op basis van een vergelijking met gas- en olieelden buiten Nederland en daar voorkomende bevingen met een maximale magnitude van 4.2 tot 4.8, concludeert het KNMI dat niet verwacht wordt dat de maximaal mogelijke magnitude groter dan 5 zal worden.
- 2.3.6. Naar aanleiding van de aardbeving bij Huizinge heeft Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) onderzoek gedaan naar de vraag waarom er in een relatief korte tijd zoveel aardbevingen boven de 3 (Richter) hebben plaatsgevonden. SodM heeft haar bevindingen beschreven in het rapport "Reassessment of the probability of higher magnitude earthquakes in the Groningen Gas Field" van 16 januari 2013.

Bij brief van 22 januari 2013 heeft SodM de Minister geïnformeerd over gewijzigde inzichten in de aardbevingsgevoeligheid van het Groningse gasveld. In voornoemde brief schrijft SodM onder meer:

"De belangrijkste conclusies op basis van het rapport zijn:

1. Het jaarlijkse aantal aardbevingen in het Groningse gasveld en de energie die daarbij vrijkwam zijn de afgelopen jaren toegenomen. Daarmee is voor Groningen ook de kans toegenomen op het optreden van aardbevingen met een hogere sterkte dan tot nu toe is waargenomen.
2. Hogere waarden voor de thans aangenomen maximum sterkte van 3,9 (Richter) kunnen op voorhand niet worden uitgesloten zonder aanvullende schattingen op basis van niet-seismische methodes zoals geomechanische berekeningen. Zulke data is momenteel niet beschikbaar voor Groningen.
3. Omdat op dit moment geen uitspraak kan worden gedaan over de maximum sterkte is de verwachtingswaarde voor de kans op een aardbeving met een sterkte van 3,9 of hoger in Groningen niet nauwkeurig te bepalen. Gedurende de komende 12 maanden is de verwachtingswaarde voor die kans ongeveer 7% (indien de maximaal mogelijke sterkte 5 zou zijn)"

SodM adviseert in haar brief vervolgens:

"Uit het onderzoek van SodM blijkt dat het niet te verwachten is dat op korte termijn het aantal aardbevingen in Groningen zal afnemen. Alleen door de gasproductie heel drastisch te reduceren of zelfs te stoppen is te verwachten dat er na enkele jaren vrijwel geen voelbare aardbevingen zullen optreden in het Groningenveld. SodM is zich er terdege van bewust dat een dergelijke ingrijpende maatregel, vanuit een breder perspectief dan alleen veiligheid, niet heel realistisch is.

Echter een significante reductie in de gasproductie:

- is de enige maatregel die op korte termijn genomen kan worden én waarvan het effect **na 12 tot 16 maanden** gemerkt zou moeten worden;
- geeft een evenredig effect: bijvoorbeeld een 40% gasproductievermindering van 50 naar 30 miljard m³ per jaar zal leiden tot 40% minder verwachte aardbevingen per jaar en navenante reductie in de kans op een aardbeving groter dan 3,9.

[...]

Omdat de NAM, als primair verantwoordelijke partij, niet van plan is uit zichzelf de gasproductie te reduceren (zie brief NAM), adviseert SodM vanuit het oogpunt van veiligheid voor de inwoners van de provincie Groningen, die boven de aardbevingsgevoelige gebieden van het Groningse

gasveld wonen en werken, en geredeneerd vanuit het voorzorgsbeginsel, om de NAM de volgende maatregel voor te schrijven:

De gasproductie uit het Groningse gasveld zo snel mogelijk en zo veel als mogelijk en realistisch is, terug te brengen

[...]"

2.3.7. De Minister heeft de Tweede Kamer bij brief van 25 januari 2013 op de hoogte gebracht van de conclusies en aanbevelingen uit het rapport van SodM (Tweede Kamer, vergaderjaar 2012-2013, 33 529, nr. 1). De Minister kondigt door NAM te verrichten nader onderzoek aan naar de maximaal te verwachten sterkte en door NAM te nemen passende maatregelen ter voorkoming en beperking van schade. Een besluit over de beperking van productie acht de Minister, zonder nadere informatie, niet verantwoord.

2.4. In verband met de aardbevingen aangekondigde en reeds genomen maatregelen

Vertrouwen in een duurzame toekomst; Een stevig perspectief voor Noord-Oost Groningen.

2.4.1. In dit eindadvies van de Commissie Duurzame Toekomst Noord-Oost Groningen (hierna: de Commissie Meijer), wordt de provincie Groningen geadviseerd samen met NAM het ministerie van Economische Zaken, inwoners, ondernemers, onderwijs- en kennisinstellingen, andere organisaties en lokaal bestuurders tot een meerjarig en samenhangend programma te komen. De Commissie Meijer hanteert 3 programmalijnen met daarbij behorende maatregelen. In haar samenvatting geeft zij dit als volgt weer:

Programmalijn 1

Veiligheid en toekomstzekerheid individuele bewoners en ondernemers

Maatregel 1 - Aardbevingsbestendig maken van woningen en andere gebouwen

Maatregel 2 - Waardevermeerdering en tegemoetkoming door waardebonnen voor energieprestatieverbeterende maatregelen

Maatregel 3 - Garantiestelling bij woningkoop

Maatregel 4 - Oplossen schrijnende gevallen

Maatregel 5 - Verbetering schadeafhandeling door NAM

Maatregel 6 - Professionele uitvoeringsorganisatie met onafhankelijk toezicht

Programmalijn 2:

Kwaliteit van de woon- en leefomgeving

Maatregel 7 - Herstructurering van de woningmarkt en winkelcentra in krimpgebieden

Maatregel 8 - Behoud en herbestemming molens, borgen en kerken

Maatregel 9 - Impuls voor lokale energieopwekking

Maatregel 10 - Snel internet via glasvezel in het landelijk gebied

Programmalijn 3

Duurzaam economisch perspectief voor de regio

Maatregel 11 - Een ambitieus innovatieprogramma 'gas 2.0'. Dit programma geeft invulling aan energietransitie met behulp van drie sterke economische sectoren in Groningen te weten energie, landbouw/agribusiness en chemie.

Nieuwe verhoudingen

Maatregel 12 - Dialoogtafel waaraan NAM, EZ en betrokkenen in het gebied onder leiding van een onafhankelijk voorzitter tot gezamenlijke adviezen komen over de gaswinning in relatie tot

onder meer de veiligheid en toekomstzekerheid van inwoners en ondernemers in het gebied.

Uitvoering van het programma zal circa 20 jaar duren en een extra investering van 895 miljoen euro vergen. Het ligt voor de hand dat deze kosten door NAM (lees: Maatschap Groningen) gedragen zullen worden. Maar de commissie verwacht van de provincie dat zij ook mee investeert in programmalijn 3, met een bedrag van tenminste 100 miljoen euro bovenop het reeds genoemde.

Brief van de Minister aan de Tweede Kamer van 17 januari 2014

2.4.2. In zijn brief aan de Tweede Kamer van 17 januari 2014 (Tweede Kamer, vergaderjaar 2013-2014, 33 529, nr. 28) informeert de Minister de Tweede Kamer over te nemen maatregelen langs drie sporen:

1. gerichte vermindering van de gaswinning ten behoeve van de veiligheid;
2. grootschalige preventieve versterking van woningen, gebouwen en infrastructuur en adequate schadeafhandeling;
3. verbetering van het economisch perspectief van de regio door bedrijvigheid te stimuleren.

2.4.3. De Minister schrijft over deze maatregelen onder meer:

“Het voorgenomen besluit over vermindering van de gaswinning heb ik gedeeld met betrokken bestuurders in de provincie en gemeenten. Met hen heb ik verder, zoals genoemd onder 2 en 3, een pakket uitgewerkt dat ziet op het versterken van gebouwen, huizen en infrastructuur en adequate schadeafhandeling, alsmede op verbeterde leefbaarheid en meer economisch perspectief voor de regio. NAM committeert zich aan dit programma. Om dit pakket nader invulling te geven is blijvende betrokkenheid van de mensen in de regio essentieel. Hiertoe wordt een permanente dialoogtafel ingesteld.”

Over de preventieve maatregelen en adequate schadeafhandeling schrijft de Minister:

“NAM raamt schadeherstel en schadepreventie op een bedrag van € 750 miljoen voor de komende vijf jaar. Daarnaast lijkt een bedrag van € 100 miljoen noodzakelijk voor preventieve maatregelen die als gevolg van het verhoogde aardbevingsrisico specifiek noodzakelijk zijn voor de infrastructuur. Verder richt NAM een fonds in voor speciale situaties dat zal worden beheerd door een onafhankelijke instantie waarvan de samenstelling wordt bepaald door voornoemde dialoogtafel. Hiervoor stelt NAM een bedrag van € 15 miljoen beschikbaar. Daarnaast stelt NAM € 10 miljoen beschikbaar voor het bouwkundig versterken van nieuw te bouwen huizen en gebouwen. Voor de komende vijf jaar levert NAM voor in totaal € 125 miljoen een bijdrage aan een waardeverhogend pakket aan maatregelen gericht op huizen in het risicogebied, maar ook daarbuiten.

Verder zal, nu onderzoek van Ortec Finance significante waardedaling heeft aangetoond, de aangekondigde regeling voor compensatie van waardedaling in werking treden, onder nader te bepalen voorwaarden. Met NAM zijn afspraken gemaakt over de contouren van deze regeling. Het financieel beslag van deze regeling is onder meer afhankelijk van het aantal verkochte huizen in het risicogebied en de uiteindelijke vastgestelde waardedaling per huis. Aangetoonde waardedaling wordt uiteraard vergoed. Het exacte budget dat hiervoor benodigd is, is op dit moment niet te kwantificeren.”

Ten aanzien van de maatregelen op het gebied van leefbaarheid en economisch perspectief wijst de Minister op door NAM en de Provincie Groningen ter beschikking gestelde gelden voor maatregelen op de volgende gebieden:

1. Een programma dat de herbestemming van cultureel erfgoed bevordert;
2. Herstructurering van de woningvoorraad en winkelveorzieningen;
3. Een impuls voor lokale energieopwekking;

4. Snel internet en smart grids in het landelijk gebied.

Met het (totale) pakket aan de door de Minister onder 2 en 3 genoemde maatregelen zal - aldus de Minister - over de periode 2014 tot en met 2018 een bedrag van € 1,18 miljard beschikbaar komen voor de regio.

- 2.4.4. De genoemde maatregelen komen overeen met het pakket aan maatregelen als neergelegd in een bestuurlijk akkoord getiteld "Vertrouwen op Herstel en Herstel van Vertrouwen". Dit akkoord is overeengekomen tussen de Minister, de provincie Groningen en de gemeenten in het risicogebied. De NAM heeft aan de totstandkoming van dit document meegewerkt en onderschrijft de inhoud daarvan. De maatregelen uit het akkoord worden door NAM verder uitgewerkt en geïmplementeerd in overleg met diverse betrokkenen, verenigd in de meergenoemde Dialoogtafel.

Schaderegeling

- 2.4.5. Voor fysieke schade aan onroerende zaken hanteert NAM een in de zogenaamde 'Schaderegeling' neergelegde schadeafhandelingsprocedure. Uitvoering van de schadeafhandeling vindt plaats door de opgerichte uitvoeringsorganisatie Centrum Veilig Wonen (CVW), die (op afstand) wordt aangestuurd door NAM maar onder onafhankelijk toezicht staat.

Vangnetregeling voor bijzondere situaties

- 2.4.6. Per 15 april 2014 is de Tijdelijke Commissie voor Bijzondere Situaties operationeel. Deze commissie biedt hulp aan huiseigenaren die vanwege bijzondere omstandigheden niet in hun huidige woning kunnen blijven wonen of bijvoorbeeld op korte termijn moeten verhuizen. De hulp die wordt geboden kan financieel van aard zijn, maar ligt bijvoorbeeld ook in bemiddeling bij woningverkoop of taxatie. Onder omstandigheden zal ook bij eventuele onverkoopbaarheid van een woning een beroep op de regeling 'Bijzondere Situaties' kunnen worden gedaan.

Waarderegeling

- 2.4.7. Op 29 april 2014 is de door NAM opgestelde Regeling Waardedaling (hierna: de Waarderegeling) gepubliceerd en in werking getreden. De Waarderegeling geldt voor woningen in de gemeenten Appingedam, Bedum, Delfzijl, Eemsmond, Loppersum, Slochteren, Ten Boer en Winsum, die verkocht en geleverd zijn in de periode na 25 januari 2013 en schade in de vorm van waardevermindering hebben ondervonden door aardbevingen die het gevolg zijn van gaswinning. De Waarderegeling is enkel van toepassing op transacties waarbij minimaal één van de betrokken partijen niet bedrijfsmatig handelt.

Regeling Waardevermeerdering

- 2.4.8. NAM stelt in de periode 2014-2018 geld beschikbaar voor waardevermeerdering van woningen. In overleg met de Dialoogtafel wordt gewerkt aan een definitieve invulling hiervan. Sinds 6 november 2014 geldt een tijdelijke regeling Waardevermeerdering, die met terugwerkende kracht vanaf 17 januari 2014 in werking is getreden. Op grond van deze regeling kunnen huiseigenaren in de gemeenten Loppersum, Appingedam, Delfzijl, Eemsmond, Ten Boer, Slochteren, De Marne, Bedum of Winsum die meer dan € 1.000,00 aan fysieke schade door aardbevingen geleden hebben, een vergoeding tot € 4.000,00 per woning krijgen als zij op of na 17 januari 2014 duurzaam hebben geïnvesteerd in hun woning. Daarbij gaat het om energiebesparende investeringen, zoals bijvoorbeeld isolatie, zonnepanelen of zonneboilers of hoog rendement cv-ketels.

Economic Board

- 2.4.9. Ontwerp en uitvoering van een sociaaleconomisch versterkingsprogramma is in handen van de

Economic Board, die bestaat uit lokale ondernemers en de regioleider van FNV Bondgenoten. De Economic Board is daartoe in gesprek gegaan met verschillende partijen in het gebied, zoals het bedrijfsleven, overheden, maatschappelijke organisaties en onderwijsinstellingen.

Wat betreft de maatregelen die ten doel hebben de leefbaarheid in het gebied te stimuleren wordt zoveel mogelijk aangesloten bij bestaande leefbaarheidsprogramma's in de regio.

Productiebeperking

2.4.10. Met ingang van 2014 wordt de gasproductie rondom Loppersum voor de komende drie jaar met 80 % teruggebracht. De totale productie uit het Groningenveld zal, aldus de Minister in zijn brief van 29 januari 2015 (Tweede Kamer, vergaderjaar 2014-2015, 33 529, nr. 94) voor de jaren 2015 en 2016 worden beperkt tot:

- een productiemaximum voor het gehele Groningenveld van 39,4 miljard Nm³ per jaar;
- een productiemaximum voor de Loppersumclusters van 3,0 miljard Nm³ per jaar;
- een productiemaximum voor de clusters in de regio Zuid-West van 9,9 miljard Nm³ per jaar;
- een productiemaximum voor het cluster Eemskanaal van 2,0 miljard Nm³ per jaar;
- een productiemaximum voor de clusters in de regio Oost van 24,5 miljard Nm³ per jaar.

2.5. Onderzoeken naar het effect van aardbevingen op de waarde van onroerend goed

Ortec Finance Research Center

2.5.1. De Staat der Nederlanden, vertegenwoordigd door de Minister, heeft Ortec Finance Research Center (hierna: Ortec) opdracht gegeven onderzoek te doen naar de ontwikkelingen op de woningmarkt rond het Groningenveld. De resultaten van het eerste door Ortec uitgevoerde onderzoek zijn opgenomen in het rapport "De waardeontwikkeling op de woningmarkt in aardbevingsgevoelige gebieden rond het Groningenveld" van 12 augustus 2013. Hierna zijn op 23 oktober 2013, 15 januari 2014, 24 april 2014, 10 september 2014, 12 november 2014 en - laatstelijk - 5 maart 2015 actualisaties van dit onderzoek uitgebracht.

De door Ortec gehanteerde methode gaat uit van een vergelijking van ontwikkelingen van woningprijzen en andere marktindicatoren tussen het risicogebied en (nabijgelegen) referentiegebieden.

In de op 15 januari 2014 uitgebrachte actualisatie 3e kwartaal van 2013 is geconcludeerd dat

"de woningmarkt in het risicogebied zich minder gunstig ontwikkeld heeft ten opzichte van referentiegebied 1 en 1&2. De prijzen in het risicogebied zijn gemiddeld vanaf het derde kwartaal van 2012 afgerond 2 procentpunt meer gedaald dan in referentiegebieden 1 en 1&2. Dit is vooral het gevolg van de ontwikkeling in het derde kwartaal van 2013. Deze constatering wordt ondersteund door de ontwikkeling van de aanvullende marktindicatoren."

De actualisaties van 24 april 2014, 10 september 2014 en 12 november 2014 laten - anders dan de hiervoor genoemde actualisatie van 15 januari 2014 - geen significant verschil in prijsontwikkeling zien. Wel is in deze actualisaties telkenmale geconcludeerd dat er in de alternatieve marktindicatoren wel aanwijzingen zijn dat de woningmarkt in het risicogebied zich minder gunstig ontwikkeld heeft. De verschillen in de woningmarkt tussen het risicogebied en de referentiegebieden uiten zich, aldus de onderzoekers, voornamelijk in een moeizamer verkoopproces.

De conclusie van het meest recente Ortec rapport (actualisatie 4e kwartaal 2014) van 5 maart 2015 luidt als volgt:

"De conclusie van dit rapport is dat volgens het herhaalde verkopen model de prijsontwikkeling vanaf het derde kwartaal van 2012 (eerste kwartaal van 2013) tot en met het vierde kwartaal

van 2014 4% tot 6% achterblijft bij de referentiegebieden. In het kenmerkenmodel is alleen tussen het risico en referentie krimpgebied een verschil geconstateerd. Bij de alternatieve marktindicatoren zijn er sterke aanwijzingen dat de woningmarkt in het risicogebied zich vanaf beide referentiekwartalen substantieel minder gunstig ontwikkeld heeft. Dit geldt ook voor de ontwikkeling in het laatste kwartaal.”

Natural Gas Extraction, Earthquakes and House Prices (Hans R.A. Koster en Jos van Ommeren, VU Amsterdam en Tinbergen Instituut) d.d. 19 maart 2015

- 2.5.2. In dit (onafhankelijk) onderzoek wordt per beving met een ‘peak ground velocity’ van meer dan 0,5 cm/s (kracht hoger dan 2.2 op de schaal van Richter) een gemiddelde waardedaling van 1.2% geconstateerd van het onroerend goed binnen een straal van 10 kilometer van het epicentrum van deze beving.

Schokken de prijzen (Atlas voor gemeenten) d.d. 25 mei 2015

- 2.5.3. Het hierin beschreven onderzoek is uitgevoerd in opdracht van NAM. De onderzoekers maken voor de vergelijking gebruik van referentielocaties in Nederland. Referentielocaties zijn geselecteerd op basis van vergelijkbare (gewogen combinatie van) indicatoren die de huizenprijzverschillen in Nederland (vóór de aardbeving bij Huizinge) het beste verklaren.

In het onderzoeksrapport staat, voor zover van belang:

“De uitkomsten uit de hedonische prijsanalyses laten in elk geval zien dat de transactieprizen van de verkochte woningen in het aardbevingsgebied - gecorrigeerd voor woning- en omgevingskenmerken, waaronder schade en schadeherstel - tussen 17 augustus 2012 en 31 maart 2015 gemiddeld zo’n 2% lager lagen dan op de referentielocaties (zie figuur 4.1, en de kolommen 1 en II in de tabellen B1.1 tot en met B1.4 in de bijlage).

Dat prijseffect fluctueert echter door de tijd. In de periode tussen de Huizinge-beving en de toezeggingen van Minister Kamp lagen de gemiddelde verkoopprijzen van woningen gemiddeld rond de 3% lager (zie figuur 4.2, en kolom III in de tabellen B1.1 tot en met B1.4 in de bijlage). Maar voor de woningen die zijn verkocht na de toezeggingen van Minister Kamp op 17 januari 2014 kan voorsnog geen significant prijsverschil ten opzichte van de referentielocaties worden waargenomen (zie figuur 4.2, en kolom IV in de tabellen B1.1 tot en met B1.4 in de bijlage).

Dat zou kunnen betekenen dat er na de toezeggingen van Minister Kamp is geanticipeerd op toekomstige investeringen in het gebied en op de compensatie in geval van toekomstige waardedaling als gevolg van aardbevingen. De Regeling Waardedaling is immers een soort verzekering voor een potentiële koper, die er (hoewel de regeling formeel maar drie jaar loopt) op zou kunnen vertrouwen dat hij bij een verkoop in de toekomst gecompenseerd wordt, mocht hij een lagere prijs krijgen als gevolg van de bevingen. Ook kan het zo zijn dat er sindsdien meer vertrouwen is dat er adequate maatregelen worden genomen om de (gevolgen van) aardbevingen te verkleinen.

De resultaten uit deze analyses moeten overigens met voorzichtigheid worden gehanteerd; voorkomen moet worden dat er op basis van dit onderzoek voorbarige en/of foutieve conclusies worden getrokken.

Allereerst laten de omvang van de periode van onderzoek, het aantal woningtransacties, en de significantie van de gevonden prijseffecten van aardbevingen en het aardbevingsrisico - of het ontbreken daarvan - nog te wensen over (zie de regressietabellen in de bijlage).

Ook is het denkbaar dat zich andere (volume-)effecten op de woningmarkt hebben voorgedaan die (nog) niet in de prijzen tot uitdrukking zijn gekomen. De afwezigheid van significante prijseffecten van de aardbevingen en het aardbevingsrisico betekent niet automatisch dat er geen sprake is van negatieve effecten op de welvaart in het gebied. Die kunnen bijvoorbeeld ook ontstaan als mensen worden beperkt in hun mobiliteit en keuzevrijheid.

De toekomst - en de toekomstige transacties op de woningmarkt in het aardbevingsgebied - zal moeten uitwijzen hoe robuust en structureel de in dit onderzoek gevonden prijseffecten van aardbevingen en het aardbevingsrisico uiteindelijk zijn, en of zich andere ontwikkelingen op de woningmarkt voordoen die zich in de toekomst alsnog gaan vertalen in de prijs van de verkochte woningen in het gebied."

Overig

- 2.5.4. Als productie 23 hebben Stichting WAG en woningcorporaties een rapport overgelegd van Juul Raemaekers M Sc en prof. dr. Ir. De Kam met als titel "Opvattingen van bewoners over de effecten van aardbevingen op het woongenot en de woningwaarde in Groningen". Het rapport van 22 januari 2014 bevat een beschrijving van de opvattingen van bewoners over de effecten van aardbevingen. Hierbij is gebruik gemaakt van door respondenten in Middelstum, Loppersum en Slochteren ingevulde vragenlijsten. Het rapport betreft een vervolg op een als productie 22 overgelegd vergelijkbaar onderzoek uit 2009. Een van de conclusies van het rapport is dat het aandeel respondenten dat denkt dat de aardbevingen een negatief effect hebben op de aantrekkelijkheid of waarde van hun woningen verdubbelde van 40% in 2009 naar 80% in 2013.
- 2.5.5. Als productie 32 van de zijde van Stichting WAG en woningcorporaties is overgelegd een rapport van de Hanzehogeschool Groningen met de titel "Effecten van crisissituaties op regio-imago's" van augustus 2013. Hierin is gekeken naar het effect van het vooruitzicht van meer en zwaardere aardbevingen en project X op de aantrekkelijkheid van de regio. In ieder geval ten aanzien van particulieren is de conclusie dat de woonaantrekkelijkheid van Noord-Groningen significant daalt na het nieuws over de aardbevingen.
- 2.5.6. Van de zijde van Stichting WAG en woningcorporaties zijn diverse taxatierapporten overgelegd (producties 26, 41 en 35). In de betreffende taxatierapporten wordt rekening gehouden met een waardedrukkend effect van de aardbevingen.
- 2.5.7. In een ongedateerde verklaring schrijft René Hoving van Voshoving taxateurs adviseurs bedrijfsmakelaars (productie 27 van de zijde van de Stichting WAG en woningcorporaties):
- "De aardbevingen zijn vanuit taxatie-inhoudelijk perspectief interessant. Wij proberen bij de waardering van vastgoed (veelal bedrijfsmatig) in het aardbevingen-gebied een goede methodiek te gebruiken die recht doet aan de marktsituatie en dat betekent dat we steeds op zoek zijn naar argumenten en ontwikkelingen die van invloed zijn op de waarde. Ons gesprek had ook het doel om die argumenten en ontwikkelingen te bespreken, naast de bestending van de relatie die ik zeer waardeer. Die ontwikkelingen zijn dynamisch. De actuele sentimenten spelen daarbij een rol en daarbij zijn de media een belangrijke factor. Zoals je weet taxeert ons kantoor regelmatig in het gebied waar de aarde beeft. Naar mijn overtuiging hebben de aardbevingen indirect en onder omstandigheden een generieke invloed op de waarde. Het is echter niet mogelijk om vanuit onze professie een generieke waarde invloed te benoemen. Die invloed is steeds afhankelijk van een heel stelsel aan elementen (zowel object- als marktgerelateerd). Voor ons als taxateurs is het de taak om al die argumenten en ontwikkelingen in samenhang te beschouwen en daar dan de marktwaarde mee te onderbouwen."
- 2.5.8. In e-mailbericht van 9 januari 2014 schrijft Adriaan Post van het Nederlands Woning Waarde Instituut (NWWI) aan mr. Huitema (productie 31 van de zijde van de Stichting WAG en woningcorporaties), voor zover van belang:
- "Uit de inventarisatie die wij hebben gedaan bij de taxatierapporten uit het gebied waar aardbevingen plaatsvinden, is niet direct naar voren gekomen dat dit gegeven de waarde negatief beïnvloedt. Dat wil overigens niet direct zeggen dat dat niet het geval zou kunnen zijn. Helaas blijkt dat het aantal rapporten te summier is. Dit is gelegen in het feit dat er te weinig transacties voorgedaan of dat de taxatierapporten die zijn opgesteld, zijn gevalideerd door een

ander validatie instituut. Ook is dit gelegen in het feit dat het NWWI "slechts" 5 jaar bestaat en hebben wij, zeker in de krimpgebieden, te weinig gegevens voorhanden.

[...]

Om tot een goed oordeel van een mogelijke negatieve invloed op de waarde te komen, denk ik dat er over een periode van ca. 10 jaar teruggekeken zou moeten worden. Dan zou er, na inventarisatie van de transacties, een vergelijking gemaakt moeten worden met de daling van de prijzen in de krimpgebieden in Zuid-Limburg en Zeeland.

Mijn persoonlijke gevoel zegt dat ik zelf niet in een gebied zou gaan wonen waar de kans op aardbevingen groot is en zou mij kunnen voorstellen dat dit voor een ieder weldenkend mens het geval zou zijn."

2.6. Aansprakelijkstelling

2.6.1. Stichting WAG en woningcorporaties hebben NAM bij afzonderlijke brieven aansprakelijk gesteld voor schade door waardevermindering van onroerend goed als gevolg van aardbevingen door gaswinning.

3 Het geschil

in de zaak C/19/103209 / HA ZA 14-029

3.1. Stichting WAG vordert, na wijzigingen van eis, dat de rechtbank:

Primair:

a. op de voet van artikel 3:305a BW voor recht zal verklaren dat NAM onrechtmatig handelt en heeft gehandeld op grond van artikel 6:177 lid 1 sub b BW en/of artikel 6:174 lid 3 BW en/of artikel 6:162 BW jegens eigenaren van onroerende zaken die gelegen zijn in het gebied waar aardbevingen als gevolg van gaswinning door de NAM voorkomen

op de voet van artikel 3:305a BW voor recht zal verklaren dat NAM aansprakelijk is voor de schade bestaande uit waardevermindering van de onroerende zaken gelegen in het gebied waar aardbevingen ten gevolge van gaswinning door NAM voorkomen, ten gevolge van het hiervoor in sub a bedoelde onrechtmatig handelen;

op de voet van artikel 3:305a BW voor recht zal verklaren dat als peilmoment voor de vaststelling van de schade bestaande uit waardevermindering van de onroerende zaken in het gebied waar aardbevingen voorkomen door gaswinning van NAM moet worden gehanteerd:

- voor onroerende zaken met fysieke schade ontstaan vóór 25 januari 2013, vanaf het moment waarop deze fysieke schade is ontstaan;

- voor alle overige onroerende zaken, vanaf 25 januari 2013, althans een door de rechtbank in goede justitie te bepalen datum,

ongeacht of de onroerende zaken al of niet op één van deze peilmomenten zijn verkocht;

op de voet van artikel 3:305a BW voor recht zal verklaren dat de schade bestaande uit waardevermindering van de onroerende zaken door aardbevingen als gevolg van de gaswinning door NAM wordt geleden vanwege de ligging in het gebied met aardbevingsrisico door gaswinning van NAM, ongeacht of er fysieke schade aan de onroerende zaken is of zal ontstaan;

op de voet van artikel 3:305a BW voor recht zal verklaren dat de schade bestaande uit waardevermindering van de onroerende zaken in het gebied waar aardbevingen voorkomen door gaswinning van NAM volgens de leer van de abstracte schadeberekening dient te worden berekend;

Subsidiair:

op grond van daartoe aan de Stichting WAG verstrekte volmachten en/of lastgevingen, althans op grond van zaakwaarneming voor recht zal verklaren dat NAM onrechtmatig heeft gehandeld op grond van artikel 6:177 lid 1 sub b BW en/of artikel 6:174 lid 3 BW en/of artikel 6:162 BW jegens de huidige en toekomstige deelnemers van de Stichting WAG, althans jegens de deelnemers van de Stichting WAG als vermeld in productie 75, althans jegens een door de rechtbank in goede justitie te bepalen aantal deelnemers uit productie 75, althans jegens de eigenaren van de onroerende zaken die zijn getaxeerd in productie 41;

op grond van daartoe aan de Stichting WAG verstrekte volmachten en/of lastgevingen, althans op grond van zaakwaarneming voor recht zal verklaren dat NAM aansprakelijk is voor de door de deelnemers van de Stichting WAG geleden en nog te lijden schade door de aardbevingen die het gevolg zijn van gaswinning door NAM, bestaande uit de waardevermindering van de onroerende zaken die eigendom zijn van de huidige en toekomstige deelnemers van de Stichting WAG en zijn gelegen in het gebied waar aardbevingen door gaswinning van NAM voorkomen, althans de waardevermindering van de onroerende zaken van de deelnemers zoals weergegeven in productie 75, althans de waardevermindering van een door de rechtbank in goede justitie te bepalen aantal onroerende zaken uit productie 75, althans de waardevermindering van de onroerende zaken die zijn getaxeerd in productie 41, en tevens NAM zal veroordelen tot betaling van deze schade nader op te maken bij staat en te vereffenen volgens de Wet;

op grond van daartoe aan de Stichting WAG verstrekte volmachten en/of lastgevingen, althans op grond van zaakwaarneming voor recht zal verklaren dat de schade bestaande uit waardevermindering van de onroerende zaken door aardbevingen als gevolg van de gaswinning door NAM wordt geleden vanwege de ligging in het gebied met aardbevingsrisico door gaswinning van NAM, ongeacht of er fysieke schade aan de onroerende zaken is of zal ontstaan;

i. op grond van daartoe aan de Stichting WAG verstrekte volmachten en/of lastgevingen, althans op grond van zaakwaarneming voor recht zal verklaren dat als peilmoment voor de vaststelling van de schade bestaande uit waardevermindering van de onroerende zaken van de deelnemers van de Stichting WAG in het gebied waar aardbevingen voorkomen door gaswinning van NAM moet worden gehanteerd:

- voor onroerende zaken met fysieke schade ontstaan vóór 25 januari 2013, vanaf het moment waarop deze fysieke schade is ontstaan;

- voor alle overige onroerende zaken, vanaf 25 januari 2013, althans een door de rechtbank in goede justitie te bepalen datum,

ongeacht of de onroerende zaken al of niet op één van deze peilmomenten zijn verkocht;

op grond van daartoe aan de Stichting WAG verstrekte volmachten en/of lastgevingen, althans op grond van zaakwaarneming voor recht zal verklaren dat de schade bestaande uit waardevermindering van de onroerende zaken van de deelnemers van de Stichting WAG in het gebied waar aardbevingen voorkomen door gaswinning van NAM volgens de leer van de abstracte schadeberekening dient te worden berekend;

De woningcorporaties vorderen, na wijzigingen van eis, dat de rechtbank,

voor recht zal verklaren dat NAM jegens de woningcorporaties onrechtmatig handelt en heeft gehandeld op grond van artikel 6:177 lid 1 sub b BW en/of artikel 6:174 lid 3 BW en/of artikel 6:162 BW;

voor recht zal verklaren dat NAM aansprakelijk is voor de door de woningcorporaties geleden en nog te lijden schade door de aardbevingen die het gevolg zijn van gaswinning door NAM, bestaande uit waardevermindering van de onroerende zaken die eigendom zijn van deze woningcorporaties zoals weergegeven op de lijsten van producties 45A tot en met 45C althans de waardevermindering van een door de rechtbank in goede justitie te bepalen omvang van de onroerende zaken uit de producties 45A

tot en met 45C, althans de waardevermindering van de onroerende zaken die zijn getaxeerd in productie 44 en tevens NAM zal veroordelen tot betaling van deze schade, nader op te maken bij staat en te vereffenen volgens de wet;

voor recht zal verklaren dat de schade bestaande uit waardevermindering van de onroerende zaken als hiervoor in sub I bedoeld door aardbevingen als gevolg van de gaswinning door NAM wordt geleden vanwege de ligging in het gebied met aardbevingsrisico door gaswinning door NAM, ongeacht of er fysieke schade aan de onroerende zaken is of zal ontstaan;

voor recht zal verklaren dat als peilmoment voor de vaststelling van de schade bestaande uit waardevermindering van de onroerende zaken van de woningcorporaties in het gebied waar aardbevingen voorkomen door gaswinning van NAM moet worden gehanteerd:

- voor onroerende zaken met fysieke schade ontstaan vóór 25 januari 2013, vanaf het moment waarop deze fysieke schade is ontstaan;
- voor alle overige onroerende zaken, vanaf 25 januari 2013, althans een door de rechtbank in goede justitie te bepalen datum,

ongeacht of de onroerende zaken al of niet op één van deze peilmomenten zijn verkocht;

voor recht zal verklaren dat de schade bestaande uit waardevermindering van de onroerende zaken van de woningcorporaties in het gebied waar aardbevingen voorkomen door gaswinning van NAM volgens de leer van de abstracte schadeberekening dient te worden berekend;

Stichting WAG en woningcorporaties vorderen gezamenlijk dat de rechtbank

NAM zal veroordelen tot vergoeding van de door de Stichting WAG en woningcorporaties gemaakte deskundigenkosten ex artikel 6:96 lid 2 sub b BW ad in totaal € 38.820,08, alsmede de buitengerechtelijke kosten ex artikel 6:96 lid 2 sub c BW, althans de juridische kosten ex artikel 6:96 lid 2 sub b BW ad in totaal € 63.666,56, althans een door de rechtbank in goede justitie te bepalen vergoeding;

NAM zal veroordelen in de kosten van deze procedure.

3.2. NAM voert verweer.

3.3. Op de stellingen van partijen wordt hierna, voor zover van belang, nader ingegaan.

in de zaak C/19/107616 / HA ZA 14-234

3.4. De woningcorporaties vorderen - na wijziging van eis - dat de rechtbank

a. voor recht zal verklaren dat NAM jegens de woningcorporaties onrechtmatig handelt en heeft gehandeld op grond van artikel 6:177 lid 1 sub b BW en/of artikel 6:174 lid 3 BW en/of artikel 6:162 BW;

voor recht zal verklaren dat NAM aansprakelijk is voor de door de woningcorporaties geleden en nog te lijden schade door de aardbevingen die het gevolg zijn van gaswinning door NAM, bestaande uit waardevermindering van de onroerende zaken die eigendom zijn van deze woningcorporaties zoals weergegeven op de lijsten van productie 36 althans de waardevermindering van een door de rechtbank in goede justitie te bepalen omvang van de onroerende zaken uit de productie 36, althans de waardevermindering van de onroerende zaken die zijn getaxeerd in productie 35 en tevens NAM te veroordelen tot betaling van deze schade, nader op te maken bij staat en te vereffenen volgens de wet;

voor recht zal verklaren dat de schade bestaande uit waardevermindering van de onroerende zaken als hiervoor in sub b bedoeld door aardbevingen als gevolg van de gaswinning door NAM wordt geleden

vanwege de ligging in het gebied met aardbevingsrisico door gaswinning door NAM, ongeacht of er fysieke schade aan de onroerende zaken is of zal ontstaan;

te verklaren voor recht dat als peilmoment voor de vaststelling van de schade bestaande uit waardevermindering van de onroerende zaken van de woningcorporaties in het gebied waar aardbevingen voorkomen door gaswinning van NAM moet worden gehanteerd:

- voor onroerende zaken met fysieke schade ontstaan vóór 25 januari 2013, vanaf het moment waarop deze fysieke schade is ontstaan;
 - voor alle overige onroerende zaken, vanaf 25 januari 2013, althans een door uw rechtbank in goede justitie te bepalen datum,
- ongeacht of de onroerende zaken al of niet op één van deze peilmomenten zijn verkocht;

voor recht zal verklaren dat de schade bestaande uit waardevermindering van de onroerende zaken van de woningcorporaties in het gebied waar aardbevingen voorkomen door gaswinning van NAM volgens de leer van de abstracte schadeberekening dient te worden berekend;

NAM zal veroordelen tot vergoeding van de per woningcorporatie gemaakte deskundigenkosten ex artikel 6:96 lid 2 sub b BW, bestaande uit de kosten van de taxatierapporten;

NAM zal veroordelen in de kosten van deze procedure.

3.5. NAM voert verweer.

3.6. Op de stellingen van partijen wordt hierna, voor zover van belang, nader ingegaan.

4 De beoordeling

4.1. Ontvankelijkheid

Standpunten van partijen

4.1.1. In de zaak met nummer C/19/103209 HA ZA 14-029 heeft NAM aangevoerd dat Stichting WAG niet ontvankelijk is in haar vorderingen.

4.1.2. NAM stelt in haar conclusie van antwoord ten eerste dat Stichting WAG procedeert via een collectieve actie ex artikel 3:305a BW en dat is volgens NAM in casu om verschillende redenen niet mogelijk. Met name lenen de individuele belangen zich niet voor bundeling via een collectieve actie. Een collectieve actie biedt in casu geen enkel efficiency- of effectiviteitsvoordeel ten opzichte van het procederen op naam van de werkelijk belanghebbenden op basis van volmachten. Bovendien voldoet Stichting WAG niet aan de Claimcode, hetgeen op grond van lid 2 van artikel 3:305a BW wel van belang is voor de ontvankelijkheid.

4.1.3. Ten tweede stelt NAM dat Stichting WAG geen belang heeft bij de gevorderde verklaringen voor recht, en dat daarmee niet voldaan is aan het vereiste van artikel 3:303 BW.

Stichting WAG kan geen belang hebben bij een verklaring voor recht betreffende "onroerend goed" dat niet gespecificeerd is, omdat dat te onbepaald is.

Ten aanzien van de grondslag van de aansprakelijkheid, is de gevorderde verklaring voor recht, nu de betrokken woningen niet geconcretiseerd zijn, niet meer dan wat er al in de wet staat. Ook daar heeft Stichting WAG geen belang bij.

Bovendien ontstaat ten aanzien van een aantal woningen mogelijk helemaal geen geschil tussen partijen. Het is in strijd met de eisen van goede procesorde om een verklaring voor recht die ziet op de schadebegroting, dan toch reeds aan de rechtbank voor te leggen.

4.1.4. Bij conclusie van dupliek heeft NAM haar standpunt gehandhaafd en verder uitgewerkt waarom Stichting WAG in elk geval niet ontvankelijk moet worden verklaard wegens het niet naleven van de Claimcode.

4.1.5. Stichting WAG heeft deze stellingen van NAM gemotiveerd betwist.

4.1.6. Volgens Stichting WAG wordt aan de eisen voor ontvankelijkheid onder artikel 3:305a BW voldaan. De vorderingen van Stichting WAG zien op het vaststellen van "piketpalen" die nodig zijn om in vervolgpcedures per individuele woning schadevergoeding te eisen. Deze vorderingen lenen zich voor een collectieve actie.

De Claimcode is geen wet en is niet juridisch bindend. Aan de meeste voorwaarden wordt overigens voldaan, volgens Stichting WAG.

Bij conclusie van repliek heeft Stichting WAG haar eis gewijzigd in die zin dat thans ook wordt gevraagd een verklaring voor recht dat NAM onrechtmatig heeft gehandeld jegens haar deelnemers.

4.1.7. Stichting WAG voert aan dat een belang als bedoeld in artikel 3:303 BW wordt verondersteld en ook hier aanwezig is.

Bij conclusie van repliek heeft Stichting WAG een deelnemerslijst overgelegd (productie 39), waarbij er wordt vermeld om welke onroerende zaken het gaat. De woningcorporaties hebben (nieuwe) lijsten van hun onroerend goed overgelegd.

Ook wordt thans, via een wijziging van eis, het moment van schadebegroting nader onderbouwd en gespecificeerd.

4.1.8. Stichting WAG heeft bij akte ter rolle van 8 juni 2015 haar eis in beide zaken nogmaals gewijzigd.

Kort samengevat, en voor zover hier van belang, heeft Stichting WAG in de zaak met nummer C/10/103209 / HA ZA 14-029 de primaire vordering meer algemeen geformuleerd zodat niet alleen de deelnemers van Stichting WAG, maar ook anderen (eigenaren van onroerend goed in het aardbevingsgebied) baat hebben. Er wordt primair gevorderd op de voet van artikel 3:305a BW en subsidiair worden de verklaringen voor recht thans gevorderd op grond van de daartoe aan de Stichting WAG verstrekte volmachten en/of lastgevingen, althans op grond van zaakwaarneming.

Als productie bij deze akte heeft Stichting WAG onder meer de akte van cessie ter incasso overgelegd (productie 76 aan de zijde van WAG).

Overwegingen van de rechtbank

Cessie

4.1.9. Omdat Stichting WAG de vorderingen van de deelnemers aan zich heeft laten cederen (productie 76) moet Stichting WAG nu wel op eigen naam procederen. Degene die zijn vordering heeft gecedeerd kan diezelfde vordering immers niet meer ook nog op eigen naam instellen. De te beantwoorden vraag is dus slechts of Stichting WAG terecht op basis van artikel 3:305a BW heeft gevorderd.¹

Artikel 3:305a BW

4.1.10. Ten aanzien van het procederen op basis van artikel 3:305a BW overweegt de rechtbank dan het volgende.

Een stichting of vereniging die een collectieve actie instelt, voert het geding op eigen naam en niet als procesvertegenwoordigster van of namens anderen.

Volledige rechtsbevoegdheid, statutaire doelomschrijving, gelijksoortige belangen

4.1.11. De belangenorganisatie dient aan verschillende eisen te voldoen. Het moet gaan om een stichting of vereniging met volledige rechtsbevoegdheid en ze moet een toereikende statutaire doelomschrijving hebben.

Niet in geschil is dat aan deze twee voorwaarden is voldaan.

- 4.1.12. Daarnaast dienen de belangen waarvoor de belangorganisatie opkomt gelijksoortig te zijn zodat zij zich voor bundeling lenen.² Door NAM wordt betwist dat aan deze voorwaarde is voldaan. NAM stelt dat de belangen van degenen die in het aardbevingsgebied wonen en hun woning verkopen, heel anders zijn dan die van degenen die hun woning niet verkopen. De eerstgenoemde groep kan immers een beroep doen op de Waarderegeling.

De rechtbank overweegt dat diegenen die hun woning hebben verkocht of zullen verkopen, inderdaad in de regel geen belang hebben bij de gevorderde verklaringen voor recht. De onderhavige vorderingen zien echter juist op de situatie dat de waardedaling niet concreet (dus bij verkoop) kan worden berekend. Dat betekent echter niet dat de stichting niet-ontvankelijk moet worden verklaard. Het is immers geen vereiste dat zij de belangen behartigt van iedereen die is aangesloten. De stichting behartigt de belangen van dat deel van haar deelnemers die hun woning niet verkocht hebben.

Stichting WAG vordert na de laatste wijziging van eis de verklaringen voor recht niet meer "namens de deelnemers van stichting WAG", maar "jegens eigenaren van onroerende zaken die gelegen zijn in het gebied waar aardbevingen als gevolg van gaswinning door de NAM voorkomen". In de statuten van stichting WAG staat echter dat zij als doel heeft het behartigen van de belangen van de Deelnemers (artikel 3, lid 1, sub a) en het namens de Deelnemers eisen van schadevergoeding (artikel 3, lid 1, sub f). De stichting WAG kan dus niet vorderen jegens andere eigenaren van onroerende zaken. Het komt de rechtbank echter voor dat ook bewoners die geen deelnemer zijn aan de stichting WAG, zouden kunnen profiteren van een toewijzend vonnis in deze.

Dat is, naar voldoende duidelijk mag zijn, een grote groep mensen. Die mensen hebben allemaal hetzelfde belang. Immers, als de rechtbank zou vaststellen dat de schade reeds nu wordt geleden en dat deze schade zich leent voor abstracte schadeberekening (of beter: dat bij de berekening van de schade geabstraheerd kan worden van de vraag of de woning is verkocht en dus van concreet geleden schade) en ook geleden wordt zonder fysieke schade aan het onroerend goed, kunnen al deze mensen vergoeding van hun schade vorderen. Deze vragen (wordt de schade reeds nu geleden, en kan ze abstract worden berekend, is er ook waardevermindering zonder fysieke schade) zijn voor al de betrokkenen die zich in deze situatie bevinden (woningeigenaren, zonder fysieke schade, die hun woning niet verkopen) hetzelfde. Beantwoording van deze vragen is niet afhankelijk van de individuele omstandigheden van het geval, en dus lenen de gevorderde verklaringen voor recht zich voor bundeling. Door deze bundeling wordt een effectieve en efficiënte rechtsbescherming geboden.³

- 4.1.13. Dat Stichting WAG voldoende heeft getracht het gevorderde door overleg met gedaagde te verkrijgen (artikel 3:305a, lid 2, BW), is door Stichting WAG gesteld en door NAM niet betwist, zodat de rechtbank daarvan uitgaat.

Vordering tot schadevergoeding

- 4.1.14. NAM voert voorts aan dat Stichting WAG met haar gevorderde verklaringen voor recht een ontoelaatbaar voorschot neemt op het vorderen van schadevergoeding. Dat is volgens artikel 3:305a, lid 3, niet toegestaan.
- 4.1.15. De rechtbank overweegt het volgende. De beperking van lid 3, dat een rechtsvordering op grond van artikel 3:305a BW niet kan strekken tot schadevergoeding te voldoen in geld, is blijkens de Memorie van Toelichting ingegeven door de omstandigheid dat schadevergoeding aan individuele personen moet worden uitgekeerd, en door de juridisch-technische complicaties

waartoe het toelaten van een collectieve actie op dit punt aanleiding kan geven⁴.

In de Memorie van Toelichting staat voorts:

“Een en ander laat uiteraard onverlet dat een belangenorganisatie de rechter vraagt voor recht te verklaren dat een gedraging onrechtmatig is of een schuldenaar in zijn verplichting tekort schiet, waarmee in principe de schadeplichtigheid vaststaat. Individuele gedupeerden kunnen met een dergelijk declaratoir hun voordeel doen.”

- 4.1.16. In de onderhavige zaak wordt geen vergoeding van individueel geleden schade gevorderd, er wordt geen bedrag gevraagd dat over de gedupeerden moet worden verdeeld. De stichting vordert geen vergoeding van schade ten behoeve van anderen. Zij vordert verklaringen voor recht, waarmee de individuele gedupeerden verder kunnen.

Blijkens de parlementaire geschiedenis is dat juist een vordering die via een collectieve actie kan worden ingesteld.

Het feit dat Stichting WAG ook vordert een verklaring voor recht dat de schade “reeds nu” wordt geleden, maakt dat niet anders. Het is een algemene vraag over de wijze waarop de schade kan worden vastgesteld. Als de rechtbank die vordering zou toewijzen, heeft dat niet tot gevolg dat Stichting WAG een geldsom ontvangt die ze over haar leden moet verdelen. Het is een voorvraag, die individuele schadevorderingen (slechts) mogelijk maakt. De vordering strekt er niet toe, en kan ook niet aldus worden gelezen, dat daarmee de omvang van de jegens ieder van de individuele woningeigenaren te vergoeden schade wordt vastgesteld. Er wordt hiermee dus geen ontoelaatbaar voorschot op de schadebegroting genomen.

Zuiver individuele belangen, procederen met procesvolmacht

- 4.1.17. NAM heeft aangevoerd dat met de vordering alleen zuiver individuele belangen worden gediend waarvoor de collectieve actie van artikel 3:305a BW niet is bedoeld. Een collectieve actie biedt geen voordelen boven het procederen op basis van een procesvolmacht, en volgens de Memorie van Toelichting is er dan geen ruimte om toch via artikel 3:305a BW te vorderen, aldus NAM.

- 4.1.18. Met NAM constateert de rechtbank dat alleen per individuele woning bepaald kan worden of er daadwerkelijk schadevergoeding betaald moet worden door NAM en zo ja, hoeveel. Dat sluit echter niet uit dat op bepaalde noodzakelijke vragen (zoals in casu: wordt de schade reeds nu geleden, kan bij de berekening worden geabstraheerd van verkoop van de woning, is er ook waardevermindering zonder fysieke schade) een antwoord gegeven kan worden dat voor alle betreffende woningeigenaren geldt. In die zin is er geen sprake van de behartiging van zuiver individuele belangen en biedt de collectieve actie dus voordeel⁵.

- 4.1.19. De vraag of een collectieve actie (voor het overige) voordelen biedt boven het procederen op basis van procesvolmachten, behoeft derhalve geen beantwoording meer.

De waarborging van de belangen van de personen ten behoeve van wie de rechtsvordering is ingesteld (artikel 3:305a, lid 2).

- 4.1.20. In dit kader voert NAM ten eerste aan dat de gevorderde verklaringen voor recht niet zien op specifieke woningen. Ze brengen de bewoners dus niet dichterbij hun wens om schadevergoeding te krijgen.

- 4.1.21. De rechtbank overweegt het volgende. Bij de wetswijziging van 2013⁶ is aan lid 2 van artikel 3:305a BW de volgende zin toegevoegd:

“Een rechtspersoon als bedoeld in lid 1 is eveneens niet ontvankelijk, indien met de rechtsvordering de belangen van de personen ten behoeve van wie de rechtsvordering is ingesteld onvoldoende gewaarborgd zijn.”

Uit de Memorie van Toelichting^z blijkt dat de introductie van deze eis in artikel 3:305a BW de rechter een handvat biedt om kritisch te oordelen over de ontvankelijkheid in een collectieve actie indien hij twijfelt aan de motieven voor het instellen van deze actie.

Voorts staat in de Memorie van Toelichting:

"De vraag of met een collectieve actie de belangen van de betrokken personen al dan niet voldoende gewaarborgd zijn, laat zich alleen per concreet geval beantwoorden. Twee centrale vragen die dan in geval van betwisting beantwoording behoeven zijn in hoeverre de betrokkenen uiteindelijk baat hebben bij de collectieve actie indien het gevorderde wordt toegewezen en in hoeverre erop vertrouwd mag worden dat de eisende organisatie over voldoende kennis en vaardigheden beschikt om de procedure te voeren. In dat kader is een aantal factoren te noemen die hierbij in algemene zin een rol kunnen spelen."

Vervolgens wordt een aantal factoren genoemd waarop acht kan worden geslagen. Eén van de factoren die worden genoemd is de vraag of de eisende organisatie aan de in de "Claimcode" opgenomen "Principes" voldoet.

- 4.1.22. Met betrekking tot de vraag in hoeverre de betrokkenen uiteindelijk baat hebben bij de collectieve actie, heeft de rechtbank reeds overwogen dat voor alle betrokken woningeigenaren in het gebied waar aardbevingen door gasboringen voorkomen, en die schadevergoeding wensen te ontvangen, de gevraagde verklaringen voor recht van belang kunnen zijn (r.o. 4.1.12). Het feit dat deze rechtsvragen nu in een collectieve procedure worden behandeld, maakt dat individuele woningeigenaren hun kansen beter kunnen inschatten alvorens zij een (kostbare) eigen procedure starten. De kosten voor elke deelnemer aan de Stichting WAG voor het in de onderhavige procedure beantwoord krijgen van deze noodzakelijke vragen, zijn laag te noemen, namelijk € 100,00 per deelnemer.^a In zoverre worden de belangen van de personen ten behoeve van wie een rechtsvordering is ingesteld, dus wel gewaarborgd.

- 4.1.23. Ook is de rechtbank van oordeel dat Stichting WAG over voldoende kennis en vaardigheden beschikt.

Stichting WAG heeft blijkens deze procedure en een aantal van de hierin overgelegde producties, kennis van de problematiek, en is in staat kostbare en ingewikkelde onderzoeken te laten verrichten, zoals onderzoeken naar waardedaling, en juridische adviezen in te winnen. Stichting WAG treedt in de media naar buiten als een belangenbehartiger van de bewoners in het aardbevingsgebied die schadevergoeding wensen te vorderen. De stichting heeft veel deelnemers, volgens productie 75 van Stichting WAG en de informatie tijdens pleidooi inmiddels meer dan 900, en de deelnemers wensen kennelijk dat Stichting WAG op deze wijze (via deze procedure) hun belangen behartigt.

- 4.1.24. NAM heeft in dit kader aangevoerd dat Stichting WAG niet voldoet aan de Claimcode. Zoals in r.o. 4.1.21 weergegeven, is één van de factoren waarop acht geslagen kan worden bij de beoordeling of een eisende organisatie over voldoende kennis en vaardigheden beschikt om een procedure te voeren, de vraag of wordt voldaan aan de Claimcode.

- 4.1.25. De Claimcode is in 2011 opgesteld door de Commissie Claimcode. Deze commissie is opgericht door een aantal betrokkenen (marktpartijen) bij claimstichtingen.

Uit een door de commissie opgesteld Consultatiedocument 'Zelfregulering claimstichtingen'² blijkt dat de aanleiding voor het opstellen van de Claimcode de gevoelde noodzaak was om een – in de woorden van de rechtbank – wildgroei aan claimstichtingen in te dammen en van minimale regels te voorzien, met name om ervoor te zorgen dat het de belangen van de gedupeerden zijn

die worden gewaarborgd en niet de (commerciële) belangen van de oprichters van dergelijke claimstichtingen.

De Claimcode zelf bestaat uit de Principes I tot en met VI, waarbij elk Principe een Uitwerking heeft, die uit verschillende artikelleden kan bestaan.

- 4.1.26. Voor wat betreft de vraag of de Claimcode in de weg staat aan ontvankelijkheid van Stichting WAG, overweegt de rechtbank het volgende.

Stichting WAG heeft geen governance structuur die elk jaar in een afzonderlijk document wordt uiteengezet (Principe I). Ook is er geen Raad van Toezicht (Principe IV).

Principe II van de Claimcode bepaalt onder meer dat de stichting, of de aan de stichting rechtstreeks of middellijk verbonden (rechts)personen, geen winsttoogmerken mogen hebben bij de uitoefening van de stichtingsactiviteiten.

In dat kader is van belang dat de Stichting WAG is opgericht door mr. De Haan,¹⁰ die tevens oprichter is van advocatenkantoor De Haan Advocaten & Notarissen. Dit kantoor levert de advocaat van Stichting WAG. Deelnemers zijn hieraan dus gebonden en kunnen geen andere advocaat kiezen. Het procederen met een "toevoeging" (gefinancierde rechtshulp) wordt niet geaccepteerd; degenen die recht hebben op een toevoeging dienen daar afstand van te doen.¹¹

Voorts blijkt uit de (model)deelnemersovereenkomst¹² dat deelnemers een succesfee aan De Haan Advocaten & Notarissen moeten betalen als NAM tot schadevergoeding (of betaling van een schikkingsbedrag) overgaat. Van een schadevergoeding of schikkingsbedrag moeten eerst deze succesfee alsook de proceskosten aan De Haan Advocaten & Notarissen worden vergoed.

Opzegging van de deelnemersovereenkomst kan alleen tegen het einde van het boekjaar met een opzeggingstermijn van zes maanden. De deelnemer verliest zijn recht op een uitkering, maar blijft de succesfee en de deelnemerskosten van € 100,00 per deelnemer verschuldigd. In feite blijft elke deelnemer aldus gebonden aan De Haan Advocaten & Notarissen.

- 4.1.27. Hoewel aan de Claimcode aldus niet op alle punten lijkt te worden voldaan, ziet de rechtbank in het bovenstaande onvoldoende grond om Stichting WAG niet ontvankelijk te verklaren.

Het voldoen aan de Claimcode is geen wettelijke voorwaarde om ontvankelijk te kunnen worden verklaard. Het is (slechts) een gezichtspunt om te beoordelen of de belangen van de personen ten behoeve van wie de rechtsvordering is ingesteld, voldoende behartigd worden. De rechtbank is van oordeel dat daar wel aan voldaan is.

Van belang voor dat oordeel is dat de Stichting WAG *zelf* geen commerciële belangen heeft. De vordering van Stichting WAG in de onderhavige procedure strekt in elk geval niet ter bevoordeling van De Haan Advocaten & Notarissen¹³. Het tegengaan van stichtingen die "louter commercieel gedreven zijn", zoals in de Memorie van Toelichting wordt aangevoerd als reden voor de wijziging van artikel 3:305a, lid 2, BW, is hier dus niet aan de orde.¹⁴ Vrijwel direct na de oprichting is bovendien een onafhankelijk bestuur aangesteld (waarvan mr. De Haan dus geen deel uitmaakt). Bovendien kan het bestuur de deelnamevoorwaarden aanpassen (artikel 9 van de statuten). Het bestuur kan, onafhankelijk van De Haan Advocaten & Notarissen, de verplichte overeenkomst met dit advocatenkantoor schrappen en/of een ander advocatenkantoor kiezen.

Geen belang als bedoeld in artikel 3:303 BW.

- 4.1.28. NAM heeft, kort samengevat, aangevoerd dat de gevorderde verklaringen voor recht te onbepaald zijn en dat Stichting WAG daarom geen belang heeft bij toewijzing daarvan. Op grond van artikel 3:303 BW moet Stichting WAG ook om die reden niet-ontvankelijk worden verklaard.

- 4.1.29. De rechtbank overweegt ten eerste dat in het algemeen voldoende belang voor de eiser mag worden verondersteld.¹⁵

Ook in dit geval ziet de rechtbank geen aanleiding om te oordelen dat Stichting WAG geen voldoende belang heeft bij haar vorderingen. Ze overweegt daartoe het volgende.

- 4.1.30. In tegenstelling tot hetgeen NAM aanvoert, hoeven de vorderingen niet te zien op individuele woningen. In deze procedure worden algemene verklaringen voor recht gevraagd waarmee de woningeigenaren die het aangaat, hun voordeel kunnen doen. NAM hoeft dan ook niet per individuele woning te reageren. De vragen die gesteld worden, zijn algemeen en behoeven ook (slechts) algemene beantwoording.
- 4.1.31. Als eerder overwogen (r.o. 4.1.12) hebben de woningeigenaren die het aangaat, daar wel degelijk belang bij. Zij kunnen beter inschatten of het zin heeft om een individuele procedure te starten. Voor zover zij tot de conclusie komen dat dat geen zin heeft, is het zelfs ook in het belang van NAM dat deze zaken er in een vroeg stadium uitgefilterd worden.
- 4.1.32. Voor wat betreft de verklaringen voor recht die zien op de grondslag van de aansprakelijkheid, overweegt de rechtbank dat, voor zover NAM het gelijk aan haar zijde heeft met haar stelling dat aansprakelijkheid reeds uit de wet voortvloeit, zulks niet betekent dat Stichting WAG in haar vorderingen niet ontvankelijk moet worden verklaard. De rechtbank kan volstaan met het niet-toewijzen van dit deel van de vorderingen wegens gebrek aan belang.
- 4.1.33. Terecht heeft NAM aangevoerd dat mogelijk ten aanzien van een aantal woningen geen geschil zal ontstaan, bijvoorbeeld omdat alsnog aangeknoopt kan worden bij verkoop. Naar het oordeel van de rechtbank is echter voldoende duidelijk dat voor een groot deel van de betrokken eigenaren, wel een geschil bestaat. Stichting WAG heeft ook in die zin voldoende belang als bedoeld in artikel 3:303 BW.

Conclusie

- 4.1.34. De argumenten die NAM heeft aangedragen ter onderbouwing van haar stelling dat Stichting WAG niet ontvankelijk moet worden verklaard, worden alle verworpen. Stichting WAG kan in haar vorderingen worden ontvangen.

4.2. Normschending

- 4.2.1. De vorderingen van eisers hebben telkens als grondslag de stelling dat NAM onrechtmatig jegens hen handelt of heeft gehandeld als bedoeld in artikel 6:177 lid 1 sub b BW en/of artikel 6:174 lid 3 BW en/of artikel 6:162 BW. Partijen in dit geding zijn het er over eens dat de aansprakelijkheid van NAM voor schade door aardbevingen primair haar basis vindt in het bepaalde in artikel 6:177 lid 1 aanhef en onder b resp. lid 4 BW. In dat artikel is immers bepaald dat de exploitant van een mijnbouwwerk als bedoeld in artikel 1, onderdeel n, van de Mijnbouwwet aansprakelijk is voor de schade die ontstaat door beweging van de bodem als gevolg van de aanleg of de exploitatie van dat werk. Niet in geschil is dat NAM als vergunninghouder in casu de exploitant van het onderhavige mijnbouwwerk is.
- 4.2.2. Artikel 6:177 BW is bij de invoering van de Mijnbouwwet per 1 januari 2003 nadrukkelijk uitgebreid tot schade door bodembeweging ten gevolge van mijnbouwactiviteiten, waarbij blijkens de parlementaire behandeling de wetgever vooral het oog heeft gehad op bodemdaling ten gevolge van gaswinning (Kamerstukken II 1998/1999, nr. 26219). Uit dezelfde kamerstukken blijkt dat de wetgever het onwenselijk heeft geacht dat benadeelden door bodemdaling als gevolg van gaswinning met de schade zouden moeten blijven zitten. Gekozen is dan ook voor een kwalitatieve aansprakelijkheid van de exploitant van het mijnbouwwerk. Een risicoaansprakelijkheid derhalve die in beginsel los staat van de vraag of al dan niet sprake is van enige onrechtmatigheid. Schade door bodemdaling ten gevolge van de gaswinning is in beginsel voldoende voor aansprakelijkheid van de exploitant. Nu NAM die exploitant is rust derhalve op haar die kwalitatieve aansprakelijkheid. De rechtbank stelt vast dat NAM die aansprakelijkheid in deze procedure ook heeft erkend (zie onder andere alinea 119 conclusie van dupliek in zaak C/19/103209 / HA ZA 14-029).
- 4.2.3. Naar de rechtbank oordeelt kan feitelijk niet (langer) ter discussie staan dat de aardbevingen in Groningen worden veroorzaakt door de gaswinning. Zie onder meer de brief van de Minister aan

de Tweede Kamer van 17 januari 2014 (productie 20 bij dagvaarding), waarin hij schrijft: "Alle betrokken onderzoekers zijn het er over eens dat de aardbevingen in Groningen worden veroorzaakt door de gaswinning in dit gebied." NAM als de krachtens artikel 6:177 BW aansprakelijke exploitant heeft (dan) ook maatregelen getroffen en regelingen opgesteld die kennelijk pogen richting te geven aan haar verplichtingen om schade door de bevingen te vergoeden. Zo is een regeling getroffen (Schaderegeling genoemd) die voorziet in de (wijze van) vergoeding van ontstane fysieke schade. Daarenboven is een regeling opgesteld die voorziet in een vergoeding voor schade in de vorm van waardedaling van woningen (zie de Waarderegeling, r.o. 2.4.7). De regeling wordt door NAM toepasbaar geacht indien en voor zover een eigenaar binnen een aantal met name genoemde gemeenten zijn woning heeft verkocht na 25 januari 2013 en waardedaling aantoonbaar is als gevolg van (het risico op) aardbevingen door gaswinning. Ter gelegenheid van de pleidooien heeft NAM benadrukt dat de regeling ook geldt indien en voor zover woningbouwverenigingen een onroerende zaak aan particulieren verkopen. In zijn brief aan de Tweede kamer van 21 mei 2015 (productie 21 bij akte van 8 juni 2015) voegt de Minister nog toe dat onderzocht zal worden of een opkoopregeling een bijdrage zou kunnen leveren aan regulering van de marktwerking. Aldus concludeert de rechtbank dat er kennelijk ook naar het oordeel van NAM een rechtstreeks verband bestaat tussen gaswinning en aardbevingen, dat dit tot schade leidt en kan leiden, dat die schade, mits vaststaat dat er een causaal verband tussen beving en schade bestaat, door NAM moet worden vergoed en dat de schade in beginsel ook kan bestaan uit waardedaling van onroerende zaken. Tijdens de pleidooien heeft NAM nog eens benadrukt dat de schade door waardedaling, zelfs als die uitsluitend wordt veroorzaakt door risico's op toekomstige bevingen, door NAM moet worden vergoed (zie onder andere onder 5 van de pleitnota NAM).

4.2.4. Eisers baseren hun vorderingen niet slechts op artikel 6:177 BW, maar ook op de artikelen 6:174 en 6:162 BW. NAM betwist het belang daarbij nu de (erkende) aansprakelijkheid ex artikel 6:177 BW vaststaat. Een beoordeling van onder meer de vraag of NAM expliciet onrechtmatig jegens eisers heeft gehandeld zou dan ook overbodig zijn. De rechtbank overweegt dat juist is het standpunt van NAM dat in dit geval en gelet op de concrete vorderingen van eisers, zodanige afzonderlijke toetsing overbodig lijkt nu immers eisers daarbij geen belang hebben. Niet slechts de aansprakelijkheid van NAM voor de vergoeding van de bevingsschade is immers een rechtstreeks gevolg van het bepaalde in artikel 6:177 BW, maar ook andere mogelijke procestechnische of bewijstechnische belangen van eisers worden niet belemmerd door de beperking tot laatstgenoemd wetsartikel. Zo wordt de vraag naar de bewijslastverdeling (die in deze procedure verder geen beantwoording behoeft) en/of de omvang van de schadevergoedingsverplichting ten deze niet door de toepasselijkheid van artikel 6:177 BW beïnvloed. Al bij de parlementaire behandeling van de Mijnbouwwet¹⁵ is door de wetgever verklaard dat de kwalitatieve aansprakelijkheid van de exploitant onverlet laat dat de gelaedeerde de bewijslast draagt betreffende het causaal verband tussen mijnbouwactiviteit en schade. In zoverre wordt onverkort vastgehouden aan de wettelijke uitgangspunten zoals die zijn bepaald voor het bewijsrecht. Dat is niet anders bij toepassing van de artikelen 6:174 of 6:162 BW. De gelaedeerde kan bij invulling van het causaliteitsvraagstuk daarbij een beroep doen op de bij de Mijnbouwwet ingestelde Technische Commissie Bodembeweging, maar ook het leerstuk van de mogelijke omkering van de bewijslast is voor de rechter in beginsel toepasbaar bij een vordering die haar basis vindt in een kwalitatieve aansprakelijkheid zoals artikel 6:177 BW (zie Hoge Raad 19 december 2008¹² in een oordeel met betrekking tot artikel 6:174 BW). Ook waar het gaat om de omvang van de schadevergoedingsverplichting behoeft naar het oordeel van de rechtbank geen beperking in artikel 6:177 BW te worden gelezen. Met name kan ook de vordering tot vergoeding van waardedaling, die in de onderhavige procedure centraal staat, een basis vinden in de uitwerking van artikel 6:177 BW. De rechtbank overweegt dat zodanige schade in beginsel uit hoofde van het bepaalde in artikel 6:98 BW voor vergoeding in aanmerking kan komen. De rechtbank herhaalt dat dit door NAM ook is erkend (pleitnota NAM onder 5).

4.2.5. De rechtbank overweegt dat in zijn algemeenheid samenloop van de door Stichting WAG en woningcorporaties ingeroepen wetsbepalingen wel degelijk mogelijk is. In het onderhavige geval

doet zodanige samenloop echter niets toe of af aan de vorderingen van Stichting WAG en woningcorporaties. Waar artikel 6:177 BW specifiek voor schade door aardbevingen is geschreven, zal de rechtbank dit artikel als basis nemen voor de concrete vorderingen van Stichting WAG en woningcorporaties. Een nader onderzoek naar en oordeel over de mede toepasselijkheid van artikel 6:162 BW en/of artikel 6:174 BW dient in deze zaak geen belang en zal dus achterwege blijven. Telkens waar Stichting WAG en woningcorporaties vorderen een verklaring voor recht dat NAM onrechtmatig handelt op grond van artikel 6:177 BW zal de rechtbank die vordering derhalve niet in die vorm toewijzen nu de normschending van dat artikel geen onrechtmatigheid impliceert.

4.3. Waardevermindering als gevolg van aardbevingen door gaswinning aannemelijk?

- 4.3.1. Het voorgaande laat onverlet dat de door Stichting WAG geformuleerde vorderingen slechts toewijsbaar kunnen zijn indien de mogelijkheid van schade aannemelijk is. Dit betekent dat er voldoende aanwijzingen moeten bestaan dat onroerende zaken in het gebied waar aardbevingen door gaswinning voorkomen als gevolg daarvan in waarde zijn gedaald, ook als zij geen fysieke schade hebben geleden.
- 4.3.2. Dat ook NAM de mogelijkheid van waardedaling door de aardbevingen erkent blijkt uit de door haar opgestelde Waarderegeling, die voorziet in de mogelijkheid van een vergoeding voor waardedaling, ongeacht of de onroerende zaak wel of geen fysieke schade heeft geleden ten gevolge van de aardbevingen. NAM stelt echter dat waardedaling slechts kan worden vastgesteld in een individueel geval, terwijl niet door onderzoek is komen vast te staan dat sprake is van een algemene waardedaling in het gebied.
- 4.3.3. De rechtbank constateert dat het vaststellen van het effect van de aardbevingen door gaswinning op de waarde van woningen wordt bemoeilijkt door de aanwezigheid van andere factoren die de waarde van het onroerend goed in de betreffende regio drukken. Zo heeft de woningmarkt in heel Nederland te maken gehad met een aanzienlijke waardedaling als gevolg van de financiële crisis. Daarnaast is sprake van een landelijke trend waarin gebieden in de periferie van Nederland te maken hebben met krimp, hetgeen ook geldt voor een deel van het gebied waarin aardbevingen voorkomen.
- Dit betekent dat verklaringen of conclusies uit onderzoeksrapporten met de nodige voorzichtigheid dienen te worden beschouwd, zeker daar waar zij niet op statistische gegevens zijn gebaseerd.
- 4.3.4. Desalniettemin blijkt uit de van de zijde van Stichting WAG en Woningcorporaties overgelegde taxatierapporten en de (mede daarin opgenomen) verklaringen van verschillende makelaars, dat zij bij de taxatie van woningen wel rekening houden met de omstandigheid dat een woning gelegen is in een gebied waar aardbevingen voorkomen. Uit de in r.o. 2.5.4 en 2.5.5 genoemde onderzoeksrapportages blijkt voorts dat de aardbevingen in ieder geval in de beleving van bewoners en mensen van buiten de regio een negatief effect hebben op de woningmarkt. Dit wordt bevestigd door de als productie 28 van de zijde van de Stichting WAG en Woningcorporaties overgelegde verklaringen van makelaars, potentiële kopers en bewoners waaruit blijkt dat potentiële kopers, na aanvankelijk belangstelling te hebben getoond alsnog van bezichtiging of koop afzien met het oog op mogelijke aardbevingen. Dit samenstel van rapportages, taxaties en verklaringen biedt, hoewel de resultaten gelet op het hiervoor onder r.o. 4.3.3 is overwogen met de nodige voorzichtigheid dienen te worden beschouwd, aanwijzingen dat de aardbevingen een negatief effect hebben op de woningmarkt in het getroffen gebied.

Dit vindt bevestiging in de hiervoor onder r.o. 2.5.1 tot en met 2.5.3 kort beschreven onderzoeken van Ortec, VU en Atlas voor Gemeenten. Deze onderzoeksrapporten bevatten alle een gedetailleerde beschrijving van de gebruikte onderzoeksmethodiek alsmede de statistische gegevens waarvan gebruik is gemaakt. In deze rapportages is getracht het effect van de aardbevingen te isoleren van andere waardeverminderende factoren. Ondanks de afwijkingen in onderzoeksmethodiek (zoals de gebruikte referentiegebieden en de kenmerken waarop

onroerende zaken met elkaar zijn vergeleken) wordt zowel in de meest recente Ortec rapportage (actualisatie 4e kwartaal 2014) van 5 maart 2015, als in het onder r.o. 2.5.2 genoemde onderzoeksrapport van de VU, en het onder r.o. 2.5.3 genoemde onderzoek van Atlas voor Gemeenten, geconcludeerd dat sprake is van een significante waardedaling van onroerend goed ten gevolge van de aardbevingen. Enkel het rapport van Atlas voor Gemeenten ziet voor de woningen die zijn verkocht na de brief van de Minister van 17 januari 2014 (vooralsnog) geen significant prijsverschil, maar tekent daarbij wel aan dat de omvang van de periode van onderzoek, het aantal woningtransacties en de significantie van de gevonden prijseffecten van aardbevingen en aardbevingsrisico- of het ontbreken daarvan, nog te wensen overlaat.

4.3.5. Hoewel NAM terecht stelt dat vergoeding voor waardedaling uiteindelijk per individueel geval zal moeten worden vastgesteld geldt dat op basis van de hiervoor genoemde beschikbare informatie ten aanzien van alle woningen in het getroffen gebied kan worden geconcludeerd dat de mogelijkheid van schade door waardevermindering als gevolg van door gaswinning veroorzaakte aardbevingen aannemelijk is. Het enkel ten aanzien van de periode vanaf 17 januari 2014 ontbreken van een significant prijsverschil in de rapportage van Atlas voor Gemeenten is - mede gezien het door haar geformuleerde voorbehoud bij haar conclusies - onvoldoende om de overige gevonden - wel significante - verschillen terzijde te stellen. Het feit dat NAM een regeling voor vergoeding van waardevermindering bij verkoop hanteert en op grond van die regeling al schadevergoedingen heeft toegekend, duidt er vanzelfsprekend op dat schade door waardevermindering zich daadwerkelijk manifesteert.

4.3.6. De rechtbank merkt wel op dat in genoemde onderzoeksrapportages een gemiddelde waardedaling als gevolg van aardbevingen wordt geconstateerd van enkele procenten en uit de tot dit moment overgelegde stukken niet blijkt dat de gemiddelde waardedaling (veel) groter is dan de in de onderzoeksrapportages geconstateerde percentages.

4.3.7. Of in een bepaald geval daadwerkelijk sprake is van waardedaling zal in afzonderlijke procedures moeten worden vastgesteld. Hierbij kan niet worden uitgesloten dat bepaalde woningen niet of nauwelijks in waarde zullen zijn gedaald (bijvoorbeeld in geval van relatief nieuwe en aardbevingsbestendige woningen die nimmer fysieke schade hebben ondervonden en gesitueerd zijn op een locatie waar weinig zichtbare gevolgen van aardbevingen aanwezig zijn), en andere woningen meer in waarde zijn gedaald dan de in de onderzoeksrapportages genoemde gemiddelde percentages (bijvoorbeeld in geval van oudere woningen of woningen waarvan bekend is dat zij onvoldoende bestand zijn tegen aardbevingen, woningen die veel fysieke schade hebben geleden, woningen die zijn gelegen in een straat met veel zichtbare gevolgen van de aardbevingen etc).

4.4. Schadebegroting

Standpunt Stichting WAG en woningcorporaties

4.4.1. De door Stichting WAG en woningcorporaties in deze procedure gevorderde waardevermindering is gebaseerd op verschillende componenten. Allereerst is sprake van imagoschade van het getroffen gebied omdat het door de aardbevingen onaantrekkelijk is om daar te wonen of zich te vestigen. Voorts is aan de meeste woningen van Stichting WAG en diverse woningen van woningcorporaties fysieke schade opgetreden en zijn sommige woningen zelfs onherstelbaar aangetast. Woningen waarvan de schade is hersteld vertonen bovendien littekens omdat die woningen weliswaar zijn hersteld maar nooit meer de oude zullen zijn en het altijd bekend zal zijn dat de woningen zijn aangetast door aardbevingen (vergelijk ook het arrest van de Hoge Raad van 23 mei 1980, "Oranje Nassau Mijnen"¹⁸). Wegens de grote onzekerheid over de frequentie en de kracht van de aardbevingen in de toekomst zijn veel huiseigenaren angstig en bezorgd over nieuwe aardbevingen. Het woongenot is aangetast en men is bang voor mogelijke gevaren. Tot slot zijn taxateurs die in het getroffen gebied woningen taxeren beroepsmatig gehouden om de factor aardbevingen mee te wegen in de taxatierapporten.

Al deze componenten maken volgens Stichting WAG en woningcorporaties dat de factor

aardbevingen in het getroffen gebied naast de thans bestaande krimp en crisis een extra factor is die een negatief effect heeft op de waarde van het onroerend goed in het gebied waar aardbevingen voorkomen als gevolg van gaswinning door NAM. Stichting WAG en woningcorporaties stellen zich op het standpunt dat de schade bestaande uit de waardevermindering van de onroerende zaken abstract moet worden berekend, dat wil zeggen dat deze schade reeds nu voor vergoeding in aanmerking behoort te komen ongeacht of er fysieke schade aan de onroerende zaken is of zal ontstaan en ongeacht of deze onroerende zaken al dan niet zijn verkocht.

4.4.2. Ter onderbouwing van dit standpunt wijzen Stichting WAG en woningcorporaties op de arresten van de Hoge Raad van 2 februari 1979 ("Binnendijk/EMI" of "Hoogspanningsdraden")¹⁹, van 23 mei 1980 ("Oranje Nassaumijnen"), 9 oktober 1992 ("Gemeente Maassluis/Van Koppen" of "Steendijkpolder")²⁰ en 28 april 2000 ("Gemeente Dordrecht/Stokvast"). In deze arresten heeft de Hoge Raad volgens Stichting WAG en woningcorporaties aanvaard dat schade in de vorm van waardedaling van een onroerende zaak voor vergoeding in aanmerking komt, ook als de onroerende zaak niet is verkocht. Dit geldt ongeacht of de onroerende zaak al dan niet reeds fysieke schade heeft geleden.

4.4.3. Daarnaast hebben Stichting WAG en woningcorporaties een tweetal adviezen d.d. 18 juli 2014 en 5 mei 2015 van prof.mr. J.M. van Dunné in het geding gebracht en wijzen zij ook nog op het preadvies "Abstracties bij vaststelling van schade" van prof.mr. S.D. Lindenberg voor de Vereniging voor Aansprakelijkheids- en Schadevergoedingsrecht (Kluwer 2013). Lindenberg komt hierin tot de conclusie dat abstractie er toe dient om de schadeveroorzakende partij het verweer te ontnemen dat er geen schade is, omdat deze niet "zichtbaar" is gemaakt of "gerealiseerd" is. De sleutelwoorden zijn redelijkheid, billijkheid en doelmatigheid. Stichting WAG en woningcorporaties halen ter onderbouwing van hun standpunt het volgende citaat van Lindenberg aan:

"Bezien we de gevallen waarin abstractie plaatsvindt, dan gaat het in de concrete gevallen telkens om het verwerpen van door de aansprakelijke opgeworpen verweren die niet redelijk zijn: u lijdt geen schade in de vorm van waardevermindering, want u hebt niet verkocht; (...). Zouden die verweren succesvol zijn, dan zou de benadeelde blijven zitten met een nadeel of risico dat er niet zou zijn geweest (...) als de aansprakelijke persoon zijn rechtsschending achterwege had gelaten. Uiteindelijk is dus de redelijkheid van in een bepaald type gevallen doorgaans te nemen herstelmaatregelen beslissend. Dat is ook van belang in verband met de rechtszekerheid: de benadeelde moet zo snel mogelijk weten op vergoeding van welke herstelmaatregel hij - in elk geval - aanspraak kan maken."²¹

Stichting WAG en woningcorporaties achten de parallel met deze zaak evident: het is volgens hen volstrekt onredelijk dat NAM vergoeding van schade ontloopt enkel en alleen omdat een woning niet wordt verkocht. De rechtszekerheid is ermee gediend dat eigenaren van onroerende zaken in het aardbevingsgebied zo spoedig mogelijk weten waar zij aan toe zijn. Bovendien kan met abstracte schadeberekening een methode van schadeberekening worden ontwikkeld die toepasbaar is voor alle individuele gevallen hetgeen zeer doelmatig is, vanwege de grote aantallen waar het over gaat.

4.4.4. Aangezien bij de door Stichting WAG en woningcorporaties voorgestane abstracte schadeberekening wordt geabstraheerd van het moment van verkoop van een woning, betogen Stichting WAG en woningcorporaties dat voor onroerende zaken waarbij fysieke schade is opgetreden vóór 25 januari 2013 als peildatum voor de schadeberekening dient te worden uitgegaan van de datum waarop de fysieke schade is opgetreden. Voor onroerende zaken waarbij thans nog geen fysieke schade is geconstateerd dan wel onroerende zaken waarbij fysieke schade later dan 25 januari 2013 is ontstaan, bepleiten Stichting WAG en woningcorporaties als peildatum 25 januari 2013 te hanteren. Op die datum verscheen de brief van de Minister aan de Tweede Kamer waarin hij de Kamer informeerde over het advies van de SodM van 22 januari 2013. Vanaf die datum is men zich ervan bewust dat de risico's van

gaswinning "hoog" zijn, nam de media-aandacht voor dit probleem een enorme vlucht en kreeg de regio te maken met een zeer negatief imago. Stichting WAG en woningcorporaties pleiten voor schadeberekening vanaf voormelde peildata, waarbij ook rekening kan worden gehouden met schade die na de peildatum ontstaat.

Standpunt NAM

- 4.4.5. NAM betoogt dat het moment van verkoop het enige moment is waarop de waardeverminderingsschade kan worden vastgesteld en door NAM kan worden vergoed.

Daartoe voert NAM aan dat de invloed van aardbevingen en de risico's op aardbevingen op de woningprijzen sterk fluctueert. Een waardedaling van een bepaald huis door aardbevingen, die op enig moment in de tijd wordt vastgesteld, kan immers op een later moment weer ongedaan zijn gemaakt omdat de aardbevingssituatie niet statisch is en de inschatting van aardbevingsrisico's onder invloed van verder onderzoek kan wijzigen. Daarbij komt het effect van een in de toekomst mogelijk afnemende media-aandacht. NAM vindt steun voor haar stelling dat de invloed van aardbevingen en aardbevingsrisico's op de huizenprijzen fluctueert in de onderzoeken van Ortec en het onderzoek dat Atlas voor Gemeenten in opdracht van NAM heeft uitgevoerd.

- 4.4.6. Ook wordt in verband met de aardbevingen een omvangrijk pakket aan maatregelen ontworpen en geïmplementeerd, hetgeen een positieve bijdrage kan leveren aan de ontwikkeling van de huizenmarkt in de regio. Het betreft maatregelen die zien op schadeherstel, preventief bouwkundige versterking van woningen en andere gebouwen, waardevermeerdering en het verbeteren van de leefbaarheid en het economisch perspectief in de regio. Naast deze "bovengrondse" maatregelen worden ook "ondergrondse" maatregelen genomen die zien op beperking van de gasproductie zelf. De effecten van deze maatregelen op de huizenprijzen zijn volgens NAM nu al zichtbaar, zo toont het onderzoek van Atlas voor Gemeenten aan, en zal naar verwachting in de toekomst een verdere positieve impuls aan de huizenprijzen geven.

- 4.4.7. NAM bestrijdt niet dat in de door Stichting WAG en woningcorporaties aangehaalde arresten bij de schadeberekening is geabstraheerd van verkoop maar vindt dat die arresten in de omstandigheden van dit geval niet doorslaggevend zijn omdat, anders dan de situatie in genoemde arresten, niet vaststaat dat de waardedaling permanent is. De situatie in het aardbevingsgebied is immers in tal van opzichten "in flux" en er is in de voorzienbare toekomst geen definitieve situatie te verwachten ten aanzien van de waardevermindering. Daarom is verkoop volgens NAM op dit moment het enige redelijke en doelmatige moment om te hanteren bij de schadebegroting. Abstract vergoeden per welk ander peilmoment dan ook leidt tot onder- of overcompensatie en daarmee tot willekeur.

Toetsingskader

- 4.4.8. De rechtbank stelt voorop dat abstracte schadeberekening of abstracte schade geen wettelijk begrip is. De wijze waarop schade berekend dient te worden is neergelegd in artikel 6:97 BW. Op grond van dit artikel dient de rechter de schade te begroten op de wijze die het meest met de aard daarvan in overeenstemming is. Kan de omvang van de schade niet nauwkeurig worden vastgesteld, dan wordt zij geschat.

Als uitgangspunt voor de berekening van de omvang van de verplichting tot schadevergoeding dient dat de benadeelde zoveel mogelijk in de toestand wordt gebracht waarin hij zou hebben verkeerd indien de schadeveroorzakende gebeurtenis zou zijn uitgebleven. Dit brengt mee dat de omvang van die schade wordt bepaald door een vergelijking van de toestand zoals deze in werkelijkheid is met de toestand zoals die (vermoedelijk) zou zijn geweest indien de schadeveroorzakende gebeurtenis niet zou hebben plaatsgevonden. Als die vergelijking aan het licht brengt dat de nieuwe toestand geen achteruitgang inhoudt ten opzichte van de oude, is er geen rechtens te respecteren belang dat de oude toestand wordt hersteld en kan de rechter tot het oordeel komen dat er geen vermogensschade is geleden (Hoge Raad 11 januari 2013,

"Griffioen/De Groot)²²

4.4.9. In het kader van artikel 6:97 BW is de abstracte wijze van schadevergoeding, waarbij van bepaalde omstandigheden aan de zijde van de benadeelde wordt geabstraheerd, in de parlementaire geschiedenis wel aan de orde gekomen. Meer in het bijzonder is naar voren gekomen dat dit artikel de rechter mede de vrijheid geeft om tot een abstracte wijze van schadebegroting te komen, mits deze wijze van begroting in overeenstemming is met de schade. Of dat het geval is wordt aan de rechter overgelaten, behalve daar waar de wet op dit punt een bijzondere, de rechter bindende regel geeft²³. Uit de parlementaire geschiedenis kan niet in algemene zin worden afgeleid in welke gevallen een abstracte wijze van schadeberekening op zijn plaats is. In de jurisprudentie is evenmin een duidelijke lijn te onderkennen waar het gaat om de vraag wanneer de abstracte methode nu wel en wanneer zij juist niet moet worden toegepast²⁴.

4.4.10. De Hoge Raad heeft ten aanzien van de vergoeding van waardevermindering van onroerende zaken als gevolg van overhangende hoogspanningsdraden en bodemverontreiniging geoordeeld dat de waardevermindering niet hoeft te zijn gerealiseerd door verkoop om toch voor vergoeding in aanmerking te komen (zie de eerder genoemde arresten Binnendijk/EMI of Hoogspanningsdraden, Gemeente Maassluis/Van Koppen of Steendijkpolder en Gemeente Dordrecht/Stokvast). Hiermee wordt geabstraheerd van de vraag of de waardevermindering door verkoop wordt gerealiseerd en, doordat de schade naar het moment van beschadiging wordt begroot, ook van het feit dat deze schade door tijdverloop wegebt²⁵.

4.4.11. Een geval waarin naast een schadevergoeding voor de waardevermindering van een woning wegens reeds ingetreden verzakkingen en zettingen als gevolg van mijnexploitatie, een vergoeding werd toegekend voor het risico dat door nawerking van de inmiddels gestaakte mijnexploitatie zich in de toekomst nieuwe schade aan de woning zou manifesteren, deed zich voor in het eerder genoemde arrest van de Hoge Raad van 23 mei 1980 (Oranje Nassaumijnen). Dit laatste betrof volgens Oranje Nassaumijnen (de exploitant) geen actuele schade, maar schade die slechts mogelijk zou kunnen optreden, en daarom niet voor vergoeding in aanmerking kwam. Het Hof verwierp dit betoog met de volgende motivering:

"dat waar deskundigen het voor mogelijk houden dat nog circa tien jaren na het uitbrengen van hun rapport zich nieuwe mijnschade aan het pand zal kunnen manifesteren (...), die kwade kans de verkoopwaarde van het pand reeds thans nadelig beïnvloedt en dienvolgens als schadefactor actueel is en niet van toekomstige aard;

dat die nadelige beïnvloeding haar effect heeft onafhankelijk van de vraag of het risico dat de vorenbedoelde kwade kans inhoudt, tot werkelijkheid wordt."

Omdat de eigenaar van de woning zich bereid had verklaard het toe te wijzen bedrag ad f 40.000,00 als een "afkoopsom" te beschouwen en zich van verdere schadeclaims te onthouden, stond niets aan toewijzing van dit bedrag in de weg, aldus het Hof. Het hiertegen gerichte cassatieberoep werd verworpen.

Uit dit arrest Oranje Nassaumijnen leidt de rechtbank af dat schadevergoeding wegens waardevermindering van een onroerende zaak kan worden toegekend voor de enkele belasting met een duurzaam risico²⁶.

4.4.12. De rechtbank concludeert op grond van voormelde arresten dat rechtvaardiging voor toepassing van een abstracte schadeberekening kan worden gevonden in de omstandigheid dat sprake is van een blijvende of duurzame waardevermindering.

De abstracte berekening van schade lijkt voorts daar haar grens te vinden waar zij ertoe zou leiden dat meer dan de werkelijk geleden schade zou worden vergoed²⁷. Dit volgt uit de navolgende overweging uit het eerder genoemde arrest van de Hoge Raad van 28 april 2000 (Gemeente Dordrecht / Stokvast of Merwedepolder):

“Indien en voor zover echter ten tijde van de vaststelling van de schade door de rechter, de aanvankelijk opgetreden waardevermindering van de woningen ongedaan blijkt te zijn gemaakt door een van overheidswege uitgevoerde bodemsanering in het gebied waar de woningen zich bevinden, is dit waardeherstel een niet met de individuele situatie van de eigenaar samenhangende omstandigheid die redelijkerwijs in aanmerking behoort te worden genomen om te voorkomen dat meer dan de werkelijk geleden schade wordt vergoed.”

Vergoeding waardevermindering direct of bij verkoop?

- 4.4.13. De vraag die partijen in de kern verdeeld houdt is of de schade bestaande uit waardevermindering als gevolg van de aardbevingen direct (ongeacht verkoop en fysieke schade) voor vergoeding in aanmerking kan komen of dat (de omvang van) die waardevermindering dermate onzeker is dat deze op een later moment (bij verkoop) dient te worden vastgesteld.
- 4.4.14. Voor toewijzing van enige vordering van Stichting WAG en de woningcorporaties is ten minste vereist dat de mogelijkheid van schade in de vorm van vermogensverlies aannemelijk is. Hiervoor, in r.o. 4.3 heeft de rechtbank al geconcludeerd dat de mogelijkheid van schade door waardevermindering als gevolg van door gaswinning veroorzaakte aardbevingen aannemelijk is. Met inachtneming van de hiervoor aangehaalde jurisprudentie van de Hoge Raad stelt de rechtbank voorts vast dat de eigenaren van deze onroerende zaken reeds op dit moment door deze waardevermindering in hun financiële vermogenspositie worden getroffen of ten minste kunnen worden getroffen, zodat sprake kan zijn van schade die voor vergoeding in aanmerking komt. Zoals de Hoge Raad ook herhaaldelijk heeft uitgemaakt verzet de aard van schade als hier aan de orde zich er op zichzelf niet tegen dat zij wordt vastgesteld ongeacht verkoop. Dit betekent dat de begroting van schade door waardevermindering niet behoeft te worden uitgesteld, enkel en alleen omdat nog niet tot verkoop van de woning is overgegaan.
- 4.4.15. NAM voert onder verwijzing naar de Ortec rapportages en het rapport van Atlas voor Gemeenten aan dat het effect van de aardbevingen op de waardeontwikkeling van woningen in het aardbevingsgebied in de loop der tijd en onder invloed van de door NAM gestelde maatregelen fluctueert. Dat de waardeontwikkeling fluctueert, betekent naar het oordeel van de rechtbank echter nog niet dat de waardevermindering van onroerend goed als gevolg van de aardbevingen als tijdelijk of voorbijgaand is aan te merken. Het geheel van door beide partijen aangehaalde onderzoeksbevindingen biedt in ieder geval geen enkel aanknopingspunt om aan te nemen dat deze waardevermindering binnen afzienbare termijn volledig zal verdwijnen. De rechtbank neemt hierbij ook in aanmerking dat er gelet op de daaraan verbonden economische en financiële belangen geen grond bestaat om aan te nemen dat de gaswinning op korte termijn geheel gestaakt zal worden. Bovendien komt uit de door Stichting WAG en woningcorporaties overgelegde onderzoeksrapporten van NAM/Shell en dr.ir. J. Hagoort (reservoir ingenieur in ruste en oud-hoogleraar reservoir techniek aan de TU Delft) naar voren dat, zolang de gaswinning niet geheel wordt gestaakt, de aardbevingen zich nog tot in de lengte van jaren zullen voordoen, naar Stichting WAG en woningcorporaties ter zitting onweersproken hebben aangegeven nog tot 2070, en dat het daarbij niet uitmaakt of de gaswinning tijdelijk en plaatselijk wordt gestopt of gereduceerd.

Het voorgaande brengt de rechtbank tot de conclusie dat het aardbevingsrisico (en daarmee de waardevermindering) redelijkerwijs als blijvend of duurzaam is aan te merken.

NAM heeft voorts weliswaar nog gesuggereerd maar geenszins aannemelijk gemaakt dat de bovengrondse en ondergrondse maatregelen een gunstige invloed uitoefenen of zullen gaan uitoefenen op de waardeontwikkeling. In ieder geval is de rechtbank niet gebleken dat de waardevermindering als gevolg van deze maatregelen geheel zal verdwijnen, laat staan dat dit op niet al te lange termijn het geval zal zijn. Dat de exacte *omvang* van de waardevermindering onder invloed van deze maatregelen nog niet vast staat en dat er aldus goede en/of kwade kansen zijn die van invloed kunnen zijn op de omvang van de waardevermindering, doet

evenmin af aan het *bestaan* van die waardevermindering.

Dit brengt de rechtbank tot de slotsom dat fluctuatie in de waardeontwikkeling noch de door NAM verwachte gunstige effecten van bovengrondse en ondergrondse maatregelen er aan in de weg staan om de schade reeds thans (ongeacht verkoop) te begroten.

4.4.16. Iets anders is dat bij de vaststelling van een onmiddellijke en op schatting berustende vergoeding van de waardevermindering, enkel de invloed van aardbevingen mag meewegen en de invloed van normale marktomstandigheden buiten beschouwing dient te worden gelaten. Ook kan rekening worden gehouden met alle bestaande en toekomstige ontwikkelingen die naar verwachting een aantoonbaar en duurzaam gevolg kunnen hebben op de uiteindelijke omvang van de schade. De vraag of, en zo ja in hoeverre dit dient te geschieden met bijvoorbeeld de bovengrondse en ondergrondse maatregelen behoeft nadere toelichting, wellicht door middel van onderbouwing door deskundigen, en zal in een vervolprocedure aan de orde kunnen komen. Indien en voor zover Stichting WAG en de woningcorporaties in navolging van het arrest Oranje Nassaumijnen beogen het op geld waardeerbaar risico van toekomstige aardbevingen met een al dan niet heviger frequentie onderdeel van de geclaimde schadevergoeding te laten zijn - Stichting WAG en de woningcorporaties hebben zich daarover in deze procedure niet voldoende duidelijk uitgelaten - zal dit eveneens in een vervolprocedure aan bod komen. Daarbij merkt de rechtbank op dat vergoeding van een dergelijk risico alsook verdiscontering van goede en/of kwade kansen bij de schadebegroting in een geval als het onderhavige uitsluit dat de benadeelden op dezelfde gronden en hetzelfde feitencomplex een nieuwe vordering kunnen indienen zodra het risico of de goede en/of kwade kans zich daadwerkelijk verwezenlijkt.

4.4.17. De rechtbank is van oordeel dat reeds nu vergoeden van schade bestaande uit waardevermindering ook niet hoeft te leiden tot een onredelijk resultaat, zoals NAM betoogt. Indien, zoals in dit geval, schade bestaande in de vorm van waardevermindering voldoende zeker is in haar bestaan, hoeven moeilijkheden om haar omvang te bepalen op zichzelf niet aan vergoeding in de weg staan. Te meer nu ook niet te verwachten valt dat binnen afzienbare termijn een eindtoestand zal zijn bereikt en in de uiteindelijke schadeloosstelling zo nodig rekening kan worden gehouden met goede en/of kwade kansen die van invloed kunnen zijn op de uiteindelijke omvang van de waardevermindering. Bovendien weegt mee dat eigenaren van de in het aardbevingsgebied gelegen woningen geacht worden nadeel in hun vermogen te lijden door de waardevermindering. De rechtbank acht het onrechtvaardig wanneer vergoeding van deze waardevermindering als gevolg van aardbevingen, die door gaswinning door NAM is veroorzaakt en aan welke gaswinning voor het Rijk, de samenleving en NAM zelf grote economische en financiële belangen zijn verbonden, pas aan de orde kan komen bij verkoop van de woning, die wellicht nooit plaatsvindt, en/of bij staking van de gaswinning, hetgeen nog vele tientallen jaren kan duren.

4.4.18. Het voorgaande brengt met zich dat de Stichting WAG en de woningcorporaties in beginsel reeds nu (ongeacht verkoop en - zoals door NAM niet is bestreden - ongeacht of fysieke schade is opgetreden) aanspraak kunnen maken op vergoeding van de schade die zij hebben geleden als gevolg van aardbevingen die door gaswinning door NAM zijn veroorzaakt en die bestaat uit waardevermindering van onroerende zaken die zijn gelegen in het aardbevingsgebied. In zoverre acht de rechtbank de vordering van Stichting WAG en woningcorporaties toewijsbaar. Een afzonderlijke verklaring voor recht dat de schade bestaande uit waardevermindering volgens de leer van de abstracte schadeberekening *dient* te worden berekend acht de rechtbank niet toewijsbaar. De methode van schadeberekening kan in deze procedure immers niet voor alle betrokken woningen vastgesteld worden omdat de situatie zich door verkoop van de woning kan wijzigen. Indien dat het geval is ligt het in de rede om de schade in de vorm van waardevermindering concreet te berekenen. Uitgangspunt in het schadevergoedingsrecht is immers dat niet meer schade wordt vergoed dan in werkelijkheid wordt geleden.

De rechtbank is voorts van oordeel dat niet valt in te zien waarom woningcorporaties niet dezelfde vorm van schade bestaande uit waardevermindering lijden als particuliere woningeigenaren, zodat ook zij belang hebben bij de gevorderde verklaring voor recht dat deze

schade reeds nu voor vergoeding in aanmerking komt. Indien en voor zover de schade van woningcorporaties bestaat uit bijvoorbeeld financieringsschade - ook op dit punt hebben Stichting WAG en de woningcorporaties in deze procedure hun stellingen nog onvoldoende toegelicht - lijkt een concrete schadeberekening voor de hand te liggen. Dit is de andere reden waarom de rechtbank een verklaring voor recht dat de gevorderde schade bestaande uit waardevermindering volgens de leer van de abstracte schadeberekening *dient* te worden berekend niet toewijsbaar acht. Overigens heeft NAM ter gelegenheid van de pleidooien gemeld dat de woningcorporaties dit soort concrete schade daadwerkelijk ter vergoeding kunnen aanmelden.

Peildatum

4.4.19. Indien schade bestaande uit de waardevermindering ongeacht verkoop wordt vastgesteld, dan is de schade ontstaan en de vordering tot schadevergoeding opeisbaar op het tijdstip waarop de waardevermindering is opgetreden²⁸. Bij de vaststelling van het tijdstip waarop de waardevermindering is opgetreden doet zich in het onderhavige geval de complicatie voor dat waardevermindering zich niet van het ene op het andere moment openbaart. De waardevermindering van het onroerend goed in het Groningse aardgasveld heeft zich glijdend gemanifesteerd. Op enig moment werd manifest dat de aardbevingsproblematiek ernstiger was dan wellicht aanvankelijk gedacht. Langzaam ontstond onrust bij de bewoners in het aardbevingsgebied, die steeds meer toenam door de toenemende frequentie van bevingen, de zwaarte daarvan en het ontstaan van fysieke schade. De landelijke en politieke aandacht voor de problematiek nam in snel tempo toe en tot heel Nederland drong door dat het wonen in het betreffende gebied in Groningen risico's met zich mee kon brengen. Er kwamen op schadevergoeding gerichte regelingen van NAM en de Minister begon de Tweede Kamer periodiek over de aardbevingsproblematiek te informeren. De regionale en landelijke persorganen verhoogde begrijpelijkerwijze hun aandacht voor de problemen in Groningen en vele deskundigen begonnen te publiceren over de problematiek. In toenemende mate heeft dit, naar de rechtbank oordeelt, bijgedragen aan de negatieve beeldvorming over het wonen in het getroffen gebied en heeft de waardevermindering waarover het in deze procedure gaat zich ingezet.

Dit brengt met zich mee dat in dit bijzondere geval geen exacte datum kan worden aangewezen waarop de schade door waardevermindering zich heeft voorgedaan. Partijen zijn zich hiervan ook bewust, zo blijkt uit het debat dat tussen hen heeft plaatsgevonden over de peildatum waartegen de waardering dient plaats te vinden. De rechtbank gaat voorbij aan dit debat omdat zij van oordeel is dat begroting van de omvang van de schade door waardevermindering in dit geval kan plaatsvinden door ten tijde van het moment van taxatie na een desbetreffende vordering, de werkelijke waarde van het onroerend goed te vergelijken met de waarde zonder de aardbevingsproblematiek, rekening houdend met alle bestaande en toekomstige omstandigheden die aantoonbaar en duurzaam van invloed kunnen zijn op de schadebegroting. Onder de gegeven omstandigheden acht de rechtbank hantering van de taxatiedatum als uitgangspunt voor de waardering het meest in overeenstemming met de redelijkheid en de billijkheid, zodat op die grond een afwijking van het beginsel dat waardering plaatsvindt naar de datum waarop de waardevermindering is opgetreden, gerechtvaardigd is te achten. De rechtbank herhaalt daarbij dat individuele belanghebbenden in beginsel niet een tweede keer schadevergoeding kunnen claimen (zie r.o. 4.4.16).

4.4.20. Met inachtneming van het voorgaande komt de door Stichting WAG en woningcorporaties gevorderde verklaring voor recht ten aanzien van de peildatum niet voor toewijzing in aanmerking. Er bestaat ook geen grond om, zoals Stichting WAG en woningcorporaties vorderen, bij de vaststelling van de waardevermindering een onderscheid te maken tussen woningen met fysieke schade woningen zonder fysieke schade. Zonder nadere onderbouwing, die hier ontbreekt, valt niet in te zien waarom schade in de vorm van waardevermindering van huizen met fysieke beschadiging los van de herstelkosten op een ander moment zou worden geleden dan bij huizen die geen fysieke beschadiging hebben.

Slotsom

4.4.21. Op grond van het voorgaande zal de rechtbank een verklaring voor recht toewijzen dat NAM aansprakelijk is voor de schade bestaande uit waardevermindering van de onroerende zaken gelegen in het gebied waar aardbevingen ten gevolge van gaswinning door NAM voorkomen en dat deze schade voor vergoeding in aanmerking komt ongeacht of er al dan niet fysieke schade aan de onroerende zaken is opgetreden en ongeacht of de onroerende zaken al dan niet zijn verkocht.

4.5. Kosten ex artikel 6:96 BW

4.5.1. Stichting WAG en woningcorporaties vorderen, na wijziging van eis bij conclusie van repliek, een vergoeding van kosten als bedoeld in artikel 6:96 lid 2 sub b en c. Meer in concreto omvat de vordering met betrekking tot lid 2 sub b een bedrag van € 38.820,08 en met betrekking tot lid 2 sub b of c een bedrag van € 63.666,56. Dit laatste bedrag omvat met name advocaatkosten. NAM heeft de vorderingen gemotiveerd betwist.

4.5.2. Artikel 6:96 BW bepaalt in lid 2 sub b dat als vermogensschade voor vergoeding in aanmerking komen de redelijke kosten ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid. Lid 2 sub c brengt voor vergoeding in aanmerking de redelijke kosten ter verkrijging van voldoening buiten rechte. Het bepaalde in artikel 6:96 BW vereist een dubbele redelijkheidstoets. De kosten moeten in redelijkheid zijn gemaakt en de omvang van de kosten moet redelijk zijn.

4.5.3. De kosten ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid en ter verkrijging van voldoening buiten rechte hebben stichting WAG en woningcorporaties gespecificeerd en met name toegelicht in hoofdstuk 7 van hun conclusie van repliek in zaak C/19/103209 / HA ZA 14-209. Het betreft met name de kosten van deskundigen en onderzoekers die stichting WAG en woningcorporaties hebben ingeschakeld om de gestelde schade door waardedaling en de aansprakelijkheid van NAM van fundamenteel te voorzien. Ook de advocaatkosten in het stadium voorafgaande aan de dagvaarding zijn gespecificeerd weergegeven. Met betrekking tot de verschillende onderdelen van de opgevoerde kosten overweegt de rechtbank als volgt.

a. Aan loonkosten ten behoeve van onderzoekers wordt gevorderd een bedrag van € 7.813,42. Het betreft hier onderzoekers die zijn verbonden aan de rijksuniversiteit Groningen of daaraan annex zijn (prof. De Kam, mevrouw Idsardi, mevrouw Raemaekers e.a.). De onderzoekers hebben onder meer met behulp van enquêtes getracht inzicht te geven en te krijgen in de veronderstelde waardevermindering van het onroerend goed. De rechtbank onderkent dat de complexiteit van de in deze procedure aan de orde gestelde problematiek groot is. De aardbevingen op de onderhavige grote schaal met deze forse frequentie kennen geen gelijksoortige voorgeschiedenis in Nederland. De problematiek van de waardevermindering van onroerend goed door aardbevingen vraagt vanzelfsprekend op alle fronten om gedegen onderzoek en onderbouwing. Dat gold temeer voor stichting WAG en woningcorporaties, met name nu zij hebben gesteld en NAM niet heeft betwist dat tussen partijen geen overeenstemming bestond over de ernst van de waardevermindering en zelfs over de vraag of er al dan niet sprake was of is van waardevermindering. De rechtbank acht dan ook redelijk dat stichting WAG en woningcorporaties de onderhavige kosten hebben gemaakt. Overigens berekent de rechtbank die kosten conform de stellingname onder 7.1 van de conclusie van repliek op € 7.786,42 in totaal. Deze post zal dan ook tot die omvang worden toegewezen.

b. Voor individuele deskundigen vorderen stichting WAG en woningcorporaties een bedrag van € 13.300,00 exclusief BTW. Dit betreft naar zij stellen de onderzoeken van een drietal deskundigen die in het voortraject door stichting WAG en woningcorporaties zijn ingeschakeld. Het gaat om twee onteigeningsdeskundigen en een woningmakelaar/taxateur. Deze deskundigen hebben, naar stichting WAG en woningcorporaties stellen, in het voortraject diverse besprekingen gehad met het bestuur van stichting WAG, de woningcorporaties en hun advocaat. Zij hebben woningen in het aardbevingsgebied bezocht om onder andere omvang en aard van de schade te kunnen

bepalen en de waarderingssystematiek te kunnen vaststellen. NAM voert tegen deze post als verweer dat niet duidelijk blijkt wat deze deskundigen hebben gedaan, dat niet duidelijk is waarom hun inschakeling noodzakelijk was en waarom er drie deskundigen moesten worden ingeschakeld. De rechtbank verwijst naar hetgeen hiervoor sub a is overwogen met betrekking tot de complexiteit van de onderhavige problematiek en het ontbreken van enig precedent in het verleden. De rechtbank oordeelt dan ook dat zowel de inschakeling van deze deskundigen als de daaraan verbonden kosten als redelijk moeten worden aangemerkt. Toegewezen wordt derhalve het bedrag van € 13.300,00.

c. Voor de kosten van onderzoeksbureau Calcasa wordt gevorderd een bedrag van € 3.600,00 exclusief BTW. Stichting WAG en woningcorporaties stellen dat dit bureau als onafhankelijk technologiebedrijf is gespecialiseerd in de geautomatiseerde waardering en de statische analyse van onroerend goed voor hypotheek- en vastgoedorganisaties. Calcasa zou onder andere de waardeontwikkeling op de woningmarkt onderzoeken. Calcasa heeft, naar stichting WAG en woningcorporaties stellen onder meer de onderzoeksrapporten van Ortec Finance beoordeeld en geanalyseerd (en kwam daarbij tot vrijwel dezelfde conclusies). NAM voert aan dat noch onderzoeksresultaten van Calcasa in het geding zijn gebracht, noch anderszins blijkt dat de werkzaamheden van Calcasa een rol hebben gespeeld. De rechtbank volgt NAM in deze stellingname. Nu geen rapporten, geschriften of andere uitingen van Calcasa in het geding zijn gebracht en niet concreet is toegelicht welk gebruik er van de inspanningen van Calcasa is gemaakt, kan niet worden beoordeeld of de onderhavige kosten redelijkerwijze moesten worden gemaakt en de omvang van die kosten redelijk is. De onderhavige post wordt dan ook afgewezen.

d. Ter zake van kosten van kadastrale uittreksels wordt gevorderd een bedrag van € 668,70. Het betreft naar stichting WAG en woningcorporaties stellen kosten die met name in het onderzoek van prof. de Kam c.s door middel van enquêtes onder woningeigenaren wier huis in de verkoop stond, zijn gemaakt. De rechtbank acht deze kosten begrijpelijk en redelijk zodat zij zullen worden toegewezen tot voornoemde omvang.

e. Als taxatiekosten vorderen stichting WAG en woningcorporaties een bedrag van € 7.437,96. Door hen zijn makelaars/taxateurs ingeschakeld teneinde concreet inzicht te krijgen in het antwoord op de vraag of sprake is van waardedaling, en zo ja tot welke omvang. NAM stelt dat de rapporten niet bruikbaar en ongeloofwaardig zijn doordat steeds dezelfde bedragen met betrekking tot de vermeende waardevermindering worden opgevoerd. De rechtbank acht redelijk en begrijpelijk dat voor inzicht in de verwachte waardevermindering eisers gebruik hebben gemaakt van deskundigen op het gebied van prijsbepaling van onroerend goed en die deskundigen taxaties hebben laten verrichten. Dat NAM de aldus tot stand gekomen rapporten niet bruikbaar vindt en op onderdelen zelfs ongeloofwaardig, is een inhoudelijke waardering van de kwaliteit van de rapporten, die NAM vanzelfsprekend toe komt, maar die niet impliceert dat het niet redelijk is geweest de taxateurs in te schakelen. De rechtbank acht die inschakeling redelijk en begrijpelijk en zal de gevorderde som, die betrekking heeft op 18 afzonderlijke taxaties, dan ook toewijzen tot voornoemde omvang. Waar woningcorporaties in de procedure onder rolnummer C/19/107616 / HA ZA 14-234 geen nadere of verdere specificatie hebben gegeven gaat de rechtbank ervan uit dat de onder deze post toegekende bedragen betrekking hebben op de beide aanhangige procedures.

f. Stichting WAG en woningcorporaties hebben zich voorafgaande aan en, naar de rechtbank uit de producties is gebleken, tijdens de procedure juridisch mede laten adviseren door prof. Van Dunné, omdat zij waarde hechten aan het professorale advies met betrekking tot de leer van de abstracte schadeberekening. Zijn kosten ad € 6.000,00 worden gevorderd. De rechtbank oordeelt dat, hoezeer het advies van prof. Van Dunné blijkt de processtukken onderdeel uitmaakt van het debat tussen partijen, het hier geen kosten betreft die in dit geval onder de werking van artikel 6:96 BW kunnen worden gebracht. Voor de juridische expertise hebben stichting WAG en woningcorporaties hun advocaten ingeschakeld. Hun kosten vinden in het voorkomende geval vergoeding langs de weg van de proceskostenveroordeling en vallen

mitsdien onder de restrictie van artikel 241 Rv. De onderhavige som wordt derhalve afgewezen.

- 4.5.4. Daarnaast vorderen stichting WAG en woningcorporaties de kosten aan de zijde van hun advocaten, na vermeerdering van eis bij conclusie van repliek in de zaak met nummer C/19/103209 / HA ZA 14-209, berekend op € 63.666,56. Stichting WAG en woningcorporaties zelf stellen dat die kosten zowel onder artikel 6:96 lid 2 sub b BW (redelijke kosten ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid) als onder artikel 6:96 lid 2 sub c BW (redelijke kosten ter verkrijging van voldoening buiten rechte) kunnen worden gebracht (zie onder 7.10 conclusie van repliek). NAM wijst op de werking van artikel 241 Rv en concludeert dat niet blijkt dat de onderhavige advocaatkosten betrekking hebben op andere verrichtingen dan die ter voorbereiding van gedingstukken en ter instructie van de zaak zodat die kosten geacht worden te zijn begrepen in de proceskosten als bedoeld in de artikelen 237 tot en met 240 Rv en dus niet voor afzonderlijke toewijzing in aanmerking komen.
- 4.5.5. Artikel 241 Rv bepaalt dat ter zake van verrichtingen waarvoor de in de artikelen 237 tot en met 240 Rv bedoelde kosten (lees: de proceskosten) een vergoeding plegen in te sluiten, zoals die ter voorbereiding van gedingstukken en ter instructie van de zaak, jegens de wederpartij geen vergoeding op grond van artikel 6:96 lid 2 BW kan worden toegekend. In het arrest van de Hoge Raad van 14 januari 2005²² is nog eens bevestigd dat onder instructie van de zaak valt al hetgeen de advocaat moet doen om zich een beeld te vormen van de zaak, de daarop eventueel te baseren rechtsvordering en de proceskansen, zo mede feitengaring door gesprekken met de cliënt, bestudering van door de cliënt aangeleverde stukken, de juridische analyse van de feiten waaronder bestudering van de literatuur en jurisprudentie en eventuele bewijsverkrijging. Onder voorbereiding van de gedingstukken behoort de ordening en selectie van het vergaarde materiaal, uitmondend in het concipiëren van de dagvaarding. De advocaatkosten vallen dus meestal onder de restrictie ex artikel 6:96 lid 3 BW respectievelijk artikel 241 Rv. Anders kan dat zijn voor de kosten die zijn gemaakt ter verkrijging van voldoening buiten rechte. Uit de overzichten die de advocaten van eisers in het geding hebben gebracht (met name producties 52 en 53 conclusie van repliek) blijkt dat de meeste kosten betrekking hebben op dossier- en jurisprudentieonderzoek en op overlegsituaties met deskundigen, cliënten en derden.
- 4.5.6. Dit laat onverlet dat de rechter van geval tot geval zal moeten bepalen of en zo ja welke kosten behoren tot die ter voorbereiding van gedingstukken en ter instructie van de zaak, zo mede welke kosten kunnen worden toegeschreven aan werkzaamheden ter verkrijging van voldoening buiten rechte, en welke kosten daarbij binnen de ruimte van artikel 6:96 BW als vermogensschade voor vergoeding in aanmerking komen.
- 4.5.7. Hiervoor overwoog de rechtbank dat deze zaak niet voortbouwt op gelijksoortige zaken zodat met name stichting WAG en woningcorporaties, naar valt aan te nemen, veel tijd en werk hebben moeten steken in de opbouw en structuur van de zaak, het overleg met deskundigen en wetenschappers en het bepalen van de schade en het inkaderen van de aansprakelijkheid. Zonder twijfel zijn daarnaast vele uren besteed aan de instructie van de zaak en de voorbereiding van de gedingstukken. Waar die werkzaamheden hun weerslag vinden in de gevorderde advocaatkosten strandt toewijzing daarvan op artikel 6:96 lid 3 BW respectievelijk artikel 241 Rv. Evenzeer is echter aannemelijk dat in gelijke mate uren zijn besteed aan vaststelling van schade en aansprakelijkheid als bedoeld in artikel 6:96 lid 2 onder b. De als producties overgelegde advocatennota's geven een beeld van beide genoemde categorieën van werkzaamheden. De rechtbank acht dan ook redelijk om over te gaan tot een schatting van de vermogensschade ex artikel 6:96 BW conform het bepaalde in artikel 6:97 BW, en oordeelt daarbij dat 50% van de opgevoerde en gevorderde advocaatkosten moet worden aangemerkt als redelijke kosten ter vaststelling van schade, aansprakelijkheid en verkrijging van voldoening buiten rechte, welke kosten daarom voor vergoeding in aanmerking komen. De rechtbank zal deze post derhalve toewijzen tot een bedrag van € 31.833,28.
- 4.5.8. Dit alles leidt tot het oordeel dat de vordering uit hoofde van artikel 6:96 BW zal worden toegewezen tot een totaalomvang van € 61.026,36 exclusief BTW.

4.6. Proceskosten

4.6.1. NAM zal in beide zaken als de grotendeels in het ongelijk gestelde partij in de proceskosten worden veroordeeld.

4.6.2. De kosten aan de zijde van Stichting WAG en woningcorporaties worden in de zaak C/19/103209 / HA ZA 14-029 begroot op:

- dagvaarding € 77,52
 - griffierecht 3.829,00
 - salaris advocaat 5.684,00 (4,0 punten × tarief € 1.421,00)
- Totaal € 9.590,52

4.6.3. In de zaak C/19/107616 / HA ZA 14-234 worden de kosten aan de zijde van woningcorporaties begroot op:

- dagvaarding € 93,80
 - griffierecht 608,00
 - salaris advocaat 452,00 (1,0 punten × tarief € 452,00)
- Totaal € 1.153,80

5 De beslissing

De rechtbank

- 5.1. verklaart jegens Stichting WAG en de woningcorporaties in beide zaken voor recht dat NAM aansprakelijk is voor de schade bestaande uit waardevermindering van de onroerende zaken gelegen in het gebied waar aardbevingen ten gevolge van gaswinning door NAM voorkomen, en dat die schade voor vergoeding in aanmerking komt ongeacht of er fysieke schade aan de onroerende zaken is opgetreden en ongeacht of de onroerende zaken al dan niet zijn verkocht,
- 5.2. veroordeelt NAM jegens de woningcorporaties tot betaling van de onder 5.1 bedoelde schade, nader op te maken bij staat,
- 5.3. veroordeelt NAM tot betaling aan eisers in beide zaken gezamenlijk van de gemaakte deskundigenkosten, de juridische kosten en de buitengerechtelijke kosten als bedoeld in artikel 6:96 BW tot een totale omvang van € 61.026,36 exclusief BTW,
- 5.4. veroordeelt NAM in de zaak C/19/103209 / HA ZA 14-029 in de proceskosten, aan de zijde van Stichting WAG en woningcorporaties tot op heden begroot op € 9.590,52,
- 5.5. veroordeelt NAM in de zaak C/19/107616 / HA ZA 14-234 in de proceskosten, aan de zijde van woningcorporaties tot op heden begroot op € 1.153,80,
- 5.6. verklaart dit vonnis, voor zover het de betaling van geldsommen betreft, uitvoerbaar bij voorraad,
- 5.7. wijst af hetgeen meer of anders is gevorderd.

Aldus gewezen door mr. G.G. Vermeulen, mr. H. Bottenberg-van Ommeren en mr. M. Willemse en in het openbaar uitgesproken te Assen op 2 september 2015 in het bijzijn van mr. M. Keukenmeester, griffier.

¹ Dat een collectieve actie ex artikel 3:305a BW kan worden gevoerd ook op basis van gecedeerde vorderingen, volgt uit het arrest van de Hoge Raad van 2 december 1994, ECLI:NL:HR:1994: ZC1562

² Hoge Raad 5 juni 2009, ECLI:NL:HR:2009:BH2822.

³ Hoge Raad 28 maart 2014, ECLI:NL:HR:2014:766, r.o. 3.8.

⁴ Memorie van Toelichting bij artikel 3:305a BW, Tweede Kamer, vergaderjaar 1991-1992, 22486, nummer 3, pagina 29 e.v. Zie bijvoorbeeld ook: het eerder genoemde arrest van de Hoge Raad van 28 maart 2014, ECLI:NL:HR:2014:766, r.o. 3.8.

⁵ Vergelijk Rechtbank Den Haag, 31 maart 2010, ECLI:NL:RBSGR:2010:BL9558 (stichting Loterijverlies)

⁶ Wet van 26 juni 2013 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek, het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering en de Faillissementswet teneinde de collectieve afwikkeling van massavorderingen verder te vergemakkelijken (Wet tot wijziging van de Wet collectieve afwikkeling massaschade), Staatsblad 2013, nummer 255.

⁷ TK 2011-2012, 33 126, nummer 3.

⁸ Daarnaast betalen deelnemers een succesfee, maar deze is pas verschuldigd als er daadwerkelijk bedragen worden uitbetaald, en dat is in deze procedure niet aan de orde.

⁹ Gepubliceerd onder meer in het Tijdschrift voor Financieel recht, 6 juni 2010, pag 158.

¹⁰ Blijkens de akte houdende oprichting van de stichting Waardevermindering door Aardbevingen, productie 1a bij dagvaarding.

¹¹ Dat blijkt uit het antwoord op vraag 10 van de "veelgestelde vragen" op de website van Stichting WAG: www.stwag.gr.

- ¹² Te vinden op de website van Stichting WAG: www.stwag.gr onder nieuwsbrief 1.
- ¹³ Vergelijk: Rechtbank Den Haag, 31 maart 2010, ECLI:NL:RBSGR:2010:BL9558 (stichting Loterijverlies).
- ¹⁴ Memorie van Toelichting t.a.p. pag. 5.
- ¹⁵ Stolker in Tekst & Commentaar, aantekening 1 bij artikel 3:303 BW.
- ¹⁶ Handelingen II, 27 maart 2002, 61-4176
- ¹⁷ Hoge Raad 19 december 2008, ECLI:NL:HR:2007:BC0658
- ¹⁸ Hoge Raad 23 mei 1980, ECLI:NL:HR:1980:AC6897.
- ¹⁹ Hoge Raad 2 februari 1979, ECLI:NL:HR:1979:AB7302
- ²⁰ Hoge Raad 9 oktober 1992, ECLI:NL:HR:1992:ZC0707
- ²¹ Abstracties bij vaststelling van schade / Preadvies Lindenbergh, voor de Vereniging voor Aansprakelijkheid- en Schadevergoedingsrecht (Kluwer 2013), p. 29.
- ²² Hoge Raad 11 januari 2013, ECLI:NL:HR:2013:BX9830
- ²³ MvA II, Parl. Gesch. 6, p. 339.
- ²⁴ Zie ook Hartkamp/Sieburgh, Asser 6-II, 2013/38.
- ²⁵ Zie ook - voor autoschades - Preadvies Lindenbergh, p. 6.
- ²⁶ Proportionele aansprakelijkheid bij onzeker causaal verband. Een rechtsvergelijkend onderzoek naar wenselijkheid, grondslagen en afgrenzing van aansprakelijkheid naar rato van veroorzakingswaarschijnlijkheid / A.J. Akkermans, p. 122.
- ²⁷ Zie ook conclusie van A-G Keus bij Hoge Raad 26 april 2002, ECLI:NL:HR:PHR:2002:AD9339 (r.o. 2.6).
- ²⁸ Zie ook Asser 6-II 2013/39
- ²⁹ Hoge Raad 14 januari 2005, ECLI:NL:HR:2005:AR2760
-

Verrijkte uitspraak**ECLI:NL:RBNNE:2017:68**

Instantie	Rechtbank Noord-Nederland
Datum uitspraak	11-01-2017
Datum publicatie	30-01-2017
Zaaknummer	C/19/114009 / HA ZA 16-63
Rechtsgebieden	Civiel recht
Bijzondere kenmerken	Eerste aanleg - meervoudig
Inhoudsindicatie	De rechtbank houdt de beslissing aan in afwachting van de eindbeslissing in hoger beroep in een identieke zaak waarin de rechtbank uitspraak deed op 2 september 2015 (ECLI:NL:RBNNE:2015:4185)
Vindplaatsen	Rechtspraak.nl

Uitspraak

—

vonnis

RECHTBANK NOORD-NEDERLAND

Afdeling privaatrecht

Locatie Assen

zaaknummer / rolnummer: C/19/114009 / HA ZA 16-63

Vonnis van 11 januari 2017

in de zaak van

1 [eiseres] ,

wonende te [woonplaats] ,

2. **[eiser]**,
wonende te [woonplaats] ,
eisers, hierna: **[eiseres]** en **[eiser]** en samen **[eiseres] c.s.**,
advocaat mr. S.G. Rissik te Roden,

tegen

de besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid
NEDERLANDSE AARDOLIE MAATSCHAPPIJ B.V.,
gevestigd te 's-Gravenhage,
gedaagde, hierna: **NAM**,
advocaat mr. R. van Tricht te Amsterdam.

1 De procedure

1.1. Het verloop van de procedure blijkt uit:

- de dagvaarding van 14 maart 2016;
- de conclusie van antwoord van 8 juni 2016;
- de conclusie van repliek van 14 september 2016;
- de conclusie van dupliek van 26 oktober 2016.

1.2. Ten slotte is vonnis bepaald.

2 De feiten

2.1. Bij Koninklijk Besluit van 30 mei 1963 is aan de rechtsvoorgangster van NAM de concessie verleend gas te produceren uit het Groningenveld. Deze Concessie Groningen is in artikel 143 lid 2 sub a Mijnbouwwet (Mbw) gelijkgesteld met een winningsvergunning in de zin van de Mbw.

2.2. NAM en haar rechtsvoorgangster produceren sinds de concessieverlening gas uit het Groningenveld. Deze gasproductie veroorzaakt bodemdaling en aardbevingen.

2.3. [eiseres] is eigenaar van de woning aan de [adres] te [woonplaats] en [eiseres] c.s. is eigenaar van de woning met bedrijfsruimte aan de [adres] te [woonplaats]. Deze onroerende zaken bevinden zich in het gebied waar zich als gevolg van gaswinning door NAM aardbevingen voordoen.

2.4. Bij vonnis van 2 september 2015 (ECLI:NL:RBNNE:2015:4185) heeft de rechtbank Noord-Nederland in een zaak die door een aantal stichtingen tegen NAM was aangespannen voor recht verklaard:

dat NAM aansprakelijk is voor de schade bestaande uit waardevermindering van de onroerende zaken gelegen in het gebied waar aardbevingen ten gevolge van gaswinning door NAM voorkomen, en dat die schade voor vergoeding in aanmerking komt ongeacht of er fysieke schade aan de onroerende zaken is opgetreden en ongeacht of de onroerende zaken al dan niet zijn verkocht

2.5. NAM heeft tegen het vonnis van 2 september 2015 hoger beroep ingesteld. De zaak is op dit moment aanhangig bij het gerechtshof Arnhem-Leeuwarden.

3 Het geschil

3.1. [eiseres] c.s. vordert veroordeling van NAM, uitvoerbaar bij voorraad, tot betaling van € 849.000,00 wegens waardevermindering van haar onroerend goed, € 745,50 ter zake de redelijke kosten ter vaststelling van de schade en van de proceskosten, vermeerderd met rente en kosten.

3.2. NAM voert verweer.

3.3. Op de stellingen van partijen wordt hierna, voor zover van belang, nader ingegaan.

4 De beoordeling

4.1. [eiseres] c.s. vordert vergoeding van schade bestaande uit waardevermindering van haar onroerende zaken als gevolg van de gaswinning door NAM. Zij verwijst hierbij naar het vonnis van deze rechtbank van 2 september 2015. Volgens [eiseres] c.s. heeft, zolang nog niet in hoger beroep is beslist, te gelden wat de rechtbank heeft beslist. Het feit dat NAM hoger beroep heeft aangetekend, heeft naar haar mening geen formele gevolgen voor deze procedure.

4.2. NAM is van mening dat het vonnis van de rechtbank van 2 september 2015 is gebaseerd op de cruciale misvatting dat er in het aardbevingsgebied sprake zou zijn van een permanent of duurzaam aardbevingsrisico en dat daaraan de conclusie zou kunnen worden verbonden dat de waardedaling van individuele woningen eveneens een gegeven is. Het oordeel van de rechtbank kan daarom volgens NAM niet in stand blijven. Verder zou het vonnis praktisch onuitvoerbaar zijn. NAM stelt dat de beslissing van het gerechtshof in hoger beroep van cruciale betekenis zal zijn voor de beslissing die de rechtbank in de onderhavige zaak moet geven. NAM stelt daarom uit oogpunt van proceseconomie voor in de onderhavige zaak pas te beslissen nadat het gerechtshof in hoger beroep over de andere zaak heeft geoordeeld.

4.3. De grondslag van de vordering van [eiseres] c.s. is dezelfde als die waarop eisers in de zaak die leidde tot het vonnis van 2 september 2015 hun eis baseerden. Hoewel aan [eiseres] c.s. kan worden toegegeven dat de beslissing in die andere zaak formeel niet van belang is voor deze zaak, stelt de rechtbank vast dat in beide zaken dezelfde voor de uitkomst cruciale rechtsvragen aan de orde zijn en [eiseres] c.s. geen verweer heeft gevoerd tegen het argument van proceseconomie van NAM: door te wachten op de beslissing van het gerechtshof kan mogelijk worden voorkomen dat tegenstrijdige beslissingen worden gegeven en dat partijen onnodig genoodzaakt worden in hoger beroep te gaan.

Het is de rechtbank ambtshalve bekend dat in die andere zaak de eerste schriftelijke standpuntbepalingen zijn afgerond en dat het gerechtshof partijen heeft opgedragen in januari 2017 hun verhandigingsdata op te geven, opdat het gerechtshof een dag voor comparitie van partijen kan bepalen.

4.4. De rechtbank ziet in het voorgaande reden tot aanhouding van de verdere beoordeling, in afwachting van de eindbeslissing van het gerechtshof in het hoger beroep tegen het vonnis van de rechtbank van 2 september 2015.

4.5. De rechtbank zal de zaak verwijzen naar de rol van 14 juni 2017. NAM zal worden opgedragen de rechtbank op die rol te informeren over de voortgang van de procedure bij het gerechtshof. Iedere verdere beslissing zal worden aangehouden.

5 De beslissing

De rechtbank

5.1. bepaalt dat de zaak weer op de rol zal komen van 14 juni 2017 voor het nemen van een akte door NAM over hetgeen is vermeld onder 4.5;

5.2. iedere verdere beslissing wordt aangehouden.

Dit vonnis is gewezen door mr. P.J. Duinkerken, mr. E.W. van Weringh en mr. M.E. van Rossum en in het openbaar uitgesproken op 11 januari 2017.¹

¹ type: EW/279coll:

Verrijkte uitspraak

ECLI:NL:RBNNE:2016:1162

Instantie	Rechtbank Noord-Nederland
Datum uitspraak	15-03-2016
Datum publicatie	17-03-2016
Zaaknummer	15/996
Rechtsgebieden	Belastingrecht
Bijzondere kenmerken	Eerste aanleg - meervoudig
Inhoudsindicatie	WOZ. Het risico op aardbevingen bestond al op de peildatum. Met de twee overgebleven vergelijkingspercelen maakt de gemeente Winsum de waarde niet aannemelijk.
Vindplaatsen	Rechtspraak.nl FutD 2016-0745 V-N Vandaag 2016/627 Belastingblad 2016/219 mr. dr. G. Groenewegen annotatie in NTFR 2016/1195

Uitspraak

RECHTBANK NOORD-NEDERLAND

Zittingsplaats Groningen

Bestuursrecht

zaaknummer: LEE 15/996

uitspraak van de meervoudige belastingkamer van 15 maart 2016 in de zaak tussen

[eiser] , te [woonplaats] , eiser
(gemachtigde: [gemachtigde]),

en

de heffingsambtenaar van de gemeente Winsum, verweerder

(gemachtigde: [gemachtigde]).

Procesverloop

Bij besluit van 31 januari 2014 heeft verweerder op grond van artikel 22 van de Wet waardering onroerende zaken (Wet WOZ) de waarde van de onroerende zaak, plaatselijk bekend als [a-straat #] te [B] (de onroerende zaak), per waardepeildatum 1 januari 2013, vastgesteld voor het kalenderjaar 2014 op € 315.000.

Bij uitspraak op bezwaar van 29 januari 2015 heeft verweerder het bezwaar van eiser ongegrond verklaard.

Eiser heeft tegen de uitspraak op bezwaar beroep ingesteld.

Verweerder heeft een verweerschrift ingediend.

Het onderzoek ter zitting heeft plaatsgevonden op 5 november 2015. Partijen hebben zich laten vertegenwoordigen door hun gemachtigden.

Overwegingen*Feiten*

1. De rechtbank neemt de volgende, door partijen niet betwiste, feiten als vaststaand aan.
 - 1.1 De onroerende zaak is een in 1825 gebouwde woning met (later aangebouwde) bedrijfsruimte. De bedrijfsruimte is bij eiser in gebruik als garagebedrijf met showroom en werkplaats.
 - 1.2 De onroerende zaak is gelegen in het gaswinningsbied van de Nederlandse Aardolie Maatschappij B.V. (NAM) (hierna: het gaswinningsgebied). Als gevolg van de gaswinning doen zich in dit gebied aardbevingen voor. Deze aardbevingen blijken vanaf het moment dat het KNMI deze is gaan registreren (1986) in frequentie en in kracht toe te nemen.
 - 1.3 Op 16 augustus 2012 vond bij de plaats Huizinge, gemeente Loppersum, de zwaarste aardbeving met de grootste schadelijke gevolgen tot nu toe plaats. Deze aardbeving had een kracht van 3.6 op de Schaal van Richter en duurde langer dan voorgaande aardbevingen.
 - 1.4 Naar aanleiding van de aardbeving van 16 augustus 2012 bij Huizinge heeft het KNMI in januari 2013 het onderzoeksrapport "The August 16, 2012 Earthquake near Huizinge (Groningen)" gepubliceerd. Eén van de uitkomsten van het onderzoek van het KNMI is dat de hoeveelheid aardbevingen zal

toenemen en dat dat verschijnsel lijkt te correleren met de toegenomen aardgasproductie. In de samenvatting van het onderzoeksrapport staat verder vermeld:

"Het is niet mogelijk gebleken de maximaal mogelijke magnitude voor aardbevingen in het Groningen veld te schatten op basis van de statistiek. Dit wordt veroorzaakt door de specifieke vorm van de frequentie-magnitude relatie voor het veld en is mogelijk beïnvloed door de niet stationariteit van het proces. Verdere studies, waarbij geologische data en geomechanische modellen gebruikt worden, kunnen mogelijk extra informatie geven.

Tenslotte is een vergelijking gemaakt met gas- en olievelden buiten Nederland en de daarin opgetreden geïnduceerde events. Maximale sterktes van bevingen, zoals in de literatuur vermeld, variëren van $M=4.2$ tot 4.8 . Hieruit wordt de conclusie getrokken dat niet verwacht wordt dat de maximaal mogelijke magnitude groter dan 5 zal worden. Maximale intensiteiten die behoren bij een ondiepe aardbeving met magnitude 4-5, zullen waarschijnlijk in de VI-VII range liggen."

- 1.5 Het Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) heeft ook een onderzoek ingesteld naar aanleiding van de aardbeving van 16 augustus 2012 bij Huizinge. Het SodM heeft in zijn rapport van 16 januari 2013 vastgesteld dat de toegenomen gasproductie sinds 2000 van circa 20 miljard m³ tot circa 50 miljard m³ per jaar niet alleen heeft geleid tot een toename van het aantal aardbevingen, maar ook tot een grotere kans op zwaardere aardbevingen. Uit het onderzoek van het SodM blijkt dat het niet te verwachten is dat op korte termijn het aantal aardbevingen zal afnemen. Alleen door de gasproductie heel drastisch te verminderen of zelfs te stoppen, is te verwachten dat na enkele jaren vrijwel geen voelbare aardbevingen meer zullen optreden in het gaswinningsgebied. Het SodM heeft de uitkomsten van het zojuist bedoelde rapport in een brief van 22 januari 2013 kenbaar gemaakt aan de Minister van Economische Zaken. In deze brief vermeldt het SodM onder meer:

"Ten aanzien van de relatie tussen de productiesnelheid, productie en de kans op aardbevingen zijn SodM en NAM het erover eens dat er sprake is van een ongeveer lineaire relatie tussen productiesnelheid en kans op aardbevingen (zie bijlage 2: brief van NAM 21 januari 2013)."

- 1.6 In het gaswinningsgebied vonden in de nacht van 7 februari 2013 twee bevingen plaats van respectievelijk 2.7 en 3.2 op de Schaal van Richter. In de nacht van 9 februari 2013 vond een aardbeving plaats met een kracht van 2.7 op de Schaal van Richter. Op 11 februari 2013 en op 15 februari 2013 vonden aardbevingen plaats met een kracht van 2.0 op de Schaal van Richter.
- 1.7 Minister Kamp van Economische Zaken heeft omstreeks februari 2013 in de media de uitspraak gedaan dat de kans bestaat op aardbevingen met een kracht van 5.0 op de Schaal van Richter. Bij brief van 11 februari 2013 heeft Minister Kamp de Tweede Kamer ingelicht over verschillende onderzoeken die inmiddels hadden plaatsgevonden, en ook over de door hem zelf nog in te stellen onderzoeken naar onder andere de kracht van de aardbevingen en ook de mogelijke waardevermindering van de onroerende zaken in het aardbevingsgebied.
- 1.8 Vóór de aardbeving van 16 augustus 2012 bij Huizinge, werd op basis van onderzoek aangenomen dat in het onderhavige gaswinningsgebied een risico bestaat op aardbevingen met een maximale kracht van 3.9 op de Schaal van Richter.
- 1.9 Op 1 januari 2014 vertoonde de onroerende zaak nog niet herstelde aardbevingsschade. Deze schade heeft betrekking op de zijgevel van het opslag/magazijn gedeelte. De kosten voor het herstel van deze schade bedragen € 17.000 volgens een ter zake opgemaakte offerte.
- 1.10 Verweerder bepaalt in het kader van de Wet WOZ de waarde van onroerende zaken, waarbij sprake is van nog niet herstelde aardbevingsschade, naar de staat van die zaken bij het begin van het kalenderjaar waarvoor de waarde wordt vastgesteld. Daarbij houdt verweerder rekening met de op dat moment nog niet herstelde zichtbare fysieke aardbevingsschade, in die zin dat verweerder bij de waardebepaling een aftrek verleent ter grootte van de kosten die zullen zijn gemoeid met het herstel van deze aardbevingsschade. In dit geval heeft verweerder ten aanzien van de bij 1.9 bedoelde schade een aftrek verleend van € 17.000.

Geschil en beoordeling

2.1 Partijen verschillen van mening over de waarde van de onroerende zaak per

1 januari 2013. Eiser bepleit een waarde van € 208.400 en verweerder staat een waarde voor van € 315.000.

Toestandsdatum

3.1 Artikel 18, eerste lid, van de Wet WOZ bepaalt dat de waarde van een onroerende zaak wordt bepaald naar de waarde die de zaak op de waardepeildatum heeft naar de staat waarin de zaak op die datum verkeert. Ingevolge artikel 18, derde lid, aanhef en onderdeel c, van de Wet WOZ wordt, indien een onroerende zaak in het kalenderjaar voorafgaande aan het begin van het kalenderjaar waarvoor de waarde wordt vastgesteld een verandering in waarde ondergaat als gevolg van een, specifiek voor de onroerende zaak geldende, bijzondere omstandigheid, in afwijking in zoverre van het eerste lid, de waarde bepaald naar de staat van die zaak bij het begin van het kalenderjaar waarvoor de waarde wordt vastgesteld.

3.2 De Hoge Raad heeft in zijn arrest van 5 september 2003, nr. 37 948, ECLI:NL:HR:2003:AI5685, overwogen dat de waarde van een onroerende zaak in beginsel moet worden bepaald naar de werkelijke toestand van die zaak op de waardepeildatum, ook voorzover die pas later is gebleken (rechtsoverweging 3.2).

3.3 Partijen zijn gezamenlijk van opvatting dat de onroerende zaak op grond van artikel 18, derde lid, aanhef en onderdeel c, van de Wet WOZ dient te worden gewaardeerd naar de staat van de onroerende zaak bij het begin van het kalenderjaar (1 januari 2014). De rechtbank zal hierna beoordelen of zij deze rechtsopvatting kan volgen.

Bodemgesteldheid

4.1 De rechtbank overweegt dat de onroerende zaak is gelegen in het gaswinningsgebied van de NAM (zie 1.2) en dat aanvankelijk op 1 januari 2013 op basis van onderzoek nog werd aangenomen dat in dit gebied een risico bestaat op aardbevingen met een maximale kracht van 3.9 op de Schaal van Richter (zie 1.8). De rechtbank overweegt verder dat naar aanleiding van de aardbeving van 16 augustus 2012 nadere onderzoeken zijn verricht naar de (kans op) aardbevingen in het gaswinningsgebied. De uitkomsten van deze onderzoeken zijn in januari 2013 gepubliceerd (zie 1.4 en 1.5). Eén van de uitkomsten van deze onderzoeken is dat er in het gaswinningsgebied een risico bestaat op aardbevingen met een kracht van 5.0 op de Schaal van Richter. De rechtbank verstaat deze bevinding aldus dat de op 1 januari 2013 aanvankelijk aangenomen maximale sterkte van de aardbevingen met een kracht van 3.9 op de Schaal van Richter is bijgesteld tot een kracht van 5.0 op de Schaal van Richter. De rechtbank gaat er daarom van uit dat reeds op de waardepeildatum 1 januari 2013 het risico op aardbevingen met een kracht van 5.0 op de Schaal van Richter aanwezig was. Dat de aanwezigheid van dit risico pas in de loop van januari 2013 bekend is geworden, neemt niet weg dat op grond van artikel 18, eerste lid, van de Wet WOZ reeds op de waardepeildatum 1 januari 2013 rekening moet worden gehouden met dit risico (vergelijk het bij 3.2 bedoelde arrest van de Hoge Raad).

4.2 Eisers gemachtigde heeft ter zitting gesteld dat hij het bij 4.1 vermelde oordeel van de rechtbank, dat overeenkomt met het in de uitspraken van de rechtbank van 2 juli 2015, ECLI:NL:RBNNE:2015:3117, ECLI:NL:RBNNE:2015:3118 en ECLI:NL:RBNNE:2015:3119, gegeven oordeel, onderschrijft. Echter, bij dit oordeel moet volgens hem ook de mate van de gasproductie worden betrokken. Doordat onverminderd wordt doorgegaan met de gasproductie, blijft de hoeveelheid aardbevingen volgens hem toenemen (zie de bij 1.5 bedoelde brief van 22 januari 2013).

4.3 De rechtbank overweegt dat eisers gemachtigde ter zitting desgevraagd heeft verklaard dat de gasproductie in 2013 onverminderd is voortgezet. Pas in 2014 is de gasproductie verlaagd. Gesteld noch aannemelijk is echter geworden dat door de in 2013 voortgezette gasproductie op 1 januari 2014 een risico is ontstaan op meer en zwaardere aardbevingen dan het op 1 januari 2013 aanwezige risico

op aardbevingen met een kracht van 5.0 op de Schaal van Richter. De rechtbank wijst eiser er hierbij op dat de uitkomsten van de bij 1.4 en 1.5 vermelde onderzoeken juist zijn gebaseerd op de onverminderde voortzetting van de gasproductie. De rechtbank komt dan ook niet tot een ander oordeel dan zij bij 4.1 heeft gegeven.

4.4 Eisers gemachtigde stelt dat, ondanks het bij 4.1 gegeven oordeel, de aardbevingen van februari 2013 en de (sterke) aardbevingen daarna gelden als een specifiek voor de onroerende zaak geldende bijzondere omstandigheid, zoals bedoeld in 18, derde lid, aanhef en onderdeel c, van de Wet WOZ. Ter ondersteuning van zijn stelling heeft eisers gemachtigde er ter zitting op gewezen dat uit de uitspraak van het vonnis van de civiele kamer van deze rechtbank van 2 september 2015, ECLI:NL:RBNNE:2015:4185, alsmede uit onderzoek van de Vrije Universiteit Amsterdam volgt dat na iedere (sterke) aardbeving de waarde van de onroerende zaak verder daalt.

4.5 De rechtbank overweegt dat, zoals volgt uit hetgeen bij 4.1 is overwogen, op grond van artikel 18, eerste lid, van de Wet WOZ ervan moet worden uitgegaan dat het gaswinningsgebied op 1 januari 2013 in een zodanige toestand verkeerde dat in dit gebied het risico bestond op aardbevingen met een kracht van 5.0 op de Schaal van Richter. Gelet hierop is de rechtbank van oordeel dat de aardbevingen van februari 2013 en later hun oorsprong vonden in de bodemgesteldheid van het gaswinningsgebied zoals die bestond op 1 januari 2013. Deze aardbevingen hebben dan ook niet geleid tot een verandering van deze bodemgesteldheid, maar zijn een gevolg van de reeds bestaande bodemgesteldheid. Eisers stelling dat uit het vonnis van de civiele kamer van deze rechtbank alsmede uit onderzoek van de Vrije Universiteit Amsterdam volgt dat na iedere sterke aardbeving de waarde van de onroerende zaak verder daalt, brengt, wat hier ook van zij, de rechtbank niet tot een ander oordeel. Deze stelling ziet namelijk op de marktontwikkeling, zoals die ná de waardepeildatum 1 januari 2013 heeft plaatsgevonden. Marktontwikkelingen moeten echter los worden gezien van de toestand waarin de onroerende zaak op de waardepeildatum verkeerde, zodat deze bij het bepalen van de toestandsdatum niet relevant zijn. Hetgeen eiser bij 4.4 heeft gesteld, kan dus ook niet leiden tot een ander oordeel dan de rechtbank bij 4.1 heeft gegeven.

Imago-effect, kosten aardbevingsbestendigheid, fysieke schade, rompslomp schade

4.6 Dat op grond van artikel 18, eerste lid, van de Wet WOZ rekening moet worden gehouden met de werkelijke bodemgesteldheid op 1 januari 2013, ook voor zover die pas later is gebleken, brengt mee dat bij de waardevaststelling ervan uit moet worden gegaan dat de goed geïnformeerde meestbiedende gegadigde zich bij de prijsbepaling door die werkelijke bodemgesteldheid zou laten leiden. Deze gegadigde zou zich hierbij bovendien rekenschap hebben gegeven van alle voor die prijsbepaling van belang zijnde factoren, zoals het imago-effect, de te verwachten kosten voor het aardbevingsbestendig maken van de woning, de te verwachten zichtbare fysieke schade en de rompslomp schade. Hierbij wijst de rechtbank partijen erop dat al deze waardebeïnvloedende factoren voortvloeien uit de bodemgesteldheid van het gaswinningsgebied op 1 januari 2013. De zojuist bedoelde waardebeïnvloedende factoren zijn dan ook geen omstandigheden in de zin van artikel 18, derde lid, van de Wet WOZ. Dit laat onverlet dat deze waardebeïnvloedende factoren, achteraf gezien met de kennis van heden, wel licht kunnen werpen op de toestand van het gaswinningsgebied op 1 januari 2013 en dus bij de waardering moeten worden betrokken. De rechtbank overweegt hierbij in aanvulling op haar onder 4.5 gegeven oordeel over de stelling van eiser dat na iedere (sterke) aardbeving de waarde van de onroerende zaak verder daalt, dat deze latere aardbevingen niet leiden tot een ander inzicht in de werkelijke toestand op 1 januari 2013, nu deze lichter waren dan de hiervoor genoemde 5.0 op de Schaal van Richter.

Opgetreden zichtbare fysieke schade

4.7 Verweerder heeft, zo volgt uit hetgeen bij 1.10 is vermeld, overeenkomstig door hem kennelijk ter zake gevoerd beleid, bij de waardebepaling rekening gehouden met de kosten van de op 1 januari 2014 nog niet herstelde zichtbare fysieke schade (zie bij 1.9). Hierbij is echter niet komen vast te staan wanneer deze schade is ontstaan. Alleen indien ervan uit kan worden gegaan dat deze schade ná 1 januari 2013 is ontstaan, zou er aanleiding kunnen zijn voor toepassing van artikel 18, derde lid, van de Wet WOZ. De vraag is vervolgens of de onroerende zaak hierdoor een verandering in waarde heeft

ondergaan. Niet duidelijk is geworden of de kosten van herstel van de zichtbare fysieke schade volledig zullen worden vergoed door de NAM. Zou dit het geval zijn, dan zou ervan uit kunnen worden gegaan dat de prijs die een eventuele koper bereid zou zijn voor de onroerende zaak te betalen niet door deze kosten wordt beïnvloed. Indien de zichtbare fysieke schade al in het jaar 2013 zou zijn opgetreden en er recht bestaat op volledige vergoeding van die fysieke schade, dan zou dit dus niet leiden tot een waardeverandering. Nu de benodigde informatie over zowel het tijdstip van het ontstaan van de zichtbare fysieke schade als de vergoeding van de kosten voor het herstel daarvan ontbreekt, ziet de rechtbank voor wat betreft de zichtbare fysieke schade geen aanleiding voor toepassing van artikel 18, derde lid, van de Wet WOZ. Dit laat onverlet dat de rechtbank bij de waardering van de onroerende zaak de door verweerder beleidsmatig toegepaste aftrek ter grootte van de kosten die zullen zijn gemoeid met het herstel van deze aardbevingsschade (€ 17.000) in het voordeel van eiser in stand zal laten. Voor zover eiser nog heeft bedoeld te stellen dat, naast de zojuist bedoelde fysieke zichtbare schade, ook sprake is van funderingsschade, gaat de rechtbank hieraan voorbij. Ter zitting heeft eisers gemachtigde namelijk verklaard dat hier nog geen onderzoek naar is gedaan. Het is daarom onvoldoende duidelijk geworden of, dan wel in hoeverre, sprake is van funderingsschade.

Conclusie toestandsdatum

- 4.8 Het voorgaande leidt tot de conclusie dat de onroerende zaak dient te worden gewaardeerd naar de toestand op 1 januari 2013. De rechtbank kan de bij 3.3 vermelde rechtsopvatting van partijen dus niet volgen.

De waardering

- 5.1 Naar de bedoeling van de wetgever dient de waarde in de zin van de Wet WOZ te worden gesteld op de prijs, welke bij aanbieding ten verkoop op de voor de zaak meest geschikte wijze, na de beste voorbereiding, op de waardepeildatum door de meest biedende gegadigde zou zijn besteed.
- 5.2 Op verweerder rust de bewijslast om aannemelijk te maken dat de door hem voorgestane waarde per 1 januari 2013 en naar de toestand op 1 januari 2013 niet hoger is dan de waarde in het economische verkeer op die datum. Als verweerder niet in deze bewijslast slaagt, komt de vraag aan de orde of eiser de door hem bepleite waarde aannemelijk heeft gemaakt. Indien ook dat laatste niet het geval is, zal de rechter als regel de waarde zelf vaststellen (zie HR 14 oktober 2005, ECLI:NL:HR:2005:AU4300, en HR 28 januari 2011, ECLI:NL:HR:2011:BP2132).
- 5.3 Verweerder heeft de waarde van de onroerende zaak getaxeerd aan de hand van de zogenaamde vergelijkingsmethode. Ter onderbouwing van de door hem getaxeerde waarde verwijst verweerder naar een door [taxateur], gecertificeerd WOZ-taxateur, verbonden aan Taxatiebureau [Q], opgemaakt taxatierapport. In dit taxatierapport wordt de waarde van de onroerende zaak gewaardeerd op een bedrag van € 375.000 na aftrek van een bedrag van € 17.000 ter zake van zichtbare fysieke aardbevingsschade.
- 6.1 Eiser stelt dat vier van de zes door verweerder gehanteerde vergelijkingspercelen niet bruikbaar zijn voor de waardebepaling, omdat de datum van de obligatoire koopovereenkomst is gelegen vóór januari 2013. Eiser wijst erop dat de kopers van in het gaswinningsgebied gelegen onroerende zaken zich door de in januari 2013 gepubliceerde uitkomsten van de bij 1.4 en 1.5 bedoelde onderzoeken, de uitingen van Minister Kamp (zie bij 1.7) en de in februari 2013 plaatsgevonden aardbevingen (zie bij 1.6) veel meer bewust werden van het risico op aardbevingen met een kracht van 5.0 op de Schaal van Richter dan vóór januari 2013. Van de twee overgebleven vergelijkingspercelen is het vergelijkingsperceel gelegen aan de [c-laan #] te [B] volgens eiser niet bruikbaar voor de waardebepaling, omdat dit alleen een woning betreft zonder bedrijfsgedeelte. Dit vergelijkingsperceel acht eiser daarom onvoldoende vergelijkbaar met zijn onroerende zaak. Met het laatst overgebleven vergelijkingsperceel gelegen aan het [D-diep #] te [C] heeft verweerder volgens eiser de waarde van zijn onroerende zaak onvoldoende onderbouwd, omdat niet inzichtelijk is hoe verweerder het bedrijfsgedeelte aan de hand van dit vergelijkingsperceel heeft gewaardeerd. Eiser verwijst ter betwisting van de vastgestelde waarde naar een door hem ingeschakelde taxateur ([taxateur]) opgemaakt taxatierapport.

6.2 Verweerder erkent dat slechts twee van de zes van de in zijn taxatierapport gehanteerde vergelijkingspercelen, gezien de data van de obligatoire verkoopovereenkomsten, bruikbaar zijn ter onderbouwing van de door hem vastgestelde waarde. In de voor deze twee vergelijkingspercelen (gelegen aan de [c-laan #] te [B] en het [D-diep #] te [C]) gerealiseerde transactiepreizen zijn de uit de bestaande bodemgesteldheid van het gaswinningsgebied op 1 januari 2013 voortvloeiende waardebeïnvloedende factoren verdisconteerd. Hiermee is bij de waardevaststelling volgens verweerder dus voldoende rekening gehouden. Met name het vergelijkingsperceel gelegen aan het [D-diep #] te [C] acht verweerder goed vergelijkbaar met eisers onroerende zaak. In de bij het taxatierapport behorende matrix is dit vergelijkingsperceel uitgesplitst naar deelobjectgegevens. De aan deze deelobjectgegevens toegekende waarden heeft de taxateur geschat, mede op basis van een dergelijke uitsplitsing van deelobjectgegevens van de andere vijf vergelijkingspercelen. Verder heeft de taxateur er ter zitting op gewezen dat tot eisers onroerende zaak een veel grotere woning, bedrijfsruimte en kadastrale percelen behoren, waardoor het verschil tussen de voor eisers onroerende zaak beschikte waarde van € 315.000 en de voor dit vergelijkingsperceel gerealiseerde transactieprijs van € 240.000 ruimschoots wordt verklaard.

6.3 Naar het oordeel van de rechtbank is verweerder er met de twee overgebleven vergelijkingspercelen niet in geslaagd aannemelijk te maken dat de vastgestelde waarde niet te hoog is. Bij dit oordeel heeft de rechtbank in aanmerking genomen dat, zoals eiser terecht stelt, het vergelijkingsperceel gelegen aan de [c-laan #] te [B] niet bruikbaar is voor de waardebepaling van eisers onroerende zaak, omdat dit vergelijkingsperceel alleen een woning betreft zonder bedrijfsgedeelte. Bovendien is niet duidelijk geworden wanneer de obligatoire koopovereenkomst van dit vergelijkingsperceel, dat op 19 april 2013 is geleverd, is gesloten. De rechtbank kan, zeker in dit geval, niet zonder meer de leveringsdatum volgen (vergelijk HR 29 januari 2016, ECLI:NL:HR:2016:113). Hierbij wijst de rechtbank verweerder erop dat voor het eerst bij verkopen, waarvan de koopovereenkomst ná januari 2013 is gesloten, bij de prijsbepaling in aanmerking kan zijn genomen dat een risico bestaat op aardbevingen met een kracht van 5.0 op de Schaal van Richter, nu pas in januari 2013 bekend werd dat de bodemgesteldheid zodanig was dat in het gaswinningsgebied een kans is op aardbevingen van een dergelijke zwaarte. De rechtbank acht het voorstelbaar dat, zoals eiser stelt, kopers van onroerende zaken in het gaswinningsgebied na de uitingen van Minister Kamp in februari 2013 (zie bij 1.7) zich zeker bewust zijn geworden van het risico op (zware) aardbevingen. Verkopen, waarvan de koopovereenkomst ná februari 2013 is gesloten, bevatten naar het oordeel van de rechtbank dan ook voldoende informatie over de invloed van de uit de op 1 januari 2013 bestaande bodemgesteldheid voortvloeiende factoren (het imago-effect, de onzekerheid over de vergoeding van de kosten voor het aardbevingsbestendig maken van de woning en de rompslomp schade, zie onder 4.6) op de waardebepaling. Nu niet duidelijk is geworden wat de datum van de koopovereenkomst is van het vergelijkingsperceel gelegen aan de [c-laan #] te [B] , is niet bekend of, dan wel in hoeverre de invloed van deze factoren in het voor dit vergelijkingsperceel gerealiseerde verkoopcijfer is verdisconteerd. Ook om deze reden acht de rechtbank dit vergelijkingsperceel niet bruikbaar voor de waardebepaling van eisers onroerende zaak.

6.4 Het laatst overgebleven vergelijkingsperceel gelegen aan het [D-diep #] te [C] is geleverd op 30 juni 2014. Ook van dit vergelijkingsperceel is de datum van de koopovereenkomst niet bekend. Gelet op de leveringsdatum, zou de verkoopdatum ná de bij 6.3 bedoelde momenten van bekendmaking en bewustwording van het risico op (zware) aardbevingen kunnen zijn gelegen. Indien hier al van uit kan worden gegaan, heeft verweerder echter met dit vergelijkingsperceel niet de door hem voorgestane waarde van de onroerende zaak aannemelijk gemaakt. De oppervlakte van (de verschillende deelobjectgegevens van) dit vergelijkingsperceel wijkt naar het oordeel van de rechtbank teveel af van eisers onroerende zaak, terwijl verweerder niet, althans onvoldoende, inzichtelijk heeft gemaakt hoe hij tot waarden van de verschillende deelobjectgegevens van dit vergelijkingsperceel is gekomen en deze heeft herleid tot de waarde voor eisers onroerende zaak. Voor zover de aan de deelobjectgegevens toegekende waarden zijn geschat op basis van een dergelijke uitsplitsing van deelobjectgegevens van de andere vier vergelijkingspercelen, kent de rechtbank zeker geen gewicht toe aan deze schatting. Zoals partijen eenparig hebben gesteld, waarin de rechtbank hen volgt, zijn deze andere vier vergelijkingspercelen immers niet bruikbaar ter onderbouwing van de waarde van de onroerende zaak, zeker nu de data van de desbetreffende koopovereenkomsten niet bekend zijn, dan wel (vermoedelijk) zelfs liggen vóór de aardbeving van 16 augustus 2012. De enkele verwijzing naar

het verschil in grootte tussen eisers onroerende zaak en het vergelijkingsperceel gelegen aan het [D-diep #] te [C] ter rechtvaardiging van het verschil tussen de voor eisers onroerende zaak beschikte waarde van € 315.000 en de voor dit vergelijkingsperceel gerealiseerde transactieprijs van € 240.000 acht de rechtbank een te grove onderbouwing van de waardevaststelling.

7. Nu verweerder niet heeft voldaan aan de op hem rustende bewijslast, moet de rechtbank beoordelen of eiser de door hem bepleite waarde aannemelijk heeft gemaakt. Eiser verwijst ter onderbouwing van de door hem voorgestane waarde naar een door hem ingeschakelde taxateur ([taxateur]) opgemaakt taxatierapport. De in dit rapport getaxeerde waarde heeft eveneens betrekking op [a-sstraat #1] te [B] , terwijl de tot de onroerende zaak behorende woning niet bij deze taxatie is betrokken. Aldus is in wezen maar een gedeelte van de onroerende zaak getaxeerd. Daarnaast bevat dit taxatierapport geen vergelijkende marktgegevens, zodat op geen enkele wijze duidelijk is geworden hoe de taxateur tot zijn getaxeerde waarde is gekomen. De rechtbank is dan ook van oordeel dat eiser met het door hem ingebrachte taxatierapport er evenmin in is geslaagd de door hem voorgestane waarde aannemelijk te maken.

8. Nu beide partijen de door hen verdedigde waarden niet aannemelijk hebben gemaakt, is het aan de rechtbank om de waarde vast te stellen. De rechtbank stelt de waarde, alle feiten en omstandigheden in aanmerking nemend, schattenderwijs vast op een bedrag van € 300.000. Hierbij heeft de rechtbank, in het voordeel van eiser, de door verweerder beleidsmatig toegepaste aftrek ter grootte van de kosten die zullen zijn gemoeid met het herstel van de zichtbare fysieke schade (zie bij 4.7) mede in aanmerking genomen.

9. Het beroep is gegrond en de rechtbank vernietigt de uitspraak op bezwaar. De rechtbank vermindert de waarde tot een bedrag van € 300.000.

10. Omdat de rechtbank het beroep gegrond verklaart, bepaalt de rechtbank dat verweerder aan eiser het door hem betaalde griffierecht vergoedt.

12. De rechtbank veroordeelt verweerder in de door eiser gemaakte proceskosten. Deze kosten stelt de rechtbank op grond van het Besluit proceskosten bestuursrecht voor de door een derde beroepsmatig verleende rechtsbijstand vast op € 1.484 (voor de bezwaarfase: 1 punt voor het indienen van het bezwaarschrift en 1 punt voor het verschijnen ter hoorzitting met een waarde per punt van € 246; voor de beroepsfase: 1 punt voor het indienen van het beroepsschrift, 1 punt voor het verschijnen ter zitting, met een waarde per punt van € 496, wegingsfactor 1). Daarnaast komen de door eiser gemaakte taxatiekosten voor een bedrag van € 314,60 (4 uur maal € 65 per uur vermeerderd met BTW) voor vergoeding in aanmerking.

Beslissing

De rechtbank:

- verklaart het beroep gegrond;
- vernietigt de uitspraak op bezwaar;
- vermindert de waarde tot een bedrag van € 300.000;
- bepaalt dat deze uitspraak in de plaats treedt van de vernietigde uitspraak op bezwaar;
- draagt verweerder op het betaalde griffierecht van € 45 aan eiser te vergoeden;
- veroordeelt verweerder in de proceskosten van eiser tot een bedrag van € 1.798,60.

Deze uitspraak is gedaan door mr. M. van den Bosch, voorzitter, mr. G.B.A. Brummer en mr. T. Tanghe, leden, in aanwezigheid van mr. M. Hiemstra, griffier. De beslissing is in het openbaar uitgesproken op 15

maart 2016.

w.g. griffier

w.g. voorzitter

Rechtsmiddel

Tegen deze uitspraak kan binnen zes weken na de dag van verzending daarvan hoger beroep worden ingesteld bij het gerechtshof Arnhem-Leeuwarden.

fn 17

Verrijkte uitspraak**ECLI:NL:RBNNE:2016:1163**

Instantie	Rechtbank Noord-Nederland
Datum uitspraak	15-03-2016
Datum publicatie	17-03-2016
Zaaknummer	14/5248
Rechtsgebieden	Belastingrecht
Bijzondere kenmerken	Eerste aanleg - meervoudig
Inhoudsindicatie	WOZ. Het risico op aardbevingen bestond al op de peildatum. De hieraan verbonden waardedrukkende factoren zitten verdisconteerd in de door de gemeente Appingedam aangedragen vergelijkingspercelen. Gemeente maakt hiermee de waarde aannemelijk.
Vindplaatsen	Rechtspraak.nl FutD 2016-0745 V-N Vandaag 2016/629 Belastingblad 2016/201 V-N 2016/31.22.42

Uitspraak**RECHTBANK NOORD-NEDERLAND**

Zittingsplaats Groningen

Bestuursrecht

zaaknummer: LEE 14/5248

uitspraak van de meervoudige belastingkamer van 15 maart 2016 in de zaak tussen

[eiseres] , te [woonplaats] , eiseres

(gemachtigde: [gemachtigde]),

en

de heffingsambtenaar van de gemeente Appingedam, verweerder

(gemachtigde: [gemachtigde]).

Procesverloop

Bij besluit van 31 januari 2014 heeft verweerder op grond van artikel 22 van de Wet waardering onroerende zaken (Wet WOZ) de waarde van de onroerende zaak, plaatselijk bekend als [a-straat #] te [B] (de onroerende zaak), per waardepeildatum 1 januari 2013, vastgesteld voor het kalenderjaar 2014 op € 255.000.

Bij uitspraak op bezwaar van 21 november 2014 heeft verweerder het bezwaar van eiseres ongegrond verklaard.

Eiseres heeft tegen de uitspraak op bezwaar beroep ingesteld.

Verweerder heeft een verweerschrift ingediend.

Het onderzoek ter zitting heeft plaatsgevonden op 5 november 2015. Eiseres heeft zich laten vertegenwoordigen door haar gemachtigde, bijgestaan door [taxateur] . Verweerder heeft zich eveneens laten vertegenwoordigen door zijn gemachtigde, bijgestaan door [taxateur] en [naam] . Ter zitting heeft de rechtbank het onderzoek geschorst om eiseres gemachtigde in de gelegenheid te stellen om zich erover te beraden of hij de zaak al dan niet zou willen intrekken.

Bij brief van 14 december 2015 heeft eiseres' gemachtigde meegedeeld dat hij het beroep niet intrekt. Met instemming van partijen heeft de rechtbank een nadere mondelinge behandeling achterwege gelaten en aldus het onderzoek gesloten.

Overwegingen*Feiten*

1. De rechtbank neemt de volgende, door partijen niet betwiste, feiten als vaststaand aan.

1.1 De onroerende zaak is een in 2006 gebouwde twee-onder-één-kapwoning met een inhoud van 529 m³, en een aangebouwde stenen garage van 20 m², waaraan een overkapping (luifel) is verbonden van 6 m². De onroerende zaak heeft een kaveloppervlakte van 473 m².

1.2 De onroerende zaak is gelegen in het gaswinningsbied van de Nederlandse Aardolie Maatschappij B.V. (NAM) (hierna: het gaswinningsgebied). Als gevolg van de gaswinning doen zich in dit gebied

aardbevingen voor. Deze aardbevingen blijken vanaf het moment dat het KNMI deze is gaan registreren (1986) in frequentie en in kracht toe te nemen.

1.3 Op 16 augustus 2012 vond bij de plaats Huizinge, gemeente Loppersum, de zwaarste aardbeving met de grootste schadelijke gevolgen tot nu toe plaats. Deze aardbeving had een kracht van 3.6 op de Schaal van Richter en duurde langer dan voorgaande aardbevingen.

1.4 Naar aanleiding van de aardbeving van 16 augustus 2012 bij Huizinge heeft het KNMI in januari 2013 het onderzoeksrapport "The August 16, 2012 Earthquake near Huizinge (Groningen)" gepubliceerd. Eén van de uitkomsten van het onderzoek van het KNMI is dat de hoeveelheid aardbevingen zal toenemen en dat dat verschijnsel lijkt te correleren met de toegenomen aardgasproductie. In de samenvatting van het onderzoeksrapport staat verder vermeld:

"Het is niet mogelijk gebleken de maximaal mogelijke magnitude voor aardbevingen in het Groningen veld te schatten op basis van de statistiek. Dit wordt veroorzaakt door de specifieke vorm van de frequentie-magnitude relatie voor het veld en is mogelijk beïnvloed door de niet stationariteit van het proces. Verdere studies, waarbij geologische data en geomechanische modellen gebruikt worden, kunnen mogelijk extra informatie geven.

Tenslotte is een vergelijking gemaakt met gas- en olievelden buiten Nederland en de daarin opgetreden geïnduceerde events. Maximale sterktes van bevingen, zoals in de literatuur vermeld, variëren van $M=4.2$ tot 4.8. Hieruit wordt de conclusie getrokken dat niet verwacht wordt dat de maximaal mogelijke magnitude groter dan 5 zal worden. Maximale intensiteiten die behoren bij een ondiepe aardbeving met magnitude 4-5, zullen waarschijnlijk in de VI-VII range liggen."

1.5 Het Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) heeft ook een onderzoek ingesteld naar aanleiding van de aardbeving van 16 augustus 2012 bij Huizinge. Het SodM heeft in zijn rapport van 16 januari 2013 vastgesteld dat de toegenomen gasproductie sinds 2000 van circa 20 miljard m^3 tot circa 50 miljard m^3 per jaar niet alleen heeft geleid tot een toename van het aantal aardbevingen, maar ook tot een grotere kans op zwaardere aardbevingen. Uit het onderzoek van het SodM blijkt dat het niet te verwachten is dat op korte termijn het aantal aardbevingen zal afnemen. Alleen door de gasproductie heel drastisch te verminderen of zelfs te stoppen, is te verwachten dat na enkele jaren vrijwel geen voelbare aardbevingen meer zullen optreden in het gaswinningsgebied. Het SodM heeft de uitkomsten van het zojuist bedoelde rapport in een brief van 22 januari 2013 kenbaar gemaakt aan de Minister van Economische Zaken. In deze brief vermeldt het SodM onder meer:

"Ten aanzien van de relatie tussen de productiesnelheid, productie en de kans op aardbevingen zijn SodM en NAM het erover eens dat er sprake is van een ongeveer lineaire relatie tussen productiesnelheid en kans op aardbevingen (zie bijlage 2: brief van NAM 21 januari 2013)."

1.6 In het gaswinningsgebied vonden in de nacht van 7 februari 2013 twee bevingen plaats van respectievelijk 2.7 en 3.2 op de Schaal van Richter. In de nacht van 9 februari 2013 vond een aardbeving plaats met een kracht van 2.7 op de Schaal van Richter. Op 11 februari 2013 en op 15 februari 2013 vonden aardbevingen plaats met een kracht van 2.0 op de Schaal van Richter.

1.7 Minister Kamp van Economische Zaken heeft omstreeks februari 2013 in de media de uitspraak gedaan dat de kans bestaat op aardbevingen met een kracht van 5.0 op de Schaal van Richter. Bij brief van 11 februari 2013 heeft Minister Kamp de Tweede Kamer ingelicht over verschillende onderzoeken die inmiddels hadden plaatsgevonden, en ook over de door hem zelf nog in te stellen onderzoeken naar onder andere de kracht van de aardbevingen en ook de mogelijke waardevermindering van de onroerende zaken in het aardbevingsgebied.

1.8 Vóór de aardbeving van 16 augustus 2012 bij Huizinge, werd op basis van onderzoek aangenomen dat in het onderhavige gaswinningsgebied een risico bestaat op aardbevingen met een maximale kracht van 3.9 op de Schaal van Richter.

1.9 In de loop van 2013 zijn scheuren in het voeg- en metselwerk van de buitengevels en in het stucwerk

van de binnenmuren/wanden van de woning ontstaan dan wel verergerd als gevolg van aardbevingen. De kosten voor het herstel van de schade aan de buitengevels bedragen € 525,68 volgens een ter zake opgemaakte calculatie. Het is nog niet bekend wat de kosten voor het herstel van de schade aan de binnenmuren zijn. De schade aan de buiten- en binnenmuren wordt vergoed door de NAM. De schade was op 1 januari 2014 nog niet hersteld.

- 1.10 Verweerder bepaalt in het kader van de Wet WOZ de waarde van onroerende zaken naar de staat van die zaken bij het begin van het kalenderjaar waarvoor de waarde wordt vastgesteld in het geval op dat moment sprake is van nog niet herstelde zichtbare fysieke aardbevingsschade. Daarbij verleent verweerder bij de waardebepaling een aftrek ter grootte van de (dan bekende) kosten die zullen zijn gemoeid met het herstel van deze aardbevingsschade. In dit geval heeft verweerder ten aanzien van de bij 1.9 bedoelde schade bij de bestreden uitspraak op bezwaar een aftrek verleend van € 600. Dit heeft echter niet tot een waardeverlaging geleid, omdat verweerder deze aftrek heeft gecompenseerd met de bij de primaire waardevaststelling abusievelijk niet meegenomen – door verweerder als zodanig gekwalificeerde – carport van 9 m².

Geschil en beoordeling

- 2.1 Partijen verschillen van mening over de waarde van de onroerende zaak per 1 januari 2013. Eiseres bepleit een waarde van € 235.000 en verweerder staat een waarde voor van € 255.000.

Toestandsdatum

- 3.1 Artikel 18, eerste lid, van de Wet WOZ bepaalt dat de waarde van een onroerende zaak wordt bepaald naar de waarde die de zaak op de waardepeildatum heeft naar de staat waarin de zaak op die datum verkeert. Ingevolge artikel 18, derde lid, aanhef en onderdeel c, van de Wet WOZ wordt, indien een onroerende zaak in het kalenderjaar voorafgaande aan het begin van het kalenderjaar waarvoor de waarde wordt vastgesteld een verandering in waarde ondergaat als gevolg van een, specifiek voor de onroerende zaak geldende, bijzondere omstandigheid, in afwijking in zoverre van het eerste lid, de waarde bepaald naar de staat van die zaak bij het begin van het kalenderjaar waarvoor de waarde wordt vastgesteld.
- 3.2 De Hoge Raad heeft in zijn arrest van 5 september 2003, nr. 37 948, ECLI:NL:HR:2003:AI5685, overwogen dat de waarde van een onroerende zaak in beginsel moet worden bepaald naar de werkelijke toestand van die zaak op de waardepeildatum, ook voorzover die pas later is gebleken (rechtsoverweging 3.2).
- 3.3 Partijen zijn gezamenlijk van opvatting dat de onroerende zaak op grond van artikel 18, derde lid, aanhef en onderdeel c, van de Wet WOZ dient te worden gewaardeerd naar de staat van de onroerende zaak bij het begin van het kalenderjaar (1 januari 2014). De rechtbank zal hierna beoordelen of zij deze rechtsopvatting kan volgen.

Bodemgesteldheid

- 4.1 De rechtbank overweegt dat de onroerende zaak is gelegen in het gaswinningsgebied van de NAM (zie 1.2) en dat aanvankelijk op 1 januari 2013 op basis van onderzoek nog werd aangenomen dat in dit gebied een risico bestaat op aardbevingen met een maximale kracht van 3.9 op de Schaal van Richter (zie 1.8). De rechtbank overweegt verder dat naar aanleiding van de aardbeving van 16 augustus 2012 nadere onderzoeken zijn verricht naar de (kans op) aardbevingen in het gaswinningsgebied. De uitkomsten van deze onderzoeken zijn in januari 2013 gepubliceerd (zie 1.4 en 1.5). Eén van de uitkomsten van deze onderzoeken is dat er in het gaswinningsgebied een risico bestaat op aardbevingen met een kracht van 5.0 op de Schaal van Richter. De rechtbank verstaat deze bevinding aldus dat de op 1 januari 2013 aanvankelijk aangenomen maximale sterkte van de aardbevingen met een kracht van 3.9 op de Schaal van Richter is bijgesteld tot een kracht van 5.0 op de Schaal van Richter. De rechtbank gaat er daarom van uit dat reeds op de waardepeildatum 1 januari 2013 het risico op aardbevingen met een kracht van 5.0 op de Schaal van Richter aanwezig was. Dat de

aanwezigheid van dit risico pas in januari 2013, bekend is geworden, neemt niet weg dat op grond van artikel 18, eerste lid, van de Wet WOZ reeds op de waardepeildatum 1 januari 2013 rekening moet worden gehouden met dit risico (vergelijk het bij 3.2 bedoelde arrest van de Hoge Raad).

- 4.2 Eiseres' gemachtigde heeft ter zitting gesteld dat hij het bij 4.1 vermelde oordeel van de rechtbank, dat overeenkomt met het in de uitspraken van de rechtbank van 2 juli 2015, ECLI:NL:RBNNE:2015:3117, ECLI:NL:RBNNE:2015:3118 en ECLI:NL:RBNNE:2015:3119, gegeven oordeel, onderschrijft. Echter, bij dit oordeel moet volgens hem ook de mate van de gasproductie worden betrokken. Het gaat er volgens hem niet zozeer om wat er in de bodem gebeurt, maar wat er onder de bodem gaande is.
- 4.3 De rechtbank overweegt dat gesteld noch aannemelijk is geworden dat door de mate van de gasproductie in 2013 op 1 januari 2014 een risico is ontstaan op meer en zwaardere aardbevingen dan het op 1 januari 2013 aanwezige risico op aardbevingen met een kracht van 5.0 op de Schaal van Richter. De rechtbank komt dan ook niet tot een ander oordeel dan zij bij 4.1 heeft gegeven.
- 4.4 Eisers gemachtigde stelt dat, ondanks het bij 4.1 gegeven oordeel, de aardbevingen van februari 2013 en de (sterke) aardbevingen daarna gelden als een specifiek voor de onroerende zaak geldende bijzondere omstandigheid, zoals bedoeld in 18, derde lid, aanhef en onderdeel c, van de Wet WOZ. Ter ondersteuning van zijn stelling heeft eisers gemachtigde er ter zitting op gewezen dat uit de uitspraak van het vonnis van de civiele kamer van deze rechtbank van 2 september 2015, ECLI:NL:RBNNE:2015:4185, alsmede uit onderzoek van de Vrije Universiteit Amsterdam volgt dat na iedere (sterke) aardbeving de waarde van de onroerende zaak verder daalt.
- 4.5 De rechtbank overweegt dat, zoals volgt uit hetgeen bij 4.1 is overwogen, op grond van artikel 18, eerste lid, van de Wet WOZ ervan moet worden uitgegaan dat het gaswinningsgebied op 1 januari 2013 in een zodanige toestand verkeerde dat in dit gebied het risico bestond op aardbevingen met een kracht van 5.0 op de Schaal van Richter. Gelet hierop is de rechtbank van oordeel dat de aardbevingen van februari 2013 en later hun oorsprong vonden in de bodemgesteldheid van het gaswinningsgebied zoals die bestond op 1 januari 2013. Deze aardbevingen hebben dan ook niet geleid tot een verandering van deze bodemgesteldheid, maar zijn een gevolg van de reeds bestaande bodemgesteldheid. Eisers stelling dat uit het vonnis van de civiele kamer van deze rechtbank alsmede uit onderzoek van de Vrije Universiteit Amsterdam volgt dat na iedere sterke aardbeving de waarde van de onroerende zaak verder daalt, brengt, wat hier ook van zij, de rechtbank niet tot een ander oordeel. Deze stelling ziet namelijk op de marktontwikkeling, zoals die ná de waardepeildatum 1 januari 2013 heeft plaatsgevonden. Marktontwikkelingen moeten echter los worden gezien van de toestand waarin de onroerende zaak op de waardepeildatum verkeerde, zodat deze bij het bepalen van de toestandsdatum niet relevant zijn. Hetgeen eiser bij 4.4 heeft gesteld, kan dus ook niet leiden tot een ander oordeel dan de rechtbank bij 4.1 heeft gegeven.

Imago-effect, kosten aardbevingsbestendigheid, fysieke schade, rompslompschade

- 4.6 Dat op grond van artikel 18, eerste lid, van de Wet WOZ rekening moet worden gehouden met de werkelijke bodemgesteldheid op 1 januari 2013, ook voor zover die pas later is gebleken, brengt mee dat bij de waardevaststelling ervan uit moet worden gegaan dat de goed geïnformeerde meestbiedende gegadigde zich bij de prijsbepaling door die werkelijke bodemgesteldheid zou laten leiden. Deze gegadigde zou zich hierbij bovendien rekenschap hebben gegeven van alle voor die prijsbepaling van belang zijnde factoren, zoals het imago-effect, de te verwachten kosten voor het aardbevingsbestendig maken van de woning, de te verwachten zichtbare fysieke schade en de rompslompschade. Hierbij wijst de rechtbank partijen erop dat al deze waardebeïnvloedende factoren voortvloeien uit de bodemgesteldheid van het gaswinningsgebied op 1 januari 2013. De zojuist bedoelde waardebeïnvloedende factoren zijn dan ook geen omstandigheden in de zin van artikel 18, derde lid, van de Wet WOZ. Dit laat onverlet dat deze waardebeïnvloedende factoren, achteraf gezien met de kennis van heden, wel licht kunnen werpen op de toestand van het gaswinningsgebied op 1 januari 2013 en dus bij de waardering moeten worden betrokken. De rechtbank overweegt hierbij in aanvulling op haar onder 4.5 gegeven oordeel over de stelling van eiser dat na iedere (sterke) aardbeving de waarde van de onroerende zaak verder daalt, dat deze latere aardbevingen niet leiden

tot een ander inzicht in de werkelijke toestand op 1 januari 2013, nu deze lichter waren dan de hiervoor genoemde 5.0 op de Schaal van Richter.

Opgetreden zichtbare fysieke schade

- 4.7 Naar het oordeel van de rechtbank is de bij 1.9 bedoelde, in het kalenderjaar 2013 opgetreden, zichtbare fysieke schade wel aan te merken als een bijzondere, specifiek voor de onroerende zaak geldende, omstandigheid als bedoeld in artikel 18, derde lid, aanhef en onderdeel c, van de Wet WOZ. Hierdoor is immers de toestand van de woning veranderd. De vraag is vervolgens of de onroerende zaak hierdoor een verandering in waarde heeft ondergaan. Vaststaat dat deze kosten van het herstel van de zichtbare fysieke schade volledig worden vergoed door de NAM, terwijl eiseres niet heeft gesteld dat in het jaar 2013 niet kon worden verwacht dat deze kosten zouden worden vergoed. De rechtbank gaat er daarom van uit dat de prijs die een eventuele koper bereid zou zijn voor de onroerende zaak te betalen niet door deze kosten wordt beïnvloed. De in het jaar 2013 opgetreden zichtbare fysieke schade, heeft dus niet geleid tot een waardeverandering. De rechtbank komt daarom ook voor wat betreft de in het jaar 2013 opgetreden zichtbare fysieke schade niet toe aan toepassing van artikel 18, derde lid, van de Wet WOZ. Dit laat onverlet dat de rechtbank bij de waardering van de onroerende zaak de door verweerder kennelijk beleidsmatig toegepaste aftrek ter grootte van de kosten die zullen zijn gemoeid met het herstel van deze aardbevingsschade in het voordeel van eiseres in stand zal laten.

Conclusie toestandsdatum

- 4.8 Het voorgaande leidt tot de conclusie dat de onroerende zaak dient te worden gewaardeerd naar de toestand op 1 januari 2013. De rechtbank kan de bij 3.3 vermelde rechtsopvatting van partijen dus niet volgen.

De waardering

- 5.1 Naar de bedoeling van de wetgever dient de waarde in de zin van de Wet WOZ te worden gesteld op de prijs, welke bij aanbidding ten verkoop op de voor de zaak meest geschikte wijze, na de beste voorbereiding, op de waardepeildatum door de meest biedende gegadigde zou zijn besteed.
- 5.2 Op verweerder rust de bewijslast om aannemelijk te maken dat de door hem voorgestane waarde per 1 januari 2013 en naar de toestand op 1 januari 2013 niet hoger is dan de waarde in het economische verkeer op die datum. Als verweerder niet in deze bewijslast slaagt, komt de vraag aan de orde of eiseres de door haar bepleite waarde aannemelijk heeft gemaakt. Indien ook dat laatste niet het geval is, zal de rechter als regel de waarde zelf vaststellen (zie HR 14 oktober 2005, ECLI:NL:HR:2005:AU4300, en HR 28 januari 2011, ECLI:NL:HR:2011:BP2132).
- 5.3 Verweerder heeft de waarde van de onroerende zaak getaxeerd aan de hand van de zogenaamde vergelijkingsmethode. Ter onderbouwing van de door hem getaxeerde waarde verwijst verweerder naar een door [taxateur] , gecertificeerd WOZ-taxateur, opgemaakte waardeverklaring met bijbehorende waardematrix. In deze waardeverklaring wordt de waarde van de onroerende zaak gewaardeerd op een bedrag van € 255.000 na aftrek van een bedrag van € 525 ter zake van zichtbare fysieke aardbevingsschade. In de voor de beroepsfase opgemaakte waardematrix zijn de in de bezwaarfase gehanteerde vergelijkingspercelen aangevuld met een drietal nieuwe vergelijkingspercelen.
- 6.1 Eiseres verwijst ter betwisting van de vastgestelde waarde naar een door haar ingeschakelde taxateur ([taxateur]) opgemaakt taxatierapport. Verder stelt eiseres dat de door verweerder in de bezwaarfase gehanteerde vergelijkingspercelen niet bruikbaar zijn voor de waardebepaling, omdat de datum van de obligatoire koopovereenkomst van deze vergelijkingspercelen is gelegen vóór de aardbeving van 16 augustus 2012. De gerealiseerde verkoopcijfers van de door verweerder in de beroepsfase gehanteerde vergelijkingspercelen zijn volgens eiseres ten onrechte gecorrigeerd naar de waardepeildatum. Daarnaast wijst eiseres erop dat verweerder bij de bestreden uitspraak ten onrechte rekening heeft gehouden met een carport van 9 m², nu slechts sprake is van een overkapping (luifel) van 6 m². Verder had verweerders taxateur bij het bepalen van de grondwaarde van de onroerende

zaak vanaf 300 m² een afstaffeling moeten hanteren.

6.2 Naar het oordeel van de rechtbank is verweerder, gelet op de door hem overgelegde waardeverklaring met bijbehorende waardematrix, in de op hem rustende bewijslast geslaagd. De rechtbank is van oordeel dat aan eiseres kan worden toegegeven dat de door verweerder, ook nog in de matrix vermelde, in de bezwaarfase gehanteerde vergelijkingspercelen niet bruikbaar zijn voor de waardebepaling, omdat deze vergelijkingspercelen vóór de aardbeving van 16 augustus 2012 zijn verkocht. Zoals de rechtbank in haar uitspraken van 2 juli 2015, ECLI:NL:RBNNE:2015:3117, ECLI:NL:RBNNE:2015:3118 en ECLI:NL:RBNNE:2015:3119, heeft overwogen, moet ervan uit worden gegaan dat pas bij de obligatoire koopovereenkomsten die ná 16 augustus 2012 zijn gesloten, bij de prijsbepaling rekening is gehouden met het risico op aardbevingen met een maximale kracht van 3.9 op de Schaal van Richter. Gesteld noch aannemelijk is geworden dat dat in dit geval anders is. Voor het eerst bij de verkopen, waarvan de koopovereenkomst ná januari 2013 is gesloten, kan bij de prijsbepaling in aanmerking zijn genomen dat een risico bestaat op aardbevingen met een kracht van 5.0 op de Schaal van Richter, nu pas in januari 2013 bekend werd dat de bodemgesteldheid zodanig was dat in het gaswinningsgebied een kans is op aardbevingen van een dergelijke zwaarte. De rechtbank acht het voorstelbaar dat, zoals eiser stelt, kopers van onroerende zaken in het gaswinningsgebied na de uitingen van Minister Kamp in februari 2013 (zie bij 1.7) zich zeker bewust zijn geworden van het risico op (zware) aardbevingen. Verkopen, waarvan de koopovereenkomst ná februari 2013 is gesloten, bevatten naar het oordeel van de rechtbank dan ook voldoende informatie over de invloed van de uit de op 1 januari 2013 bestaande bodemgesteldheid voortvloeiende factoren (het imago-effect, de onzekerheid over de vergoeding van de kosten voor het aardbevingsbestendig maken van de woning en de rompslompschade, zie onder 4.6) op de waardebepaling. Gelet op de leveringsdata (2 december 2013, 7 juli 2014 en 30 december 2014) van de door verweerder in de beroepsfase aangevulde drie vergelijkingsobjecten, acht de rechtbank aannemelijk dat de invloed van deze factoren in de voor deze drie vergelijkingspercelen gerealiseerde verkoopcijfers is verdisconteerd. Gesteld noch aannemelijk is geworden dat de data van de obligatoire overeenkomsten van deze vergelijkingspercelen reeds vóór februari 2013 zijn gelegen. Naar het oordeel van de rechtbank heeft verweerder dan ook aan de hand van deze drie vergelijkingsobjecten aannemelijk gemaakt dat hij bij de waardevaststelling rekening heeft gehouden met de invloed van de uit de op 1 januari 2013 bestaande bodemgesteldheid voortvloeiende factoren.

6.3 De rechtbank wijst partijen erop dat zij bij het bij 6.2 gegeven oordeel alleen heeft gelet op de voor de vergelijkingspercelen gerealiseerde verkoopcijfers. De door verweerders taxateur toegepaste indexatie van de voor deze vergelijkingspercelen gerealiseerde verkoopcijfers naar het prijspeil per 1 januari 2013 heeft de rechtbank ter zijde geschoven. Hierbij wijst de rechtbank verweerder erop dat deze indexatie op zichzelf wenselijk kan zijn om een goede herleiding van de gerealiseerde verkoopcijfers tot de waarde van eiseres' onroerende zaak per 1 januari 2013 mogelijk te maken. Ter zitting heeft verweerders taxateur echter verklaard dat deze indexatie berust op specifiek voor deze gemeente geldende (algemene) dalingspercentages. Gelet hierop valt naar het oordeel van de rechtbank niet uit te sluiten dat de in de verkoopcijfers van de vergelijkingspercelen verdisconteerde invloed van de uit de bodemgesteldheid voortvloeiende factoren, die pas ten volle in de ná februari 2013 gerealiseerde verkoopcijfers tot uitdrukking kunnen zijn gekomen, door deze (binnen de gemeente geldende algemene) indexatie teniet wordt gedaan. Hoewel de rechtbank om deze reden dus voorbij is gegaan aan de door verweerder toegepaste indexatie van de voor de vergelijkingspercelen gerealiseerde verkoopcijfers, is de rechtbank, mede gelet op de grootte van de kavel en inhoud van eiseres' onroerende zaak in relatie tot die van de vergelijkingspercelen, van oordeel dat deze verkoopcijfers ook zonder indexatie de waarde van de onroerende zaak voldoende onderbouwen.

6.4 De rechtbank overweegt verder dat zij de door verweerder in de beroepsfase aangevulde drie vergelijkingsobjecten wat type, bouwjaar, uitstraling, onderhoud, kwaliteit en ligging betreft voldoende vergelijkbaar acht met de onroerende zaak. De rechtbank gaat hierbij uit van de juistheid van de door verweerder vastgestelde objectkenmerken van deze vergelijkingsobjecten, nu deze taxateur er blijk van heeft gegeven dat hij, onder andere op basis van de bouwtekeningen, deze voldoende nauwkeurig heeft onderzocht. Verweerder heeft erkend dat hij bij de bij de bestreden uitspraak ten onrechte is uitgegaan van een carport van 9 m² in plaats van een overkapping (luifel) van 6 m². De rechtbank

acht echter aannemelijk dat dit geen vermindering van de vastgestelde waarde meebrengt, omdat hiertegenover staat dat, zoals verweerder onweersproken heeft gesteld, in de beroepsfase is gebleken dat de inhoud van de woning niet 521 m³ is, maar 529 m³. Ter zitting heeft verweerders taxateur gesteld dat voor het bepalen van de grondwaarde na 500 m² wordt afgestaffeld, omdat er vrij veel twee-onder-één kapwoningen met grotere kavels voorkomen. Gelet hierop, ziet de rechtbank, anders dan eiseres' taxateur, geen aanleiding bij het bepalen van de grondwaarde van de onroerende zaak vanaf 300 m² een afstaffeling te hanteren.

6.5 Naar het oordeel van de rechtbank heeft het door eiseres ingebrachte taxatierapport het voorgaande niet kunnen ontkrachten. Hierbij heeft de rechtbank in aanmerking genomen dat twee van de door eiseres' taxateur opgevoerde drie vergelijkingspercelen niet bruikbaar zijn voor de waardebepaling, omdat deze vergelijkingspercelen vóór de aardbeving van 16 augustus 2012 zijn verkocht. Verder valt uit het taxatierapport in het geheel niet op te maken hoe vanuit het voor het overgebleven vergelijkingsperceel gerealiseerde verkoopcijfer de voor eiseres' onroerende zaak getaxeerde waarde is herleid, nog daargelaten dat verweerder de vergelijkbaarheid hiervan gemotiveerd heeft betwist.

7. Het beroep is ongegrond.

Beslissing

De rechtbank verklaart het beroep ongegrond.

Deze uitspraak is gedaan door mr. G.B.A. Brummer, voorzitter, mr. M. van den Bosch en mr. T. Tanghe, leden, in aanwezigheid van mr. M. Hiemstra, griffier. De beslissing is in het openbaar uitgesproken op 15 maart 2016.

w.g. griffier

w.g. voorzitter

Rechtsmiddel

Tegen deze uitspraak kan binnen zes weken na de dag van verzending daarvan hoger beroep worden ingesteld bij het gerechtshof Arnhem-Leeuwarden.

fn 17

Verrijkte uitspraak**ECLI:NL:RBNNE:2017:715**

Instantie	Rechtbank Noord-Nederland
Datum uitspraak	01-03-2017
Datum publicatie	01-03-2017
Zaaknummer	C/19/109028 / HA ZA 15-33
Rechtsgebieden	Civiel recht
Bijzondere kenmerken	Eerste aanleg - meervoudig
Inhoudsindicatie	De Nederlandse Aardolie Maatschappij (NAM) moet aan een deel van de inwoners van het Groningenveld de immateriële schade vergoeden, zo oordeelt de rechtbank Noord-Nederland. De NAM is aansprakelijk voor de door inwoners van het Groningenveld geleden en/of nog te lijden immateriële schade, als gevolg van de aardbevingen.
Wetsverwijzingen	<u>Burgerlijk Wetboek Boek 6</u>
Vindplaatsen	Rechtspraak.nl PS-Updates.nl 2017-0200 met annotatie van P.W. Blok JOM 2017/276 OGR-Updates.nl 2017-0078 AR 2017/1081 NJF 2017/155 JA 2017/88 met annotatie van mr. F.I. van Dorsser mr. I. Brinkman, mr. L. Baljon en mr. drs. C. van der Woude annotatie in NTE 2017/25, UDH:NTE/14317

Uitspraak

—

vonnis

RECHTBANK NOORD-NEDERLAND

Afdeling privaatrecht

Locatie Assen

Vonnis van 1 maart 2017

in de zaak met zaaknummer / rolnummer: C/19/109028 / HA ZA 15-33 van

1 [EISER D] , wonende te [woonplaats] ,

alsmede alle andere 103 natuurlijke personen, vermeld in de lijst van eisers op de in fotokopie aan dit vonnis gehechte voorbladen van de dagvaarding van 6 februari 2015,

welke lijst eindigt met:

104. [...], wonende te [woonplaats] ,

eisers,

advocaat mr. P.W. Huitema te Groningen,

tegen

1. de besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid

NEDERLANDSE AARDOLIE MAATSCHAPPIJ B.V.,

gevestigd te Assen,

gedaagde,

advocaat mr. M.A. Leijten te Amsterdam,

2. de publiekrechtelijke rechtspersoon

DE STAAT DER NEDERLANDEN (MINISTERIE VAN ECONOMISCHE ZAKEN),

gevestigd te 's-Gravenhage,

gedaagde,

advocaat mr. B.J. Drijber te 's-Gravenhage,

en in de (rolgevoegde) zaak met zaaknummer / rolnummer C/19/109680 / HA ZA 15-73 van

1 [EISER H] , wonende te [woonplaats] ,

alsmede alle andere 22 natuurlijke personen, vermeld in de lijst van eisers op het in fotokopie aan dit vonnis gehechte voorblad van de dagvaarding van 24 maart 2015,

welke lijst eindigt met:

23. [...], wonende te [woonplaats] ,

eisers,

advocaat mr. P.W. Huitema te Groningen,

tegen

1. de besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid

NEDERLANDSE AARDOLIE MAATSCHAPPIJ B.V.,

gevestigd te Assen,

gedaagde,

advocaat mr. M.A. Leijten te Amsterdam,

2. de publiekrechtelijke rechtspersoon

DE STAAT DER NEDERLANDEN (MINISTERIE VAN ECONOMISCHE ZAKEN),

gevestigd te 's-Gravenhage,

gedaagde,

advocaat mr. B.J. Drijber te 's-Gravenhage.

Partijen zullen hierna eisers ([EISER D] c.s. en [EISER H] c.s.) en NAM en de Staat genoemd worden.

1 De procedure in beide zaken

1.1. Het verloop van de procedure blijkt uit:

- de rolbeslissing van 18 mei 2016;
- de akte wijziging van eis en inbreng producties van 15 juni 2016;
- de akte reactie eiswijziging en overlegging producties van NAM van 24 augustus 2016;
- de akte uitlating wijziging van eis van de Staat van 24 augustus 2016;
- het proces-verbaal van de op 22 november 2016 gehouden pleidooizitting;
- de akte uitlating na pleidooi van de Staat van 7 december 2016;
- de antwoordakte van NAM van 21 december 2016;
- de antwoordakte van eisers van 21 december 2016;
- de reactie van NAM van 22 december 2016 op het proces-verbaal van de op 22 november 2016 gehouden pleidooizitting.

1.2. Ten slotte is vonnis bepaald.

2 De feiten in beide zaken

2.1. Bij Koninklijk Besluit van 30 mei 1963 is aan de rechtsvoorgangster van NAM, N.V. Nederlandse Aardolie Maatschappij (N.A.M.) de concessie verleend gas te produceren uit het Groningenveld. Deze Concessie Groningen is in artikel 143 lid 2 sub a Mijnbouwwet gelijkgesteld met een winningsvergunning in de zin van die wet.

2.2. NAM en haar rechtsvoorgangster produceren sinds de concessieverlening gas uit het Groningenveld. De productie geschiedt voor rekening en risico van de (stille) Maatschap Groningen. De Maatschap Groningen is een samenwerkingsverband tussen NAM en EBN B.V., een 100% deelneming van de Staat. NAM en EBN B.V. hebben gelijke zeggenschap in de maatschap, terwijl de uitgaven en

opbrengsten in de verhouding 60% (NAM) en 40% (EBN) worden gedeeld. De Maatschap Groningen is verplicht het geproduceerde gas te verkopen aan GasTerra, een organisatie waarin de Staat, EBN en de aandeelhouders van NAM (Shell en Exxon Mobile) participeren. De winst van de verkoop van het Groninger gas wordt verdeeld tussen de Staat en de NAM aan de hand van drie schijven: 95/5, 85/15 en 64/36.

- 2.3. De gaswinning wordt onder meer gereguleerd in de Mijnbouwwet (Mbw). Op grond van artikel 34 Mbw moet NAM periodiek een winningsplan indienen dat instemming behoeft van de minister van Economische Zaken, verder te noemen: de minister. Ingevolge artikel 36, eerste lid, zoals dit tot 1 januari 2017 luidde, kan de minister - voor zover hier van belang - zijn instemming slechts weigeren in het belang van een planmatig beheer van delfstoffen of in verband met het risico van schade ten gevolge van bewegingen van de aardbodem. Ingevolge het tweede lid kan de minister instemming verlenen onder beperkingen of daaraan voorschriften verbinden, indien deze gerechtvaardigd worden door een grond als genoemd in het eerste lid.

Verder kan de minister op grond van artikel 50 Mbw maatregelen voorschrijven in gevallen waarin ernstige aantasting ontstaat of dreigt te ontstaan van onder meer de veiligheid en het milieu en in geval van dreigende schade ten gevolge van beweging van de aardbodem.

- 2.4. Bij besluit van 21 december 2007 heeft de minister ingestemd met het winningsplan van NAM van 29 juni 2007 (hierna: het Winningsplan 2007). Dat instemmingsbesluit is niet aangevochten in een bestuursrechtelijke procedure.

- 2.5. Het Groningenveld bevindt zich onder de gemeenten Appingedam, Bedum, De Marne, Delfzijl, Eemsum, Groningen, Hoogezand-Sappemeer, Loppersum, Menterwolde, Slochteren, Oldambt, Pekela, Ten Boer, Veendam en een stukje Bellingwedde en Haren.

- 2.6. De productie van gas uit het Groningenveld veroorzaakt bodemdaling en aardbevingen. Op 16 augustus 2012 vond in de omgeving van Huizinge een aardbeving plaats met een kracht van 3,6 op de schaal van Richter.

Vrijwel alle eisers wonen boven het Groningenveld of hebben daar gewoond. Voor een paar van hen betreft het een tweede woning.

- 2.7. Naar aanleiding van deze aardbeving heeft de rijksinspectiedienst Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) onderzoek gedaan naar de aardbevingsgevoeligheid in het Groningenveld. SodM heeft zijn bevindingen in een brief van 22 januari 2013 aan het Ministerie van Economische Zaken kenbaar gemaakt.

SodM schreef in die brief dat de toegenomen gasproductie sinds 2000 niet alleen heeft geleid tot een toename van het aantal aardbevingen, maar ook tot een grotere kans op zwaardere aardbevingen. SodM verwacht niet dat het aantal aardbevingen op korte termijn zal afnemen; alleen door de gasproductie drastisch te verminderen of zelfs te stoppen, is volgens SodM te verwachten dat na enkele jaren vrijwel geen voelbare aardbevingen meer zullen optreden in het Groningenveld. SodM rapporteert dat NAM, KNMI en hijzelf het erover eens zijn dat er een relatie bestaat tussen het productieniveau en het aantal en de sterkte van de aardbevingen. Hij stelt vast dat vermindering van de gasproductie tot een evenredige vermindering van het aantal aardbevingen leidt en dat indien de gasproductie in 2013/2014 ongewijzigd zou blijven, er 7% kans zou bestaan dat in die periode een aardbeving met een grotere sterkte dan 3.9 op de schaal van Richter zou optreden. SodM schrijft verder:

Uit berekeningen blijkt dat het veiligheidsrisico voor personen (...) bij aardbevingen door gaswinning met een epicentrum in het gebied tussen Huizinge, Zandweer en Hoeksmeer, vergelijkbaar is met de hoogste overstromingsrisico's. In vergelijking (...) is dit aardbevingsrisico hoog. (...)

In zijn nawoord schreef SodM:

SodM realiseert zich dat dit advies een grote maatschappelijke impact heeft. Het gaat immers om een groot risico waaraan de inwoners van de provincie Groningen dagelijks zijn blootgesteld. Verlaging van

de gasproductie neemt dat risico niet weg, maar verlaagt de kans op meer en zwaardere aardbevingen wel. Het onderzoek van SodM onderbouwt deze stellingname.

2.8. De minister schreef op 25 januari 2013, na het rapport van SodM, aan de Tweede Kamer:

De jaarlijkse productie uit het Groningen-veld is sinds 2000 stapsgewijs toegenomen van 20 tot 30 miljard m³ naar 45 tot 50 miljard m³. (...) Het afgelopen decennium is evenredig met de toenemende productie het aantal aardbevingen per jaar en daarmee ook het aantal krachtige aardbevingen in het Groningen-veld toegenomen.

(...)

Het is al enkele decennia duidelijk dat de winning van aardgas uit het Groningen-veld gepaard gaat met aardbevingen.

(...)

Specifiek adviseert het SodM mij daarom om de NAM er toe te bewegen "de gasproductie uit het Groningse gasveld zo snel mogelijk en zo veel als mogelijk en realistisch is, terug te brengen". (...)

Een verminderde beschikbaarheid van Groningen-gas heeft ernstige gevolgen voor de Nederlandse samenleving en voor de samenlevingen in de ons omringende landen.

De verkoop van Groningen-gas heeft ook gevolgen voor de Rijksbegroting.

(Hier) komt nog bij dat geen volledig inzicht bestaat in de maximale sterkte van toekomstige aardbevingen in het Groningen-veld. Al met al maakt dit een besluit nu over beperking van de productie niet verantwoord. (...)

Om tot een afgewogen besluit te kunnen komen over eventuele maatregelen om de kans op dergelijke bevingen te verminderen zullen nadere onderzoeken worden uitgevoerd.

De minister heeft veertien onderzoeken uitgezet, waaronder naar de mogelijke financiële effecten voor de Staat, de leveringscontracten, de waardedaling van de woningen in het aardbevingsgebied en het leefklimaat en economisch perspectief. Daarnaast heeft de minister NAM verzocht om voor 1 december 2013 een gewijzigd winningsplan in te dienen. In afwachting van een en ander is een begin gemaakt met het inventariseren van gebouwen die kwetsbaar zijn voor aardbevingen, zijn ter zake van enkele gebouwen preventief maatregelen genomen gericht op het versterken daarvan en is de bevolking geïnformeerd hoe te handelen in geval van een aardbeving.

2.9. In 2013 zijn de gasproductie, het aantal aardbevingen en de kracht van de aardbevingen in het Groningenveld toegenomen. Begin februari 2013 vond een aantal relatief zware aardbevingen kort achter elkaar plaats. Uit de door NAM gepubliceerde cijfers (op www.nam.nl/feiten-en-cijfers, een vindplaats waar partijen in hun stukken naar verwijzen) blijkt het volgende:

Gasproductie

In het kalenderjaar 2012 is 47,78 miljard m³ geproduceerd uit het Groningenveld, in het kalenderjaar 2013 53,87 miljard m³, in het kalenderjaar 2014 42,41 miljard m³, in het kalenderjaar 2015 28,10 miljard m³ en in het gasjaar oktober 2015 tot en met september 2016 26,98 miljard m³.

Aardbevingen

In 2012 hebben zich in het Groningenveld 94 aardbevingen voorgedaan, waarvan de zwaarste in Huizinge. In de periode 2013 tot en met 2016 hebben in totaal 427 aardbevingen plaatsgevonden in het Groningenveld. Van de aardbevingen die vanaf 1 januari 2013 plaatsvonden, hadden 82 een kracht van 1,5 of meer op de schaal van Richter, 32 een kracht van 2 of meer en 12 een kracht van 2,5 of meer.

Schademeldingen en herstel

Sinds week 33 van 2012 (de week van de beving bij Huizinge) tot en met week 50 van 2016 zijn

76.613 schademeldingen bij NAM gedaan. In 72.375 gevallen heeft NAM een aanbod tot schadeherstel gedaan. In 63.910 gevallen is een akkoord bereikt met de schademelder over het herstel van de schade.

2.10. Het Winningsplan 2013

2.10.1. Op 29 november 2013 heeft NAM een geactualiseerd winningsplan voor de jaren 2014 tot en met 2016 (het Winningsplan 2013) ter instemming aan de minister aangeboden.

2.10.2. Diezelfde dag heeft het College voor de Rechten van de Mens een brief gericht aan de minister in verband met de toenemende ongerustheid van bewoners over hun veiligheid, hun woongenot en hun toekomst naar aanleiding van de aardbevingen. Het college schreef in zijn brief:

Het college verzoekt u daarom vanuit de positieve verplichting van de Staat om het recht op veiligheid, gezondheid en privéleven van de betrokken bewoners te waarborgen en de mensrechtelijke impact van de huidige gaswinning een duidelijke plaats te geven in de afweging van de mogelijke oplossingen van deze winningsproblematiek.

2.10.3. SodM heeft de minister op 13 januari 2014 geadviseerd om niet met het winningsplan in te stemmen. SodM concludeerde dat NAM het veiligheidsrisico niet goed had beoordeeld en geen maatregelen voorstelde om de seismische activiteit terug te brengen. SodM heeft de minister geadviseerd om het cluster Loppersum zo snel mogelijk en voor ten minste drie jaar te sluiten en aan de productie uit de andere clusters een jaarmaximum op te leggen.

2.10.4. Op 14 maart 2014 heeft de minister zijn ontwerpbesluit tot instemming met het Winningsplan 2013 ter inzage gelegd. Daarin wordt met het Winningsplan 2013 ingestemd, onder de voorwaarde dat de gasproductie van vijf productielocaties rondom Loppersum met 80% wordt teruggebracht en dat de totale productie uit het Groningenveld voor de jaren 2014, 2015 en 2016 wordt beperkt tot respectievelijk 42,5, 42,5 en 40 miljard m³ aardgas.

2.10.5. Op 30 september 2014 heeft zich een aardbeving voorgedaan in de gemeente Ten Boer, met een kracht van 2,8 op de schaal van Richter. SodM heeft daarna een nieuw advies uitgebracht. SodM heeft onder meer geconcludeerd dat wanneer de feitelijk optredende aardbevingen worden vergeleken met de feitelijke veranderingen in de hoeveelheid gewonnen gas in de diverse regio's, er aanwijzingen zijn dat het systeem mogelijk regelbaar is. In de regio Loppersum is een afname van de seismische activiteit aan de orde bij een 80% lagere winning uit die regio; in de regio Zuid-West een toename van de seismische activiteit bij een aanzienlijk hogere (geraamde) winning in 2014 uit die regio (31% hoger dan in 2012).

2.10.6. De minister heeft op 29 januari 2015 definitief ingestemd met het Winningsplan 2013. In het Instemmingsbesluit zijn de in het ontwerpbesluit opgelegde productiemaxima voor de jaren 2015 en 2016 op advies van SodM aangepast naar 39,4 miljard m³ per jaar en zijn voor een aantal winningsgebieden productieplafonds ingesteld.

Diverse belanghebbenden, waaronder eiseres sub 31 in de zaak met zaaknummer C/19/109028 ([EISER D] c.s.) en de Stichting Waardevermindering door Aardbevingen Groningen (hierna: de Stichting WAG), hebben bij de Afdeling bestuursrecht van de Raad van State (hierna: de Afdeling) beroep ingesteld tegen het Instemmingsbesluit. Vrijwel alle eisers zijn deelnemer in de Stichting WAG.

2.10.7. Bij brief van 9 februari 2015 heeft de minister de Tweede Kamer geïnformeerd dat de effecten van de teruggebrachte productie positief lijken te zijn. De minister schreef dat naar aanleiding van hetgeen door inwoners indringend naar voren was gebracht, besloten is om ook het niveau van de leveringszekerheid in kaart te gaan brengen en dat deze door Gas Terra Service B.V. (hierna: GTS) is vastgesteld op minimaal 35 miljard m³ inclusief een reserve van 2 miljard m³ voor een koud jaar.

De minister heeft NAM opdracht gegeven om in kaart te brengen wat verdere verlaging naar 35 miljard m3 zou betekenen voor het risico op aardbevingen en verdere gevolgen en SodM gevraagd om daarover advies uit te brengen. Vooruitlopend op een definitief besluit hierover, heeft de minister de gaswinning in het eerste halfjaar van 2015 beperkt tot 16,5 miljard m3.

- 2.10.8. Op verzoek van de stichting Stichting Vrienden van Groningen Centraal!, de vereniging Vereniging HS Centraal en een aantal fracties van politieke partijen in de Provinciale Staten van Groningen, heeft de voorzitter van de Afdeling op 14 april 2015 een voorlopige voorziening getroffen voor het gebied rondom Loppersum, inhoudende, kort gezegd, dat de productie moet worden stilgelegd en dat daaruit alleen maximaal 3 miljard m3 gas mag worden gewonnen indien de leveringszekerheid dit eist.
- 2.10.9. Op 23 juni 2015 heeft de minister op basis van een aantal adviezen besloten om het Instemmingsbesluit te wijzigen en de gaswinning voor geheel 2015 terug te brengen tot 33 miljard m3, exclusief een buffer van 2 miljard m3 die nodig is om leveringszekerheid te borgen in geval van technische problemen. Hierbij is rekening gehouden met de mogelijkheid om eenmalig 3 miljard m3 meer gas uit Norg te betrekken indien dergelijke problemen zich zouden voordoen.
- 2.10.10. De Afdeling heeft op 18 november 2015 zowel het Instemmingsbesluit als het gewijzigde besluit vernietigd en een voorlopige voorziening getroffen voor de periode 30 september 2015 tot en met 30 september 2016. De Afdeling heeft in haar uitspraak de volgende samenvatting gegeven:

Samenvatting

55. Op 29 juni 2015 heeft de minister de bij het instemmingsbesluit van 30 januari 2015 gestelde maxima voor de totale gaswinning uit het Groningenveld aanzienlijk beperkt in verband met de veiligheidssituatie in de provincie Groningen. Dit wijzigingsbesluit (in de kern: er mag op jaarbasis 33 mrd Nm3 gas gewonnen worden) dient te worden beschouwd als het terugkomen van de minister op zijn eerder ingenomen standpunt dat de bij het instemmingsbesluit gestelde winningsmaxima (in de kern: er mocht op jaarbasis 39 mrd Nm3 gas gewonnen worden) afdoende waren. Het instemmingsbesluit van 30 januari 2015 moet daarom, voor zover het de maxima betreft, worden geacht niet op een juiste afweging te berusten en wordt reeds daarom vernietigd.

Over het wijzigingsbesluit van 29 juni 2015, oordeelt de Afdeling samengevat als volgt:

(...)

De minister heeft zich bij het nemen van zijn besluit gebaseerd op vele onderzoeken naar seismische dreiging als gevolg van gaswinning en de risico's daarvan voor onder meer personen, gebouwen en infrastructuur in Groningen. De Afdeling ziet, anders dan appellanten, geen grond voor het oordeel dat de minister niet beschikte over kennis over alle relevante feiten die op dat moment redelijkerwijs op basis van onderzoek kon worden verkregen. Er zijn ook geen aanwijzingen dat de minister zijn besluit met vooringenomenheid heeft genomen. Ook de bezwaren die zijn gebaseerd op de Natuurbeschermingswet 1998 en de Mer-regelgeving slagen niet.

De kernvraag voor de Afdeling in deze zaak is vervolgens: hoe als bestuursrechter te oordelen over de door de minister gemaakte afweging?

Voor het bepalen van de maximale hoeveelheid te winnen gas heeft de minister op grond van artikel 36 van Mijnbouwwet een afweging gemaakt, waarbij twee aspecten van beslissende betekenis zijn geacht. Enerzijds de veiligheid van de personen in het aardbevingsgebied en anderzijds de hoeveelheid gas die zou moeten worden gewonnen om in een relatief koud jaar

leveringszekerheid te garanderen. Op grond van die afweging is de gaswinning in de periode tot 1 oktober 2016 beperkt tot 33 mrd Nm³ per jaar.

De afgelopen jaren zijn de gevolgen van langjarige gaswinning steeds duidelijker geworden. Het aantal en de zwaarte van de aardbevingen zijn fors toegenomen. Op grond van de tot dusverre opgestelde rapporten neemt de Afdeling in navolging van partijen aan dat er een relatie bestaat tussen de jaarlijkse gaswinning uit het Groningenveld en de seismische dreiging: een vermindering van de gaswinning leidt tot een lagere seismische dreiging en daarmee tot een afname van het seismisch risico.

Uit de afweging van de minister moet, gelet op de ernst en de aard van de gevolgen van gaswinning, blijken dat de noodzakelijke voorzorg is betracht. Ook zal moeten blijken dat de door de grondrechten beschermde belangen van burgers zijn afgewogen tegen de betrokken algemene belangen. Zo moet bij het besluit de uit artikel 2 en artikel 8 van het EVRM voortvloeiende verplichtingen om alle gepaste maatregelen te nemen om het leven en de woningen van de bewoners van het aardbevingsgebied te beschermen, worden betrokken. Het EVRM en ook het Europees recht of nationaal recht verplichten niet om activiteiten waaraan risico's zijn verbonden, zoals gaswinning, geheel te beletten.

Bij ontbreken van normen voor de aanvaardbaarheid van het plaatsgebonden risico bij aardbevingen, heeft de minister geoordeeld dat de ondervonden risico's in het meest risicovolle deel van het aardbevingsgebied vergelijkbaar zijn met in delen van het rivierengebied gelopen risico's. De Afdeling stelt vast dat dat niet juist is. Uitgaande van de huidige risicoberekeningen, zoals weergegeven in het rapport van het SodM van juni 2015, moet worden geconstateerd dat, zoals ter zitting ook is komen vast te staan, de risico's in het aardbevingsgebied hoger zijn.

De minister heeft het winningsniveau in het wijzigingsbesluit verder beperkt in verband met de risico's voor de veiligheid, maar gaat er daarbij van uit dat een verdere beperking van de hoeveelheid te winnen gas dan volgens zijn berekeningen nodig is om de leveringszekerheid te garanderen, niet verantwoord is. De Afdeling aanvaardt die berekeningen en zijn uitgangspunt om groot belang te hechten aan de leveringszekerheid, maar constateert dat de minister een hoger winningsniveau heeft toegestaan dan gemiddeld genomen nodig is voor die leveringszekerheid. De motivering voor de keuze om van een relatief koud jaar uit te gaan is onvoldoende. Daarbij is onder meer van belang dat de Afdeling er in navolging van partijen van uitgaat dat een verdere vermindering bijdraagt aan de veiligheid.

De slotsom is dat niet deugdelijk is gemotiveerd waarom een verdere beperking van de gaswinning dan tot 33 mrd Nm³ per jaar niet mogelijk, dan wel onaanvaardbaar is, terwijl een verdere beperking bijdraagt aan de veiligheid in het aardbevingsgebied. Ook het wijzigingsbesluit wordt daarom vernietigd.

Als gevolg van de vernietiging van het instemmingsbesluit en het wijzigingsbesluit zou voor de NAM het winningsplan waarmee in 2007, zonder het stellen van winningsbeperkingen en zonder tijdsbeperking, is ingestemd, weer gaan gelden. Dat brengt appellanten in een slechtere positie dan wanneer de besluiten niet zouden worden vernietigd. De minister zal bij het nemen van een nieuw besluit moeten beoordelen of de gaswinning verdergaand moet worden beperkt.

In afwachting van nieuwe besluitvorming wordt daarom een voorlopige voorziening getroffen die erop neerkomt:

- a. dat de bij het (gewijzigde) instemmingsbesluit gestelde bepalingen moeten worden geacht te blijven gelden, maar met de beperking dat in het gasjaar 2015/2016 - tenzij dit een relatief koud jaar blijkt te zijn - minder gas mag worden gewonnen, met als uitgangspunt 27 mrd Nm³. Dat is de hoeveelheid die leveringszekerheid biedt in een wat temperatuur betreft gemiddeld jaar.*
- b. dat de op 14 april 2015 getroffen voorlopige voorziening, waarbij gaswinning uit de regio Loppersum in beginsel niet is toegestaan, op soortgelijke wijze wordt voortgezet.*

c. dat gaswinning na het gasjaar 2015/2016 uitsluitend mag plaatsvinden op basis van een nieuw besluit van de minister over instemming met een winningsplan voor het Groningenveld over die periode.

2.11. Het rapport van de Onderzoeksraad voor de Veiligheid

2.11.1. Op verzoek van de minister heeft de Onderzoeksraad voor de Veiligheid (hierna: de OvV) onderzocht in welke mate en op welke wijze de veiligheid van de burgers van Groningen is betrokken bij de besluitvorming (tot begin 2014) over de exploitatie van het Groningenveld en welke factoren daarbij een rol speelden. De OvV heeft daarbij een breed veiligheidsbegrip gehanteerd. Hij heeft hieronder niet alleen het uitblijven van lichamelijk letsel verstaan, maar ook de gemoedsrust van de bewoners in het gaswinningsgebied bij een werkelijke of dreigende verstoring van hun woongenot.

2.11.2. In zijn rapport van 18 februari 2015 heeft de OvV onder meer het volgende geconcludeerd:

Het ministerie van Economische Zaken en de NAM zijn ernstig tekortgeschoten bij de gaswinning in Groningen. Ze hebben jarenlang alleen maar oog gehad voor de opbrengsten en zijn blind geweest voor de veiligheid van de inwoners in het winningsgebied. (...)

Het veiligheidsbelang van de burgers heeft voor 2013 onvoldoende een plaats gekregen bij de besluitvorming over de gaswinning. (...)

Tussen de eerste gevoelde aardbeving en de erkenning dat er een relatie bestaat met de gaswinning zit ruim zeven jaar. NAM, EZ, KNMI en SodM hadden eerder en intensiever onderzoek moeten doen naar de relatie tussen gaswinning en aardbevingen. (...)

Hoofdconclusie

De Onderzoeksraad concludeert dat de veiligheid van de burgers van Groningen in relatie tot geïnduceerde aardbevingen tot 2013, niet van invloed is geweest op de besluitvorming over de exploitatie van het Groningenveld. Tot dat moment zagen de partijen het effect van de aardbevingen als beperkt: een schaderisico dat vergoed kan worden. De betrokken partijen beschouwden het veiligheidsrisico voor de bevolking als verwaarloosbaar en gingen hiermee voorbij aan de onzekerheden waarmee deze risico-inschatting was omgeven. De raad concludeert dan ook dat de betrokken partijen niet zorgvuldig zijn omgegaan met de veiligheid van de Groningse burgers in relatie tot de door gaswinning veroorzaakte aardbevingen.

2.11.3. Over de rol van het ministerie van Economische Zaken schrijft de OvV onder meer het volgende:

De Raad vindt dat het ministerie van EZ, als hoeder van het veiligheidsbelang, al in 1993 de regie had moeten nemen bij nader onderzoek en de reductie van onzekerheden over geïnduceerde bevingen. De toezichthouder SodM had hier ook al voor 2012 sterker op moeten aandringen.

2.11.4. De directeur van NAM heeft in reactie op het rapport van de OvV onder meer het volgende gezegd:

Het is een feit dat de gasproductie in Groningen aardbevingen veroorzaakt en dat de gevolgen van de aardbevingen diep ingrijpen in het leven van de bewoners van Groningen. Ik ben mij daar - ook door mijn ontmoetingen met bewoners - zeer van bewust.

In haar schriftelijke reactie op het rapport van de OvV heeft NAM toegelicht dat tot de beving in Huizinge in augustus 2012, het algemeen gedragen en gedeelde inzicht was, op basis van de beste beschikbare wetenschappelijke kennis van onafhankelijke experts (waaronder KNMI en MIT), dat een beving maximaal een magnitude van 3,9 op de schaal van Richter zou hebben en

dat schade aan woningen en gebouwen als gevolg van seismiciteit geen veiligheidsrisico's met zich bracht. Dit algemeen gedragen inzicht heeft de handelwijze van NAM en andere betrokken in de periode tot augustus 2012 bepaald. Op basis van deze inzichten heeft NAM gedaan wat redelijkerwijs van haar verwacht mocht worden, waaronder het doorlopend doen van onderzoek naar seismiciteit en het instellen van een regeling voor de afhandeling van schade aan woningen en gebouwen. De beving in Huizinge was een kantelpunt omdat vanaf dat moment door alle betrokkenen werd aangenomen dat de aardbevingen mogelijk ook gevolgen voor de veiligheid van bewoners zou kunnen hebben. Met onderzoeken en diverse maatregelen is vanaf augustus 2012 het nodige ondernomen, aldus NAM.

2.11.5. De Staat heeft op 2 maart 2015 de volgende reactie van de minister op zijn website geplaatst:

"Het kabinet is zich er sterk van bewust dat veel mensen in Groningen en ook de Groningse samenleving als geheel voortdurend en indringend geconfronteerd worden met de effecten van de door gaswinning veroorzaakte aardbevingen. Wat zich afspeelt in Groningen raakt mij diep. Ik ben doordrongen van de ernst van de problematiek en voel mij er verantwoordelijk voor dat de nodige maatregelen worden genomen", aldus de bewindsman. "Uiteindelijk gaat het om de veiligheid en ik erken dat alle betrokkenen bij de gaswinning - en zeker ook het ministerie van Economische Zaken - meer aandacht hadden moeten hebben voor de veiligheid van de Groningse burgers. Dat het zo is gegaan betreurt ik. Het spijt mij zeer dat de veiligheidsbelangen van de Groningers niet de aandacht kregen die ze verdienden. De veiligheid staat nu voorop en ik zal er alles aan doen om de verbeteringen waar de Groningers terecht om vragen te realiseren."

2.12. Gevolgen voor inwoners

2.12.1. De aardbevingen die het gevolg zijn van de gaswinning veroorzaken gevoelens van onzekerheid, onvrede, boosheid, verontwaardiging en onveiligheid bij mensen die boven het Groningenveld wonen en hebben gewoond. Met betrekking tot deze gevoelens verwijst de rechtbank naar onderstaande brieven en rapporten.

2.12.2. Op 17 januari 2014 schreef de minister aan de Tweede Kamer:

De gevolgen van langjarige gaswinning in Groningen zijn het afgelopen jaar steeds duidelijker geworden. De bewoners in de regio, en met name die in het meest risicovolle gebied rond Loppersum, zijn geconfronteerd met een toenemend aantal aardbevingen, waarvan de kracht bovendien groter is dan voorheen. De gevolgen voor huizen en gebouwen is zichtbaar. Dit leidt bij de bewoners tot oprechte zorgen over hun persoonlijke veiligheid en welbevinden in de directe leefomgeving. (...) Rustige en redelijke mensen zijn bezorgd over hun veiligheid en over wat er gaat gebeuren met hun woning en hun leefomgeving. (...) Er is meer dan bezorgdheid en boosheid bij de Groningers, zij zijn verontwaardigd en vinden dat hen onrecht wordt aangedaan. Deze gevoelens zijn zeer begrijpelijk en vereisen - net als de problematiek zelf - een adequate bestuurlijke reactie.

Op 17 december 2014 schreef de minister aan de Tweede Kamer:

In het gebied waar zich (frequent) aardbevingen voordoen, is het gevoel van een veilige leefomgeving aangetast. Dat grijpt diep in in het dagelijkse leven van de inwoners.

Op 9 februari 2015 schreef de minister aan de Tweede Kamer:

De gevolgen van de langjarige gaswinning in Groningen grijpen diep in op het dagelijks leven van de inwoners, met name in het gebied waar zich frequent aardbevingen voordoen. (...)

Op 2 april 2015 schreef de minister aan de Tweede Kamer:

Als gevolg van de gaswinning hebben al vele aardbevingen plaatsgevonden en er zullen nog aardbevingen volgen. (...) Dit leidt tot vele praktische problemen, maar vooral tot gevoelens van angst en onveiligheid. Het kabinet is zich hier terdege van bewust.

- 2.12.3. Prof.dr.ir. G. de Kam en J. Raemaekers M Sc beschrijven in hun rapport van 22 januari 2014 de resultaten van hun vergelijkend onderzoek in drie woonbuurten in Middelstum, Loppersum en Slochteren in 2009 en in 2013:

Het onderzoek maakt duidelijk dat ook in 2009 al sprake was van een sterke impact van de aardbevingen in Middelstum en Loppersum, die tot uitdrukking kwam in ongerustheid of angst en in aantasting van het woongenot. (...) Op dat moment overheerste in Slochteren nog wel het beeld dat het wel mee zou vallen. (...)

In 2013 zijn de reacties vooral in Slochteren sterk veranderd, zij het niet in alle opzichten tot op het niveau van Middelstum en Loppersum. Maar ook in Slochteren is de impact van de aardbevingen inmiddels aanzienlijk (...)

(...) een situatie waarin naast omvangrijke materiële schade de helft van de bewoners met een gevoel van ongerustheid of angst leeft. En omdat de gekozen buurten redelijk representatief zijn, mogen we concluderen dat vele duizenden Groningers onder vergelijkbare stress leven.

- 2.12.4. In mei 2014 rapporteerden voornoemde De Kam en E. Idsardi M Sc over de opvattingen van deelnemers aan de Stichting WAG over de effecten van aardbevingen op het woongenot en de woningwaarde in Groningen:

Het onderzoek laat zien dat de aardbevingen in Groningen een sterke impact hebben op de respondenten (opmerking rechtbank: er waren 256 respondenten), waarvan 95% een of meerdere keren een aardbeving heeft meegemaakt. Dit komt tot uitdrukking in ongerustheid of angst en in aantasting van het woongenot.

- 2.12.5. In zijn rapport van december 2014 schrijft psychiater drs. [psychiater] over een enquête onder stichting WAG-deelnemers. [psychiater] rapporteert onder meer:

Hiervoor is een enquête opgesteld volgens de domeinen van kwaliteit van leven zoals deze gedefinieerd zijn door de Wereld Gezondheidsorganisatie, WHO, te weten: kwaliteit van leven algemeen, woon- en leefomgeving, mate van controle en functioneren, lichamelijk welbevinden, geestelijk welbevinden, sociaal welvinden en toekomstperspectief. (...) Er is gevraagd naar de beleving van deze domeinen in 2014 en terugkijkend naar 2012 (...)

356 respondenten hebben de enquête ingevuld.

De resultaten laten een duidelijke daling in waardering van alle bovengenoemde domeinen zien. (...)

De conclusie uit dit rapport is dan ook dat de gaswinning op alle domeinen van kwaliteit van leven aanzienlijk invloed heeft.

- 2.12.6. Met subsidie van de Dialoogtafel Groningen hebben OTB/TU Delft en CMO STAMM in januari 2016 een rapport uitgebracht onder de titel Woningmarkt- en leefbaarheidsonderzoek aardbevingsgebied Groningen. Het betreft een onderzoek in negen gemeenten die het kerngebied van de aardbevingen vormen.

Dit rapport bevat onder meer de volgende passages:

1.2 Leefbaarheid

- Ruim 15.000 huishoudens in de negen aardbevingsgemeenten voelen zich onveilig als gevolg van de aardbevingen. Dat is 29% van het totaal aantal huishoudens. Bijna 4.000 huishoudens kampen met psychische problemen als gevolg van de aardbevingsproblematiek;

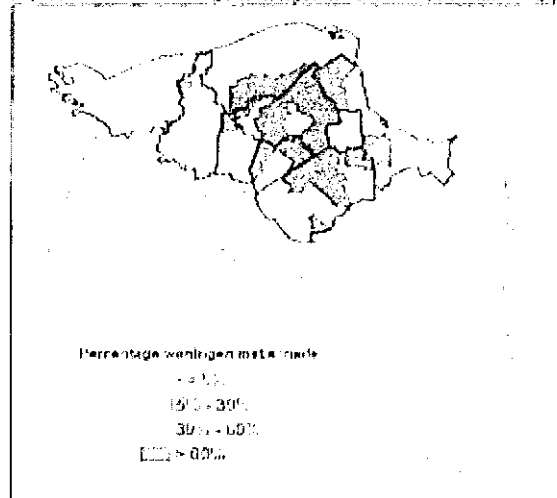
- Sinds de sterke aardbeving in Huizinge in augustus 2012 is de leefbaarheid in het Groninger aardbevingsgebied aanzienlijk verslechterd. In 2012 was de tevredenheid met de woonomgeving in het aardbevingsgebied vergelijkbaar met de rest van Nederland (respectievelijk 85% en 86% van de inwoners was zeer tevreden of tevreden). In 2015 is de tevredenheid met de woonomgeving in het aardbevingsgebied echter sterk gedaald: 77% van de inwoners was (zeer) tevreden en behoort hiermee tot de slechtst scorende gebieden van Nederland;
- Ook bewoners van gebieden met een lagere aardbevingsintensiteit ondervinden duidelijk de negatieve gevolgen van de aardbevingsproblematiek. In het onderzoek worden door de bewoners overigens wel een groot aantal oplossingen genoemd om de leefbaarheid in gebied te versterken;
- De bewoners zijn van mening dat de overheid en de NAM veel te weinig doen om de negatieve effecten van de aardbevingsproblematiek aan te pakken. Veel mensen hebben weinig tot geen vertrouwen meer in de overheid. De (landelijke) overheid wordt als passief gezien die geen duidelijke stelling neemt in de aardbevingsproblematiek. Het gevoel heerst dat de overheid de kant van de NAM kiest en geen volledige verantwoordelijkheid neemt;
- De schadeafhandeling en de procedures daaromheen geven de bewoners van het aardbevingsgebied veel zorg en frustratie.

(...)

4.2 Gebiedsindeling op basis van toegekende schades

(...)

Figuur 4.5 Percentage woningen met schade, in 4 klassen, per 4ppc-gebied

bron: Rijksoverheid.nl

(opmerking rechtbank: een 4ppc-gebied is een positie postcodegebied op basis van vier cijfers van de postcode)

(...)

5.2 Resultaten

In alle negen gemeenten van het aardbevingsgebied hebben de aardbevingen een duidelijke invloed op het wonen en het woongenot. In het hele gebied ervaren de bewoners duidelijk de negatieve gevolgen van de aardbevingsproblematiek. Hierbij gaat het niet alleen om de concrete fysieke effecten van de aardbevingen (schade aan de woning), maar ook om onzekerheid over de impact van toekomstige aardbevingen en het negatieve beeld dat de regio als gevolg van de aardbevingsproblematiek heeft gekregen. (...) Overal in het aardbevingsgebied heeft de aardbevingsproblematiek een substantiële impact op het wonen en het woongenot, waarbij de aardbevingsintensiteit (samen met een aantal andere determinanten waaronder bevolkingskrimp) vervolgens zorgt voor een nadere ruimtelijke differentiatie van deze impact. Kortom, de aardbevingen

kunnen worden gezien als een zwaard van Damocles dat boven de gehele regio hangt en waarvan veel bewoners in meer of mindere mate de dreiging en onzekerheid ervaren.

(...)

5.6 Effecten van de aardbevingen op de woning en het woongenot

(...) Hoewel dit per persoon verschilt, ervaren veel respondenten een sterker psychosociaal effect van de aardbevingen naarmate deze vaker plaatsvinden. De psychosociale effecten van de aardbevingen hangen samen met aardbevingsintensiteit, hoewel het verband tussen beide factoren niet al te sterk is (zie ook paragraaf 5.8).

(...)

5.7 De aardbevingen als verhuisreden

(...) Duidelijk geworden is dat de psychosociale impact van de aardbevingen, het waardeverlies in de woning en de belasting van het proces van schadeafhandeling in dit verband een belangrijke rol spelen.

(...)

5.8 Aardbevingen en bevolkingskrimp

(...) Op veel gebieden lijkt de factor 'aardbevingen' de reeds bestaande problemen als gevolg van de bevolkingskrimp nog verder te versterken.

(...)

5.9 Multivariate analyses

(...) overal in het aardbevingsgebied heeft de aardbevingsproblematiek een substantiële impact op het wonen en het woongenot, waarbij de aardbevingsintensiteit (samen met een aantal andere determinanten waaronder bevolkingskrimp) vervolgens zorgt voor een nadere ruimtelijke differentiatie van deze impact.

(...)

6.5 Gevoelens van onveiligheid, onrust en boosheid

Bovenstaande beschreven problemen en knelpunten zorgen voor gevoelens van onveiligheid, angst, onzekerheid en onrust. De mensen voelen zich niet meer veilig in hun eigen huis. Tegelijk maken ze zich veel zorgen in hoeverre de aardbevingen gevolgen hebben voor de chemische industrie in Delfzijl en hoe het gesteld is met de veiligheid van de dijken.

(...)

14 Samenvatting, conclusies en aanbevelingen

(...) De meest in het oog springende resultaten uit deze negen deelonderzoeken zijn het gevoel van onzekerheid en onveiligheid, de sterk gedaalde leefbaarheid, het gebrek aan vertrouwen en transparantie met betrekking tot het ontwikkelde beleid en de ingezette procedures bij de bewoners in het aardbevingsgebied. Deze uitkomsten leiden tot psychosociale problemen bij een deel van de bewoners uit het aardbevingsgebied. Van de bijna 53.000 huishoudens in de negen aardbevingsgemeenten voelen ruim 15.000 huishoudens zich onveilig. Dat is 29% van het totaal aantal huishoudens. Bijna 4.000 huishoudens kampen met psychische problemen als gevolg van de aardbevingsproblematiek.

2.13. Waardevermindering woningen

2.13.1. Er zijn verschillende onderzoeken gedaan naar de waardeontwikkeling van de woningen in het Groningenveld in relatie tot de aardbevingen.

2.13.2. De Stichting WAG heeft samen met een aantal woningbouwcorporaties bij deze rechtbank een procedure aanhangig gemaakt, waarin is gevorderd voor recht te verklaren dat NAM aansprakelijk is voor de schade bestaande uit waardevermindering van de onroerende zaken gelegen in het gebied waar aardbevingen ten gevolge van gaswinning door NAM voorkomen en dat deze schade voor vergoeding in aanmerking komt ongeacht of er al dan niet fysieke schade aan de onroerende zaken is opgetreden en ongeacht of de onroerende zaken al dan niet zijn verkocht. Eisers hebben hun desbetreffende vorderingen in dat kader ter incasso aan de

Stichting WAG gecedeerd. De rechtbank heeft bij vonnis van 2 september 2015 de gevorderde verklaring voor recht gegeven (ECLI:NL:RBNNE:2015:4185). Daarbij is onder meer overwogen dat het samenstel van rapportages, taxaties en verklaringen, hoewel de resultaten met de nodige voorzichtigheid dienen te worden beschouwd, aanwijzingen biedt dat de aardbevingen een negatief effect hebben op de woningmarkt in het getroffen gebied. NAM heeft tegen dit vonnis hoger beroep ingesteld.

3 Het geschil in beide zaken

3.1. Eisers vorderen, na wijziging van eis, dat de rechtbank bij vonnis, voor zover mogelijk, uitvoerbaar bij voorraad:

I. voor recht verklaart dat NAM en/of de Staat jegens de eisers, althans jegens een door de rechtbank te bepalen aantal eisers onrechtmatig handelt en heeft gehandeld op grond

van artikel 6:177 lid 1 sub b BW en/of artikel 6:162 BW;

II. voor recht verklaart dat aantasting van het woongenot door NAM en/of de Staat als gevolg van de aardbevingen door gaswinning van NAM van de eisers in dit geding,

althans van een aantal door de rechtbank te bepalen eisers in dit geding moet worden

aangemerkt als aantasting in de persoon op andere wijze in de zin van artikel 6:106 lid 1

sub b BW;

III. voor recht verklaart dat de aardbevingen als gevolg van de gaswinning van NAM een inbreuk vormen ex artikel 6:162 BW op het persoonlijkheidsrecht, namelijk het recht op een ongestoord woongenot, van eisers, althans van een aantal door de rechtbank te bepalen eisers;

IV. voor recht verklaart dat de inbreuk door NAM en/of de Staat op het

persoonlijkheidsrecht van eisers, althans van een door de rechtbank te bepalen aantal

eisers, namelijk het recht op een ongestoord woongenot, kan worden aangemerkt als

aantasting in de persoon op andere wijze in de zin van artikel 6:106 lid 1 sub b BW;

V. voor recht verklaart dat NAM en de Staat hoofdelijk aansprakelijk zijn, althans dat NAM of de Staat aansprakelijk is voor de door de eisers, althans een door de rechtbank te

bepalen aantal eisers geleden en/of nog te lijden immateriële schade ex artikel 6:106 BW en

NAM en/of de Staat hoofdelijk veroordeelt tot vergoeding van die schade aan eisers, althans aan een door de rechtbank te bepalen aantal eisers, nader op te maken bij staat, en te vereffenen volgens de wet, althans tot een door de rechtbank in goede justitie vast te

stellen bedrag aan schadevergoeding;

VI. voor recht verklaart dat eisers, althans een door de rechtbank nader te bepalen aantal eisers, vermogensschade lijden in de zin van het gemis van het onstoffelijk voordeel, te weten het ongestoorde woongenot, als gevolg van de aardbevingen door gaswinning van NAM;

VII. voor recht verklaart dat NAM en de Staat hoofdelijk aansprakelijk zijn, althans dat NAM of de Staat aansprakelijk is voor de door de eisers, althans een door de rechtbank te

bepalen aantal eisers, geleden en/of nog te lijden vermogensschade bestaande uit de gemis

van het onstoffelijk voordeel, te weten het ongestoorde woongenot, en NAM en/of de

Staat hoofdelijk veroordeelt tot vergoeding van die schade aan eisers, althans aan een

door de rechtbank te bepalen aantal eisers, nader op te maken bij staat, en te vereffenen

volgens de wet, althans tot een door de rechtbank in goede justitie vast te stellen bedrag

aan schadevergoeding;

VIII. NAM en/of de Staat hoofdelijk veroordeelt tot betaling van de door eisers gemaakte buitengerechtelijke kosten, althans een door de rechtbank in goede justitie te bepalen gedeelte

daarvan;

IX. NAM en/of de Staat hoofdelijk veroordeelt in de kosten van deze procedure.

3.2. Eisers baseren hun vorderingen, kort gezegd op het volgende.

Eisers stellen dat zij door de aardbevingen in hun persoon zijn aangetast in de zin van artikel 6:106 lid 1, aanhef en onder b BW en dat zij recht hebben op smartengeld. Verder stellen zij dat zij als gevolg van de aardbevingen woongenot derven, terwijl zij wel uitgaven hebben gedaan ter zake van woongenot. De vermogensschade, bestaande in uitgaven die aldus hun doel gemist hebben, moet naar de mening van eisers ook worden vergoed.

NAM is volgens eisers aansprakelijk op grond van de artikelen 6:177 en 162 BW. Daarbij wijzen eisers ook op de artikelen 2 en 8 EVRM.

Het handelen van NAM moet naar de mening van eisers aan de Staat worden toegerekend, zodat ook de Staat aansprakelijk is voor het onrechtmatig handelen zijdens NAM. Verder stellen eisers dat de Staat ook zelf onrechtmatig heeft gehandeld, kort gezegd, door

zowel vóór als na de aardbeving in Huizinge onvoldoende maatregelen te nemen om de onderhavige schade te voorkomen casu quo weg te nemen. Eisers noemen dat 'toezichtsfalen'.

3.3. NAM en de Staat stellen, kort gezegd, tot hun verweer het volgende.

NAM erkent op grond van artikel 6:177 BW risicoaansprakelijkheid voor schade die het gevolg is van de aardbevingen. Dat kan onder omstandigheden ook immateriële schade zijn, maar daarvoor hebben eisers naar haar mening te weinig gesteld. Ook de vordering die verband houdt met vermogensschade wegens het missen van woongenot kan volgens NAM niet worden toegewezen. NAM meent dat eisers geen belang hebben bij een oordeel of zij daarnaast (schuld)aansprakelijk is op grond van 6:162 BW en bestrijdt verder dat dit het geval zou zijn.

De Staat betwist aansprakelijkheid. Het handelen van NAM kan hem niet worden toegerekend. Verder is er geen sprake van algemeen of concreet toezichtsfalen en ook overigens is er geen grond voor aansprakelijkheid van de Staat.

3.4. Op de stellingen van partijen wordt hierna, voor zover van belang, nader ingegaan.

4 De beoordeling

4.1. De vorderingen tegen de Staat

4.1.1. Eisers baseren hun vorderingen tegen de Staat in de eerste plaats op de stelling dat NAM als 'een onderdeel van de overheid' moet worden beschouwd en dat daaruit volgt dat ook de Staat aansprakelijk is voor onrechtmatig handelen zijdens NAM. Daartoe hebben eisers aangevoerd dat NAM vergunninghouder is en in het bezit is van een door de minister goedgekeurd winningsplan, de winst van de activiteiten van NAM grotendeels aan de Staat toekomt en het kabinet een pakket aan maatregelen heeft aangekondigd en zeer nauw betrokken is bij de afwikkeling van de schade die in het gebied wordt geleden.

4.1.2. Blijkens de toelichting ontnemen eisers deze criteria aan rechtspraak van het EHRM omtrent het begrip 'public authority'. Over die rechtspraak heeft de Staat echter terecht aangevoerd dat die alleen van belang is voor het vraagstuk of NAM gebonden kan worden geacht aan de verdragsverplichtingen uit het EVRM en dat daaruit niet volgt dat de Staat civielrechtelijk aansprakelijk zou zijn voor onrechtmatig handelen zijdens NAM.

4.1.3. Afgezien van in de wet geregelde - hier niet aan de orde zijnde - uitzonderingen, is voor aansprakelijkheid van een (rechts)persoon voor gedragingen van een ander vereist dat de gedragingen van die ander in het maatschappelijk verkeer hebben te gelden als gedragingen van die (rechts)persoon. De Staat heeft bij conclusie van antwoord uiteengezet dat en waarom

gedragingen van NAM in het maatschappelijk verkeer niet als gedragingen van de Staat hebben te gelden. Eisers hebben dat niet weersproken. Gelet hierop en op hetgeen de rechtbank bij vonnis van 5 oktober 2016 (ECLI:NL:RBNNE:2016:4402, r.o. 4.13) op dit punt heeft beslist, is de rechtbank van oordeel dat niet gebleken is van vereenzelviging. De primaire grondslag waarop eisers hun vorderingen baseren, kan die derhalve niet dragen.

4.1.4. Eisers hebben hun vorderingen verder, kort gezegd, gebaseerd op de stelling dat de Staat, ook voor zichzelf handelend, onrechtmatig in de zin van artikel 6:162 BW tegenover eisers heeft gehandeld door onvoldoende maatregelen te nemen om de onderhavige schade te voorkomen, terwijl hij daartoe (onder meer) ingevolge het bepaalde in de artikelen 2 en 8 EVRM, artikel 11 IVESCR en nationale wet- en regelgeving tegenover eisers wel gehouden was. Zij voeren aan dat als gevolg van de (dreiging van) aardbevingen het eigen huis op mentale en fysieke wijze een bedreiging is geworden en verwijten de Staat (onder verwijzing naar de conclusie van de OvV) dat hij anders heeft gehandeld dan hij met het oog op hun gezondheidsbelangen had behoren te doen en onvoldoende maatregelen heeft genomen om hun schade te voorkomen dan wel weg te nemen. Bij conclusie van repliek hebben eisers dit in die zin uitgewerkt dat de Staat zich schuldig zou hebben gemaakt aan concreet en algemeen toezichtsfalen. Onder de noemer 'concreet toezichtsfalen' verwijten eisers de Staat dat hij heeft ingestemd met door NAM ingediende winningsplannen zonder oog te hebben voor de veiligheid van burgers, terwijl de Staat uit diverse rapporten wist dat die veiligheid gevaar liep, en na de zware aardbeving in 2012 zelfs heeft ingestemd met verhoging van de gaswinning, in plaats van die te verlagen. Het 'algemeen toezichtsfalen' bestaat volgens eisers in het verzaken van uit verdragsbepalingen voortvloeiende verplichtingen om burgers te beschermen tegen gevaarlijk menselijk handelen en voor hen een veilige woonsituatie te waarborgen. Bij pleidooi hebben eisers in dit verband benadrukt dat de Staat (eerder) de voorwaarden van de aan NAM verleende concessie had moeten aanpassen.

4.1.5. Omdat het verwijt van eisers er in de kern op neerkomt dat de minister vóór maar zeker na Huizinge had moeten bewerkstelligen dat uit het Groningenveld geen of minder gas zou worden gewonnen en een dergelijke ingreep een voor beroep vatbaar besluit van de minister vergt, heeft de rechtbank de Staat en eisers bij gelegenheid van het pleidooi verzocht om zich uit te laten over de vraag of het leerstuk van de formele rechtskracht en de uitspraak de Raad van State van 18 november 2015 waarbij het Instemmingsbesluit met het winningsplan 2013 is vernietigd, invloed hebben op de uitkomst van deze procedure en zo ja welke.

De Staat heeft zich vervolgens op het standpunt gesteld dat het beginsel van formele rechtskracht niet speelt omdat eisers aan hun vordering niet de besluitvorming over de opeenvolgende winningsplannen, maar het feitelijk handelen casu quo nalaten van de Staat ten grondslag hebben gelegd. De Staat meent dat de rechtbank buiten de grenzen van de rechtsstrijd treedt indien zij een oordeel zou geven over (de formele rechtskracht van) de besluiten en stelt dat de uitspraak van de Afdeling om dezelfde reden geen implicaties heeft voor dit geding.

Ook eisers hebben aangevoerd dat de rechtbank niet naar het leerstuk van de formele rechtskracht hoeft te kijken.

4.1.6. De rechtbank constateert dat eisers tot en met het pleidooi, het gestelde onrechtmatig handelen van de Staat niet hebben onderbouwd met concrete *feitelijke* handelingen die de Staat ten onrechte zou hebben uitgevoerd of nagelaten. Weliswaar wordt hier en daar bepleit dat de minister 'had moeten ingrijpen', maar zonder nadere toelichting, die ontbrak, valt niet in te zien dat daarmee op iets anders is gedoeld dan dat de minister had moeten bewerkstelligen dat uit het Groningenveld geen of minder gas zou worden gewonnen. Pro saldo kwam het door eisers aan de Staat verweten handelen of nalaten in die fase van de procedure dan ook steeds neer op het verwijt dat een verkeerd instemmingsbesluit is genomen, is nagelaten het productieplafond te verlagen dan wel ambtshalve een instemmingsbesluit in te trekken of daaraan striktere voorwaarden te verbinden. In dit verband merkt de rechtbank op dat de door eisers aan de Staat onder de noemer 'falend toezicht' gemaakte verwijten ook niet aangemerkt kunnen worden als

tekortschieten bij het uitoefenen van toezicht. Onder toezicht moet in dit verband immers worden verstaan: het controleren van de naleving van de voorschriften van een vergunning. Daarop hebben de stellingen van eisers echter geen betrekking.

- 4.1.7. Wanneer tegen een besluit van een bestuursorgaan een met voldoende waarborgen omklede bestuursrechtelijke rechtsgang heeft opengestaan, dient de burgerlijke rechter, zo deze rechtsgang niet of niet met succes is gebruikt, ervan uit te gaan dat het desbetreffende besluit zowel wat haar wijze van tot stand komen als wat haar inhoud betreft, in overeenstemming is met de desbetreffende wettelijke voorschriften en met algemene rechtsbeginselen. Ingeval de bestuursrechtelijke rechtsgang wel is gebruikt en heeft geleid tot een uitspraak van de bestuursrechter dient de civiele rechter uit te gaan van de juistheid van de desbetreffende uitspraak. De gedachte achter deze door de Hoge Raad in diverse uitspraken gehanteerde - door de rechter ambtshalve toe te passen, vgl. HR 3 november 1995, ECLI:NL:HR:1995:ZC1868 - regel is een doelmatige taakverdeling tussen de bestuursrechter en de burgerlijke rechter, waarbij als uitgangspunt heeft te gelden dat ten aanzien van overheidsbesluiten de beslissing omtrent de vraag of het besluit jegens een belanghebbende als onrechtmatig moet worden aangemerkt, in een bestuursrechtelijke procedure wordt genomen.

De vraag of de Staat aansprakelijk is voor schade als gevolg van feitelijke handelingen die hij heeft verricht of nagelaten, kan wel aan de burgerlijke rechter worden voorgelegd.

- 4.1.8. Op zichzelf terecht hebben eisers aangevoerd dat het beginsel van formele rechtskracht niet kan worden tegengeworpen aan een persoon die niet is aan te merken als een belanghebbende in de zin van artikel 1:2 Awb (HR 3 februari 2006, JB 2006,69). Daaraan kan evenwel worden voorbijgegaan omdat gesteld noch gebleken is dat een of meer eisers tot die categorie behoren. Eisers wijzen er juist op dat zij bijna allemaal, de meesten door tussenkomst van de Stichting WAG, tegen het Instemmingsbesluit van 31 januari 2015 in beroep zijn gegaan bij de Afdeling.

- 4.1.9. Eisers hebben bij akte na pleidooi aangevoerd dat voor wat betreft periode vóór

31 januari 2015 in dit geval een uitzondering op het beginsel van formele rechtskracht moet worden gemaakt omdat in deze zaak sprake is van een dusdanig zaaksoverschrijdend maatschappelijk belang dat het naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar is dat de Staat zich op dat beginsel beroept en de vordering enkel op strikte toepassing van dat beginsel zou stranden. In dit verband hebben eisers zich beroepen op een uitspraak van de rechtbank Overijssel van 28 oktober 2015 waarin verwezen wordt naar een uitspraak van de Raad van State op 18 november 2015. Dat betreffen uitspraken van bestuursrechters waarin vanwege het zaaksoverschrijdend maatschappelijk en juridisch belang appellanten ontvankelijk zijn verklaard, hoewel onduidelijk was of appellanten aangemerkt konden worden als 'belanghebbende' in de zin van artikel 1:2 Awb. Die uitspraken zijn echter niet relevant voor de vraag of het beginsel van formele rechtskracht in de weg staat aan de ontvankelijkheid van eisers bij de burgerlijke rechter. Het gaat hier om competentieafbakening tussen de bestuursrechter en de burgerlijke rechter. Daarbij doet niet ter zake of er een zaaksoverschrijdend maatschappelijk belang met de vorderingen gediend is. Daarom dient dit verweer van eisers te worden verworpen.

- 4.1.10. Op 21 december 2007 heeft de minister ingestemd met een door NAM ingediend winningsplan voor het Groningenveld. Dat instemmingsbesluit van de minister is niet aangevochten in een bestuursrechtelijke procedure, hoewel die rechtsgang openstond. Daarom moet de civiele rechter in beginsel uitgaan van de rechtmatigheid van dat besluit. Voor zover aan de vorderingen van eisers ten grondslag ligt dat de minister in het besluit van 21 december 2007 de gaswinning onvoldoende heeft gemaximeerd, stuit dat af op de formele rechtskracht van dat besluit. Eisers hebben nog aangevoerd dat hen niet kan worden verweten dat zij geen rechtsmiddelen hebben aangewend of geen besluit hebben uitgelokt, aangezien zij in ieder geval tot januari 2013 niet bekend waren met de risico's en gevolgen van de gaswinning en de aardbevingen, maar ook dat verweer wordt verworpen. Dat de Staat bij de totstandkoming van dat besluit onrechtmatig heeft gehandeld door onjuiste informatie te verstrekken of relevante informatie achter te houden, is

gesteld noch gebleken.

4.1.11. In de vorderingen ligt - zoals gezegd - besloten dat de minister dat instemmingsbesluit nadien had moeten intrekken, dan wel anderszins een besluit had moeten nemen tot een lager winningsplafond. Als uitgangspunt heeft ook in dat verband te gelden dat belanghebbenden een aanvraag als bedoeld in artikel 1:3 derde lid Awb bij de minister hadden kunnen doen om gebruik te maken van zijn desbetreffende bevoegdheid, waarna ingeval van afwijzing van een dergelijk verzoek, een bestuursrechtelijke rechtsgang openstond. In de stellingname van eisers ligt evenwel besloten dat vanwege de bijzonderheden van de problematiek hun thans in redelijkheid niet kan worden tegengeworpen dat een dergelijke aanvraag niet is gedaan. Dat laatste wil de Staat ook niet doen. De rechtbank zal daarin meegaan en komt derhalve toe aan een inhoudelijk beoordeling.

4.1.12. In dit verband moet een onderscheid worden gemaakt tussen de periode vóór en die na de aardbeving in Huizinge op 16 augustus 2012/ het advies van SodM begin januari 2013.

4.1.12.1. Eisers menen dat de minister al voor de beving in Huizinge maatregelen had moeten treffen en verwijzen daarbij naar het rapport van de OvV. De Staat heeft daartegenover gesteld dat de minister in die periode is afgegaan op de rapporten van de onafhankelijke instanties die er toen lagen en dat deze geen, althans onvoldoende, signalen bevatten dat de gaswinning ernstigere gevolgen zou kunnen hebben dan lichte schade aan gebouwen en dat met de risicoaansprakelijkheid van artikel 6:177 lid 1 BW is voorzien in een adequate wettelijke regeling om bewoners voor dergelijke schade te compenseren. Eisers hebben die stellingname vervolgens niet gemotiveerd weersproken. Omdat de rechtbank ook anderszins niet is gebleken - ook het rapport van de OvV biedt daarvoor geen aanknopingspunten - dat de Staat al vóór de beving in Huizinge wist of had moeten weten dat de potentiële risico's voor schade als de onderhavige zo groot waren dat de minister de (rechts)plicht had om de gasproductie te beperken, kan de Staat in zoverre geen onrechtmatig handelen of nalaten worden verweten.

4.1.12.2. Na de beving in Huizinge en zeker na het advies van SodM op 22 januari 2013 had de minister evenwel een andere afweging te maken dan voordien. De rechtbank verwijst in dit verband naar de uitspraak van de Afdeling van 18 november 2015. Die uitspraak betreft weliswaar het instemmingsbesluit van januari 2015 en het wijzigingsbesluit van juni 2015 betreffende de gaswinning in de periode 1 januari 2014 tot en met 30 september 2016, maar de door de Afdeling bij de desbetreffende besluiten geplaatste kanttekeningen zijn ook van belang bij de beoordeling van de vraag of de minister ambtshalve niet al eerder en tot een grotere reductie van de gaswinning had moeten besluiten. De Afdeling overweegt dat de minister op grond van artikel 36 Mbw voor het bepalen van de maximale hoeveelheid te winnen gas een afweging moet maken tussen enerzijds de veiligheid van de personen in het aardbevingsgebied en anderzijds de minimale hoeveelheid gas die zou moeten worden gewonnen om in een gemiddeld jaar leveringszekerheid te garanderen. In dat verband achtte de Afdeling niet deugdelijk gemotiveerd waarom een verdere beperking van de gaswinning dan tot de in het wijzigingsbesluit genoemde 33 miljard m³ per jaar niet mogelijk is, terwijl een verdere beperking wél bijdraagt aan de veiligheid in het aardbevingsgebied. Die vraag dringt zich naar het oordeel van de rechtbank temeer op voor de periode direct na de beving in Huizinge, aangezien de minister heeft toegelaten dat in het kalenderjaar 2013 53,87 miljard m³ en in het kalenderjaar 2014 42,41 miljard m³ gas is gewonnen. Daarbij wijst de rechtbank erop dat de minister geen gehoor heeft gegeven aan het advies van zijn eigen adviseur SodM van 22 januari 2013 om vanuit het oogpunt van veiligheid de gasproductie zoveel als mogelijk en realistisch was te beperken, terwijl vervolgens al in februari 2013 meerdere relatief zware aardbevingen elkaar opvolgden. Het argument van de minister dat er begin 2013 nog geen wetenschappelijk bewijs was dat een verlaging van de productie (op korte termijn) tot vermindering van de aardbevingen zou leiden is weinig overtuigend. Te minder omdat SodM de minister had laten weten dat NAM, KNMI en hij het erover eens zijn dat een relatie bestaat tussen het productietempo en het aantal en de sterkte van de bevingen. De Staat suggereert weliswaar dat de minimale leveringszekerheid in 2013 en 2014 hoger was dan de door GTS berekende 33

miljard m3 en/of dat andere zwaarwegende belangen in die jaren aan een lagere winning in de weg hebben gestaan, maar de Staat heeft niet onderbouwd dat en in hoeverre dit ook feitelijk het geval is geweest.

De rechtbank concludeert dat de minister gehouden was om de gasproductie met het oog op de veiligheidsrisico's voor inwoners in het Groningenveld zoveel als gelet op de leveringszekerheid mogelijk was te beperken en dat de Staat niet aannemelijk heeft gemaakt dat een eerdere reductie van de winning gelet op de leveringszekerheid niet mogelijk was. In de uitspraak van de Afdeling vindt de rechtbank daarvoor ook geen aanknopingspunten. In die uitspraak leest de rechtbank dat de Afdeling van oordeel is dat de minister, hoewel hij een ruime beoordelingsmarge heeft, gelet op de veiligheidsrisico's in het aardbevingsgebied een onjuiste afweging heeft gemaakt door de winningsplafonds hoger vast te stellen dan de hoeveelheid die volgens GTS met het oog op de leveringszekerheid in een gemiddeld jaar minimaal nodig is. De rechtbank sluit zich hierbij aan en concludeert dat de Staat zijn zorgplicht als bedoeld in 6:162 BW na de beving in Huizinge en het daaropvolgende rapport van SodM onvoldoende heeft ingevuld. Dat betekent dat de onder I door eisers gevorderde verklaring voor recht tegen de Staat toewijsbaar is, zij het beperkt tot de periode januari 2013 tot de uitspraak van de Afdeling van 18 november 2015. Dat de Staat zich niet aan die uitspraak heeft gehouden, is gesteld noch gebleken.

4.1.12.3. Een en ander is echter onvoldoende om te oordelen dat de Staat aansprakelijk is voor de schade waarvan eisers thans vergoeding vorderen. Daarvoor is namelijk nodig dat die schade door het gestelde 'toezichtsfalen' van de Staat na de beving in Huizinge en het rapport van SodM is ontstaan of toegenomen. Eisers hebben ook nadat de Staat een beroep had gedaan op het ontbreken van causaal verband tussen het aan hem gemaakte verwijt en de gestelde schade, niet onderbouwd dat en zo ja in hoeverre dit het geval is. Uit de uitspraak van de Afdeling volgt dat de gaswinning in het Groningenveld vooralsnog niet verder behoeft te worden beperkt dan tot 27 miljard m3 en eisers hebben niet onderbouwd dat de onderhavige schade niet zou zijn geleden indien de minister de gasproductie na de beving in Huizinge eerder tot dat niveau zou hebben teruggebracht.

4.1.13.1. In hun akte na pleidooi hebben eisers de grondslag van hun vorderingen aangevuld. Zij stellen daarbij, kort gezegd, dat het onrechtmatig handelen van de Staat (ook) gelegen is in feitelijk handelen. In dat verband voeren zij aan dat de minister niet heeft ingegrepen toen bleek dat in het gasjaar 2014 meer gas was gewonnen dan op grond van zijn laatste wijzigingsbesluit was toegestaan, de Staat blijkens het rapport van de OVV de burgers onvoldoende inzicht heeft geboden in de onzekerheden van het aardbevingsvraagstuk, een fundamenteel wetenschappelijk onderzoek op dit terrein had moeten initiëren, dat de Staat EBN onvoldoende heeft aangestuurd om verantwoordelijkheid te nemen voor de veiligheid en onvoldoende verantwoording heeft afgelegd aan en heeft gecommuniceerd met de inwoners van de provincie over het aardbevingsrisico.

4.1.13.2. De Staat en NAM hebben niet meer op deze nieuwe stellingen kunnen reageren.

Daartoe behoeven zij niet in de gelegenheid worden gesteld omdat de nieuwe stellingen niet tot toewijzing van de vorderingen kunnen leiden, aangezien eisers niets hebben gesteld waaruit het causaal verband tussen de aan de Staat verweten onder 4.1.13.1. bedoelde feitelijke handelingen en de gestelde schade kan worden afgeleid.

4.1.14. Gelet op het bovenstaande zullen de overige vorderingen van eisers tegen de Staat worden afgewezen.

4.2. De aansprakelijkheid van NAM

4.2.1. NAM erkent dat zij als vergunninghouder en exploitant van de mijnbouwwerken op grond van artikel 6:177 lid 1 b BW risicoaansprakelijk is voor eventuele materiële en immateriële schade die eisers als gevolg van de aardbevingen lijden.

4.2.2. NAM stelt dat eisers geen belang hebben bij een oordeel of zij daarnaast ook (schuld)aansprakelijk is op grond van artikel 6:162 BW. De rechtbank verwerpt dit betoog. Volgens bestendige jurisprudentie is de aard van de aansprakelijkheid een van de omstandigheden die van belang is bij de vaststelling van de hoogte van een eventuele immateriële schadevergoeding. Zij zal dan ook beoordelen of NAM ten opzichte van eisers toerekenbaar onrechtmatig heeft gehandeld.

4.2.3. Eisers stellen dat NAM onrechtmatig handelt omdat zij inbreuk maakt op hun (eigendoms)recht, haar in artikel 33 Mbw vastgelegde zorgplicht schendt en in ieder geval handelt in strijd met hetgeen in het maatschappelijk verkeer betaamt. Eisers voeren aan dat hun persoonlijke levenssfeer en levensvreugde en daarmee hun woongenot door de constante dreiging van de aardbevingen wordt aangetast en dat dit een inbreuk is op de integriteit van de persoon en de veiligheid van de woning. Er worden weliswaar verschillende maatregelen getroffen, maar daarmee wordt op geen enkele wijze de oorzaak van de problemen weggenomen, te weten de aardbevingen die het gevolg zijn van de bedrijfsactiviteiten van NAM.

NAM bestrijdt dat zij aansprakelijk is op grond van artikel 6:162 BW.

4.2.4. Niet in geschil is dat de aardbevingen in het algemeen het woongenot van bewoners van het Groningenveld aantasten en dat de bevingen het gevolg zijn van de bedrijfsactiviteiten van NAM. Er ontstaat schade aan de woningen en velen zijn bang voor hun veiligheid, ervaren spanningen en worden in hun dagelijks leven met de gevolgen van de aardbevingen geconfronteerd. Deze (over)last overschrijdt gezien de aard, de ernst en de duur daarvan de grenzen van hetgeen eisers in het maatschappelijk verkeer als 'gewone' hinder hebben te accepteren en vormt een inbreuk op hun eigendomsrechten en op hun recht op ongestoord woongenot. NAM, die deze onrechtmatige overlast als exploitant van Mijnbouwwerken heeft veroorzaakt, is daarom ook op grond van artikel 6:162 BW aansprakelijk voor de schade die inwoners daardoor lijden. Voor zover NAM aansprakelijk is voor door eisers geleden schade op grond van artikel 6:177 BW is zij dat derhalve eveneens op grond van artikel 6:162 BW. Dat NAM niet meer gas heeft gewonnen dan haar volgens de instemmingsbesluiten van de minister was toegestaan, neemt dit niet weg. NAM is en blijft steeds zelf verantwoordelijk voor schade die inwoners van het aardbevingsgebied als gevolg van haar bedrijfsactiviteiten lijden.

De onder I door eisers gevorderde verklaring voor recht zal dan ook worden toegewezen.

4.3. De vorderingen van eisers met wie vaststellingsovereenkomsten zijn gesloten

4.3.1. NAM heeft in haar akte reactie eiswijziging aangevoerd dat de vorderingen van eisers sub 1 en 2, 14, 20 en 21, 71, 96 en 97 in de zaak met zaaknummer C/19/109028 ([EISER D] c.s.) en eiser sub 20 in de zaak met zaaknummer C/19/109680 ([EISER H] c.s.) hoe dan ook niet toewijsbaar zijn omdat zij (inmiddels) met NAM een vaststellingsovereenkomst hebben gesloten waarbij zij finale kwijting zijn overeengekomen ten aanzien van schade als gevolg van aardbevingen en daaraan gerelateerde vorderingen.

4.3.2. De hiervoor bedoelde eisers hebben zich verweerd door te stellen dat de vaststellingsovereenkomsten zijn gesloten na een verzoek van de Commissie Bijzondere Situaties. NAM heeft de woningen van de betreffende eisers opgekocht voor 95% van de taxatiewaarde. Zij verkeerden allen in de veronderstelling dat dit los staat van de onderhavige procedure. Er is volgens hen in het geheel niet gesproken of onderhandeld over een vergoeding voor andere schade; alleen de koopsom werd betaald door NAM. Eisers verzoeken de rechtbank daarom de vaststellingsovereenkomsten zo uit te leggen dat deze geen betrekking hebben op de onderhavige immateriële schade dan wel de gevolgen van de vaststellingsovereenkomst met toepassing van artikel 6:228 jo 230 lid 2 BW in die zin te wijzigen.

4.3.3. De rechtbank stelt allereerst vast dat NAM niet heeft weersproken dat de vaststellingsovereenkomsten tot stand zijn gekomen op de manier die eisers hebben beschreven.

Nu NAM haar verweer inzake de vaststellingsovereenkomsten pas in de laatste schriftelijke ronde voerde, had zij bedacht moeten zijn op een inhoudelijke reactie van eisers bij gelegenheid van de pleidooien. Bij die gelegenheid heeft NAM niets tegen de door eisers beschreven gang van zaken ingebracht. De rechtbank gaat daarom uit van de juistheid van de door eisers geschetste situatie.

- 4.3.4. Bij de uitleg van overeenkomsten zoals hier aan de orde komt het aan op de zin die partijen in de gegeven omstandigheden over en weer redelijkerwijs aan de bepalingen van de overeenkomst mochten toekennen en op hetgeen zij, mede gelet op de maatschappelijke kring waartoe zij behoren en de rechtskennis die van hen kan worden gevergd, te dien aanzien redelijkerwijs van elkaar mochten verwachten.

De overeenkomsten bevatten vrijwel alle een vertrouwelijkheidsbeding en ze zijn niet door NAM in het geding gebracht. Wel heeft NAM de verschillende kwijtingsbedingen geciteerd. Het meest ruim geformuleerde finale kwijtingsbeding (in de zaak met zaaknummer C/19/109028 - [EISER D] c.s. - bij eisers sub 1 en 2, 14, 20 en 21, 96 en 97) luidt:

Na het verrichten van de in het vorige artikel genoemde handelingen, zullen Partijen over en weer finaal gekweten zijn en niets meer van elkaar te vorderen hebben betreffende schade als gevolg van geïnduceerde aardbevingen of daaraan gerelateerde vorderingen. Partijen verlenen elkaar volledige en onherroepelijke kwijting. Deze finale kwijting is onverkort van toepassing, ook al mochten er feiten en/of omstandigheden bekend worden die op het moment van het ondertekenen van deze Vaststellingsovereenkomst niet bekend waren of konden zijn.

Ook zijn er minder ruim geformuleerde kwijtingsbedingen, waarbij de kwijting zich beperkt tot schade aan de boerderij of de woning en daaraan gerelateerde vorderingen (in de zaak met zaaknummer C/19/109028 - [EISER D] c.s. - bij eiser sub 71), of tot de materiële schade (in de zaak met zaaknummer C/19/109680 - [EISER H] c.s. - bij eiser sub 20).

- 4.3.5. Voor de laatstgenoemde categorie kwijtingsbedingen geldt dat deze niet in de weg staan aan vordering tot vergoeding van smartengeld. De tekst van de bedingen brengt dat niet mee en NAM heeft niets gesteld met betrekking tot de uitleg van die bedingen dat tot een andersluidend oordeel zou leiden.
- 4.3.6. Voor de ruim geformuleerde kwijtingsbedingen ligt dat ingewikkelder. Een taalkundige uitleg van die bedingen leidt tot de door NAM bepleite uitleg. Tussen partijen staat echter vast dat de overeenkomsten zijn gesloten in het kader van de opkoop van de woningen van de betreffende eisers nadat de Commissie Bijzondere Situaties zich over hun zaak had gebogen. NAM heeft niet weersproken dat daarbij niet gesproken of onderhandeld is over een vergoeding voor immateriële schade of de consequenties van de vaststellingsovereenkomsten voor de onderhavige procedure. Dat ook NAM bij het sluiten van de (meeste) overeenkomsten niet zal hebben gedacht aan de mogelijkheid van smartengeld volgt uit het standpunt dat NAM in deze procedure inneemt over de (on)mogelijkheid van het claimen van smartengeld. Daar komt nog bij dat partijen in een ongelijke verhouding tot elkaar stonden: enerzijds eisers die aan het eind van hun latijn een uitweg uit hun door gaswinning veroorzaakte problemen zochten door hun woning te verkopen en anderzijds een groot, commercieel bedrijf met de nodige juridische slagkracht, dat veel profijt trekt van diezelfde gaswinning. Onder deze omstandigheden is de rechtbank van oordeel dat ook de ruim geformuleerde kwijtingsbedingen redelijkerwijs zo moeten worden uitgelegd dat deze niet zien op de vorderingen tot vergoeding van immateriële schade.
- 4.3.7. De kwijtingsbedingen bestrijken wel de door eisers gevorderde vermogensschade. Dit deel van hun vorderingen ziet immers op schade die samenhangt met de (opgekochte) woningen en daarvoor hebben zij nu juist een vaststellingsovereenkomst gesloten. Dat geldt ook voor eiser sub 75 in de zaak met zaaknummer C/19/109028 ([EISER D] c.s.), in wiens vaststellingsovereenkomst wel (en alleen) een voorbehoud is gemaakt voor immateriële schade. De rechtbank zal de vorderingen van de onder 4.3.1. genoemde eisers en eiser sub 75 daarom

afwijzen voor zover deze zien op materiële schade.

4.4. Vergoeding voor immateriële schade

- 4.4.1. Eisers stellen dat zij door de aardbevingen niet alleen vermogensschade maar ook immateriële schade lijden en recht hebben op vergoeding daarvan. Zij voeren daartoe het volgende aan. Eisers zijn woonachtig in het gebied waar veelvuldig aardbevingen voorkomen, althans hebben daar een woning of een woning gehad. Als gevolg van de constante dreiging van aardbevingen hebben zij angst, zorgen, ergernis, overlast onbehagen en in sommige gevallen lichamelijke en (ernstige) psychische klachten en zijn zij in hun woongenot aangetast. Veel inwoners leven (voortdurend) in angst: wanneer komt de volgende beving? Met betrekking tot de afhandeling van de fysieke schade heeft NAM weliswaar een procedure in het leven geroepen, maar die verloopt voor heel veel mensen niet naar tevredenheid. Als de schade al is hersteld, dan ontstaat na een volgende beving weer nieuwe schade. Het gevolg is dat veel mensen in het aardbevingsgebied lange tijd met schade zitten die niet wordt hersteld of vergoed door NAM of voortdurend aannemers over de vloer hebben, waardoor hun levensvreugde en daardoor hun woongenot ernstig wordt verstoord. Veel inwoners maken zich ook zorgen over de waarde van hun woningen. Uit onderzoeken blijkt dat die waarde als gevolg van de aardbevingen is gedaald. De woningen zijn vaak onverkoopbaar, waardoor mensen zich gevangen voelen in hun huis, niet weg kunnen uit het gebied, financiële zorgen hebben en hun toekomstplannen in rook op zien gaan. Uit onderzoeken naar de effecten van de aardbevingen komt naar voren dat de impact op het dagelijks leven en het welzijn van de mensen groot is en de aantasting van hun woongenot enorm. De psychische of lichamelijke klachten alsmede de aantasting van het woongenot leiden tot immateriële schade in de zin van artikel 6:106 BW.

Eisers voeren aan dat voor toepassing van dat artikel weliswaar in beginsel vereist is dat de benadeelde geestelijk letsel heeft opgelopen in de zin van een in de psychiatrie erkend ziektebeeld, maar dat dit uitzondering lijdt indien een ernstige inbreuk wordt gemaakt op een fundamenteel recht dat beoogt de kernbelangen van de menselijke persoonlijkheid (de persoonlijke levenssfeer) te waarborgen. Voor alle 127 eisers geldt dat sprake is van gevoelens van onbehagen, ergernis en gederfde levensvreugde doordat het woongenot door de onrechtmatige gedragingen van NAM en/of de Staat gedurende een lange periode al afwezig is en het er niet naar uitziet dat dit (spoedig) terug zal keren. Daarmee is sprake van een aantasting in de persoon op andere wijze. Eisers refereren in dit verband aan arresten van de Hoge Raad, te weten HR 9 juli 2004, ECLI:NL:HR:2004:AO7721 (Groninger Oudejaarsrellen) en HR 18 maart 2005, ECLI:NL:HR:2005:AR5213 (Baby Kelly).

Eisers verwijzen ter onderbouwing van hun schade onder meer naar de onder 2.12. genoemde rapporten over het welbevinden van de inwoners in het aardbevingsgebied en naar de persoonlijke verklaringen die zij hebben overgelegd.

Bij zes eisers, te weten eisers 8, 14, 15, 20 en 34 in de zaak C/19/109028 ([EISER D] c.s.) en eiser 5 in de zaak met zaaknummer C/19/109680 ([EISER H] c.s.) is tevens sprake van psychisch letsel als gevolg van de aardbevingen en de implicaties daarvan.

- 4.4.2. NAM bestrijdt dat sprake is van een aantasting in de persoon op andere wijze als bedoeld in artikel 6:106 lid 1 b BW. Zij stelt daartoe het volgende. Geen van eisers heeft voldoende concrete gegevens aangevoerd waaruit volgt dat naar objectieve maatstaven het bestaan van geestelijk letsel is vastgesteld. De stelling van eisers dat er in geval van de aardbevingen sprake is van een ernstige inbreuk op de persoonlijke levenssfeer en dat zij daarom geen geestelijk letsel hoeven aan te tonen, is onjuist. Het enkele feit dat eisers last hebben van gevoelens van angst en onbehagen als gevolg van de constante dreiging van aardbevingen, zonder dat dit leidt tot geestelijk letsel, is geen grond voor toekenning van een vergoeding voor immateriële schade vanwege de aardbevingen. Voor zover eisers menen dat derving van woongenot een aparte categorie vormt binnen de figuur 'aantasting in de persoon', waarbij geen psychisch letsel zou behoeven te worden aangetoond om voor een dergelijke vergoeding in aanmerking te komen, gaan zij uit van een onjuiste rechtsopvatting. NAM wijst in dat verband op een passage in de dissertatie Smartengeld van S.D. Lindbergh, waarin deze schrijft dat 'gewone' storingen van

woongenot, zoals lawaai en stank, in beginsel geen aantasting in de persoon in de zin van genoemd artikel opleveren, omdat het verband met de (integriteit van de) persoon onvoldoende direct is. Het beroep van eisers op de arresten van de Hoge Raad van 9 juli 2004 en 18 maart 2005, waarin een uitzondering werd gemaakt op het vereiste van geestelijk letsel, helpt hen niet verder omdat in deze procedure geen vergelijkbare omstandigheden aan de orde zijn en geen van eisers voldoende heeft aangevoerd ter onderbouwing van de stelling dat sprake zou zijn van een dergelijke ernstige aantasting van de persoonlijke levenssfeer. Er is in het Nederlandse recht geen leer die inhoudt dat het enkele feit dat inbreuk op een fundamenteel recht is gemaakt, recht geeft op een vergoeding voor immateriële schade, aldus NAM.

- 4.4.3. De rechtbank overweegt dat uit artikel 6:95 BW volgt dat ander nadeel dan vermogensschade ('immateriële schade') slechts voor vergoeding in aanmerking komt voor zover de wet dat bepaalt. Wanneer dat het geval is, is - voor deze zaak - uitgewerkt in artikel 6:106 lid 1 sub b BW, waarin staat dat recht bestaat op schadevergoeding indien de benadeelde lichamelijk letsel heeft opgelopen, in zijn eer of goede naam is geschaad of op andere wijze in zijn persoon is aangetast.

Eisers beroepen zich op de laatstgenoemde categorie; zij stellen dat zij door de aardbevingen en de gevolgen daarvan op andere wijze in hun persoon zijn aangetast.

- 4.4.4. De rechtbank stelt voorop dat de wetgever de lat voor toekenning van immateriële schadevergoedingen hoog heeft willen leggen. De rechter dient daarmee blijkens de parlementaire behandeling terughoudend te zijn, zowel voor wat betreft de vraag of sprake is van een aantasting in de persoon als de omvang van het toe te wijzen bedrag. Uitgangspunt is dat buiten de gevallen van lichamelijk letsel en aantasting van eer en goede naam, sprake moet zijn van geestelijk letsel, waarmee wordt bedoeld een in de psychiatrie erkende ziekte, die objectief is of kan worden vastgesteld. De Hoge Raad heeft echter een aantal malen uitgesproken dat een schending van fundamentele persoonlijkheidsrechten, zoals het recht op zelfbeschikking en eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer, gelet op de bijzondere ernst van de normschending en de gevolgen voor de benadeelde een aantasting in de persoon op andere wijze kan opleveren, zonder dat de benadeelde geestelijk letsel heeft opgelopen (HR 29 juni 2012, ECLI:NL:HR:2012:BW1519, Blauw Oog). Dit is in lijn met de wetsgeschiedenis, waarin als voorbeeld van een dergelijk fundamenteel recht, het recht op privacy is genoemd. In zijn arrest van 4 oktober 2013 (ECLI:NL:HR:2013:851), betreffende een onrechtmatige perspublicatie door het Parool, oordeelde de Hoge Raad dat een inbreuk op de persoonlijke levenssfeer kan worden aangemerkt als een aantasting in de zin van 6:106 lid 1 onder b BW die aanspraak geeft op vergoeding van immateriële schade en dat daarmee in dat geval het recht op schadevergoeding wegens aantasting in de persoon in de zin van die bepaling gegeven was. In de door partijen genoemde zaak van Baby Kelly heeft de Hoge Raad geoordeeld dat de schending van het zelfbeschikkingsrecht van de ouders ook als aantasting van de persoon kwalificeert en in de zaak van de Groninger Oudejaarsrellen kwalificeerde een inbreuk op de integriteit van de persoon en de veiligheid van de woning als zodanig.

- 4.4.5. Het geschil van partijen betreft in wezen de vraag of de gevolgen van de aardbevingen van dien aard en ernst zijn dat ook zonder dat psychisch letsel is of kan worden aangetoond, sprake is van een ernstige inbreuk op een fundamenteel persoonlijkheidsrecht die vergoeding van immateriële schade rechtvaardigt.

De rechtbank merkt op dat NAM niet kan volhouden dat voor (alle) inwoners in het aardbevingsgebied sprake is van 'gewone hinder' die hen niet direct persoonlijk raakt. Daarmee bagatelliseert NAM de situatie en doet zij velen tekort. Uit de onderzoeken blijkt dat de aardbevingen diep ingrijpen op het leven van veel inwoners en de directeur van NAM en de minister hebben dit in hun uitspraken ook onderkend. Dat dit zo is, blijkt ook wel uit de grote hoeveelheid schademeldingen en de (bouwkundige) maatregelen die (moeten) worden getroffen om veiligheidsrisico's te beperken en het leefklimaat te verbeteren. Veel inwoners ervaren de situatie als (zeer) belastend en vrijwel alle eisers schetsen in hun persoonlijke verklaringen dat dit ook voor hen zo geldt.

4.4.6. Vraag is of de aard en de ernst van de door gaswinning veroorzaakte aardbevingen en de gevolgen daarvan zodanig zijn dat gesproken kan worden van een aantasting in de persoon. Dat betekent dat moet worden beoordeeld

(I) of NAM inbreuk maakt op een fundamenteel persoonlijkheidsrecht,

(II) of die inbreuk ernstig is en

(III) of de gevolgen van de inbreuk eisers rechtstreeks treffen.

De rechtbank is met eisers van oordeel dat het recht op eerbiediging van de integriteit van hun persoon, de veiligheid van hun woning en hun persoonlijke levenssfeer belangrijke fundamentele rechten zijn. De inbreuk die daarop door NAM wordt gemaakt is in veel gevallen ook ernstig, want in een groot deel van het Groningenveld worden inwoners gedurende langere tijd geconfronteerd met aardbevingen en/of de dreiging van (zwaardere) aardbevingen, die hun lijf en goederen kunnen schaden. Dit gaat verder dan een enkele aantasting van het milieu als zodanig. Uit de diverse onderzoeken die zijn overgelegd en de maatregelen die door NAM en de Staat worden getroffen blijkt dat de aardbevingen bij veel inwoners ten koste gaan van hun welzijn, hun levensvreugde en hun toekomstplannen. Mensen vrezen voor hun eigen veiligheid en die van hun dierbaren, hebben financiële zorgen omdat zij zich gevangen voelen in een woning die minder waard wordt en onverkoopbaar is, hebben spanning en frustraties over de schades die ontstaan en over de financiële afwikkeling en het herstel daarvan en hebben in algemene zin verdriet om wat zij kwijt zijn geraakt. De situatie in het aardbevingsgebied is in die zin vergelijkbaar met de zaak van de Groninger Oudejaarsrellen dat gevoelens van angst, onveiligheid en onzekerheid met betrekking tot lijf en goed aan de orde zijn. Bovendien gaat het in de onderhavige zaak om een veel langere periode die tot op de dag van vandaag voortduurt en voor onbepaalde tijd blijft voortduren. De Afdeling heeft in haar uitspraak van 18 november 2015 geoordeeld dat de aard en de schaal van de met de gaswinning gepaard gaande gevolgen zodanig zijn, dat de in de artikelen 2 en 8 EVRM genoemde grondrechten (te weten het recht op bescherming van leven en het recht op eerbiediging van privé leven, familie- en gezinsleven en woning) van toepassing zijn. Er is sprake van een ingrijpende en langdurige aantasting van de directe private woonomgeving van mensen en het is onzeker hoe lang en hoe intensief die aantasting nog zal voortduren. De rechtbank wijst erop dat Staat in zijn conclusie van antwoord heeft gesteld dat de aard en omvang van geïnduceerde aardbevingen waarschijnlijk nooit exact kunnen worden vastgesteld en dat daarover in elk geval tot op heden onzekerheid bestaat.

4.4.7. Gelet op al het voorgaande is de rechtbank van oordeel dat voor het deel van Groningenveld waar regelmatig aardbevingen worden gevoeld en schade wordt geleden, gesproken kan worden van een situatie waarin door NAM een ernstige inbreuk wordt gemaakt op een fundamenteel persoonlijkheidsrecht, welke inbreuk ook zonder dat sprake is van geestelijk letsel, bij degenen die daardoor persoonlijk gevoelens van angst, zorg en psychisch onbehagen ervaren, leidt tot aantasting in de persoon op andere wijze als bedoeld in artikel 6:106 lid 1 b BW.

4.4.8. NAM werpt terecht op dat het in deze zaak niet gaat om die situatie die geldt voor bewoners in het aardbevingsgebied in het algemeen en dat onderzoeken en enquêtes niet bepalend zijn voor het antwoord op de vraag of bij elke individuele eiser gesproken kan worden over een aantasting in de persoon. Eisers hebben echter nagenoeg allemaal persoonlijke verklaringen in het geding gebracht (soms van de hand van hun partner of een hulpverlener) waarin wordt beschreven dat de gevolgen van de aardbevingen hen rechtstreeks raken en dat deze in rechtens relevante mate een negatieve invloed hebben op hun woongenot en levenssfeer. Of de zorgen die eisers benoemen overwegend betrekking hebben op hun persoonlijke veiligheid, op de waarde- en verkoopbaarheid van hun woning of op de (overlast door) de schade-afwikkeling, en of sprake is van angst, verdriet of boosheid acht de rechtbank (in deze hoofdprocedure) niet van belang. Zowel in het ene als in het andere geval is sprake van een aantasting van welzijn en levensvreugde door de aardbevingen. Daarom zal de rechtbank, behoudens ten aanzien van de in 4.4.9 te noemen eisers, voor recht verklaren dat sprake is van een aantasting in de persoon op ander wijze in de zin van artikel 6:106 lid 1 b BW en de vorderingen onder II, III, IV en V ten aanzien van NAM toewijzen.

In hoeverre dit in individuele gevallen een vergoeding voor immateriële schade rechtvaardigt, is afhankelijk van alle omstandigheden van het geval, zoals de frequentie en zwaarte van de aardbevingen waarmee een eiser wordt geconfronteerd, de periode waarin dat het geval is (geweest), de ernst van de schade aan zijn of haar woning en de afhandeling daarvan en de (gezondheids)klachten waartoe de aardbevingen concreet leiden. Dit zal moeten worden beoordeeld in afzonderlijke schadestaatprocedures, waarin al die vragen in volle omvang aan de orde komen. De rechtbank is - anders dan NAM bepleit - niet in staat die schade reeds nu te begroten en acht dat gelet op het hoogstpersoonlijke karakter en het grote aantal eisers om proceseconomische redenen ook niet opportuun.

4.4.9. De rechtbank overweegt dat de volgende eisers onvoldoende hebben onderbouwd dat ook in hun geval sprake is van een ernstige schending van hun fundamentele recht op ongestoord woongenot die tot een aantasting van de persoon op andere wijze leidt:

- De eisers sub 30, 49, 64, 66, 68, 90, 91 en 100 in de zaak met zaaknummer C/19/109028 ([EISER D] c.s.) en eiser sub 4 in de zaak met zaaknummer C/19/109680 ([EISER H] c.s.): zij hebben ofwel geen verklaring overgelegd of een verklaring waaruit niet blijkt dat de aardbevingen bij hen persoonlijk gevoelens van angst, zorgen of psychisch onbehagen veroorzaken.

- Eiseres sub 39 in de zaak met zaaknummer C/19/109028 ([EISER D] c.s.): het feit dat sprake is van een vakantiewoning (in de woorden van eiseres: een "tweede onderkomen") en eiseres niet permanent in het gebied woont, heeft gewoond en hoeft te wonen, maakt dat de aard van en de mate waarin haar recht op 'woongenot' wordt geschonden van wezenlijk andere orde is dan die van andere inwoners in het aardbevingsgebied. Dat geldt ook voor eiser sub 67 in die zaak, die woonachtig is in de stad Groningen en een tweede huis heeft in het Groningenveld, en voor eiser sub 5 die in Nieuw-Zeeland woont.

- Eiser sub 61 in de zaak met zaaknummer C/19/109028 ([EISER D] c.s.): de rechtbank overweegt dat uit de verklaring van deze eiser, die in de stad Groningen woont, wel blijkt dat de aardbevingen impact op zijn woongenot hebben, maar om te kunnen spreken over een ernstige inbreuk op het fundamentele recht op woongenot moeten de bevingen met een zekere frequentie en intensiteit optreden. Dat is in de stad Groningen (nog) niet het geval. Dat geldt ook voor de hiervoor reeds genoemde eiser sub 68 in die zaak, die woonachtig is in Ekehaar.

De rechtbank merkt voor de goede orde op dat het feit dat bij deze eisers geen aantasting van de persoon op andere wijze wordt aangenomen, op zichzelf niet betekent dat ook geen sprake kan zijn van materiële schade in de vorm van uitgaven voor niet genoten onstoffelijk voordeel. Daarvoor geldt een andere maatstaf.

4.5. Vergoeding van materiële schade als gevolg van gedeerd woongenot

4.5.1. Eisers vorderen dat de rechtbank voor recht verklaart dat NAM aansprakelijk is voor door hen geleden en te lijden vermogensschade die bestaat uit het gemis van onstoffelijk voordeel, te weten het ongestoorde woongenot. Eisers stellen dat zij allemaal eigenaar zijn of waren van een woning in het aardbevingsgebied en dat zij voor dat ongestoorde woongenot uitgaven hebben gedaan, zoals hypotheekrente, die hun doel hebben gemist, omdat zij dat ongestoorde genot langdurig en ernstig missen als gevolg van het onrechtmatig handelen van NAM.

4.5.2. NAM betwist de vordering. Zij stelt dat gevoelens van ergernis, angst, frustratie en verdriet immaterieel nadeel opleveren. Vorderingen tot vergoeding van zulk nadeel worden beheerst door het limitatieve stelsel van artikel 6:106 BW. NAM erkent dat gemis van genot tot grote ergernis kan leiden, maar die ergernis is geen vermogensschade. Volgens NAM is er pas vermogensschade als vaststaat dat sprake is van uitgaven ter verwerving van onstoffelijk voordeel die door aardbevingen hun doel (in rechtens relevante mate) hebben gemist. NAM is van mening dat geen van de eisers heeft geconcretiseerd welke uitgaven zijn gedaan die hun doel hebben gemist. NAM stelt dat het enkele feit dat eisers wonen in het gebied waar gevolgen van aardbevingen en aardbevingsrisico's worden ondervonden onvoldoende is. Volgens NAM kan

pas sprake zijn van een vergoedingsplicht als sprake is van onrechtmatige hinder.

NAM voert verder aan dat dit deel van de vordering van eisers ziet op dezelfde schade als de vorderingen in de onder 2.13.2 genoemde WAG-procedure, omdat in die zaak in wezen niets anders is gevorderd dan de gekapitaliseerde uitgaven aan woonlasten die hun doel hebben gemist. Het is volgens NAM in strijd met de goede procesorde om dezelfde schade tegelijkertijd in twee verschillende procedures te vorderen. Daar komt nog bij dat de deelnemers aan de stichting WAG hun vordering aan die stichting hebben gecedeerd.

- 4.5.3. In zijn arrest van 5 december 2008 (ECLI:NL:HR:2008:BF1042) heeft de Hoge Raad geoordeeld dat wanneer iemand uitgaven heeft gedaan ter verkrijging van een op zichzelf niet op geld waardeerbaar onstoffelijk voordeel en hij dit voordeel heeft moeten missen, bij het begroten van de door hem geleden schade - die als vermogensschade moet worden aangemerkt - als uitgangspunt zal hebben te gelden dat de waarde van het gemiste voordeel moet worden gesteld op de voor het verkrijgen daarvan gedane uitgaven die hun doel hebben moeten missen, en dat indien deze schade op de voet van artikel 6:98 BW aan een ander kan worden toegerekend als gevolg van een gebeurtenis waarvoor deze aansprakelijk is, die ander deze schade in haar geheel zal moeten vergoeden, tenzij dit, alle omstandigheden van het geval in aanmerking genomen, onredelijk zou zijn.

De Hoge Raad overwoog verder nog dat de uitgaven hun doel in rechtens relevante mate moeten hebben gemist en dat daarbij de bijzondere omstandigheden van het geval van belang zijn, zoals de tijd gedurende welke de zaak niet gebruikt kon worden en het functieverlies en de daardoor veroorzaakte genotsderving. De ergernis zelf, die door gering gemis van verwacht genot is teweeggebracht, is echter geen vermogensschade.

- 4.5.4. De rechtbank passeert het verweer van NAM dat eisers niet-ontvankelijk zijn in hun vordering, omdat zij in wezen hetzelfde hebben gevorderd in de WAG-zaak. Ook als het zo is dat (een deel van) de betaalde hypotheekrente betrekking heeft op de verminderde waarde waar in de WAG-zaak vergoeding voor wordt gevorderd, is de grondslag van de vordering in deze procedure een andere: het gaat hier om vergoeding van schade die bestaat uit gemis van woongenot en niet om vergoeding voor waardevermindering van de woning zelf. Dat NAM dit ook zelf wel inziet, blijkt uit het feit dat NAM van mening is dat vergoeding van waardevermindering van een woning niet aan de orde kan zijn zolang die woning niet is verkocht, terwijl NAM erkent dat een vergoeding voor uitgaven die hun doel hebben gemist ook en misschien wel juist aan de orde kan zijn als een woning nog niet is verkocht.
- 4.5.5. Eisers hebben onweersproken gesteld dat zij allen kosten voor hun woningen hebben gemaakt en in de meeste gevallen nog maken. Zij stellen dat die uitgaven hun doel hebben gemist. Aan NAM kan worden toegegeven dat eisers (eventuele uitzonderingen daargelaten) niet al het genot van hun woning hebben gederfd en dat dus niet alle door hen voor hun woningen gedane uitgaven kwalificeren als uitgaven die hun doel hebben gemist. Uit wat de rechtbank hiervoor heeft overwogen met betrekking tot de impact van de aardbevingen volgt in zijn algemeenheid echter wel dat sprake kan zijn van een rechtens relevante beperking.
- 4.5.6. NAM heeft aangevoerd dat vermogensschade wegens gederfd gebruik en genot van de woning alleen voor vergoeding in aanmerking kan komen als sprake is van onrechtmatige hinder. De rechtbank heeft onder 4.2.4 overwogen dat daarvan sprake is, zodat dit verweer verder geen bespreking behoeft.
- 4.5.7. Eisers hebben niet alleen in algemene zin gesteld dat zij allen hypotheekrente betalen voor hun woning, maar - afgezien van eiser sub 68 in de zaak met zaaknummer C/19/109028 ([EISER D] c.s.) en eiser sub 4 in de zaak met zaaknummer / rolnummer C/19/109680 / HA ZA 15-73 ([EISER H] c.s.) - ook verklaringen overgelegd waarin zij hebben aangegeven in welke mate zij in het genot van hun woningen zijn gestoord. Veel eisers maken, onweersproken, melding van tocht, vochtproblemen, klemmende deuren en andere beperkingen in gebruiksmogelijkheden van hun woningen. NAM heeft verder niet betwist dat alle eisers een woning bezitten en evenmin

dat zij daarvoor kosten hebben gemaakt. Onderzoeksrapportages bevatten ook aanwijzingen dat de waarde van in het aardbevingsgebied gelegen onroerend goed als gevolg van de door gaswinning veroorzaakte aardbevingen vermindert. De rechtbank verwijst in dit verband naar wat zij onder de feiten onder 2.13. heeft opgenomen. Nu eisers hun kosten hebben gemaakt met betrekking tot het onverminderd gebruik en genot van hun woningen is voor allen, met uitzondering van de twee hiervoor genoemde eisers, sprake van uitgaven die hun doel in rechtens relevante mate hebben gemist waar deze uitgaven zien op het verminderde deel van dat gebruik en genot als gevolg van de aardbevingen. De twee hiervoor genoemde eisers zondert de rechtbank uit, omdat van hen geen verklaringen zijn overgelegd waaruit blijkt in welke mate zij in hun woongenot zijn gestoord.

Bij de bepaling van de hoogte van de schade in de schadestaatprocedure dient uiteraard te zijner tijd verdisconteerd te worden of en zo ja wanneer de desbetreffende eiser reeds een bedrag aan schadevergoeding heeft ontvangen uit hoofde van waardevermindering van zijn of haar woning in geval sprake is van pro saldo dezelfde schadeposten.

- 4.5.8. Het voorgaande brengt mee dat, behalve ten aanzien van de eisers die zijn genoemd in 4.3.7, eiser sub 68 in de zaak met zaaknummer C/19/109028 ([EISER D] c.s.) en eiser sub 4 in de zaak met zaaknummer / rolnummer C/19/109680 / HA ZA 15-73 ([EISER H] c.s.), de onder VI en VII gevorderde verklaringen voor recht kunnen worden gegeven. Verder volgt uit het voorgaande dat voor de betrokken eisers de mogelijkheid bestaat dat zij schade hebben geleden die moet worden begroot op de hoogte van uitgaven die hun doel hebben gemist. Daarom kan ook de vordering tot verwijzing naar de schadestaatprocedure worden toegewezen.

4.6. Buitengerechtelijke kosten

- 4.6.1. Eisers maken aanspraak op vergoeding van buitengerechtelijke kosten. Zij verwijzen daartoe naar hun productie 123, waarin een overzicht wordt gegeven van de uren en werkzaamheden die de advocaten van eisers in de periode 3 december 2014 tot en met februari 2015 hebben geregistreerd.

NAM stelt zich op het standpunt dat deze vordering dient te worden afgewezen. Volgens NAM zien de in genoemde productie gespecificeerde activiteiten op de instructie van de zaak, zodat toewijzing daarvan niet aan de orde is.

- 4.6.2. De rechtbank constateert dat eisers in hun petitum niet aangeven welk bedrag aan buitengerechtelijke kosten zij concreet vorderen. In de genoemde productie 123 wordt evenmin berekend en voldoende inzichtelijk gemaakt welke bedragen eisers ter zake buitengerechtelijke kosten moeten voldoen, terwijl de daarin gespecificeerde uren betrekking lijken te hebben op werkzaamheden waarvoor de proceskostenveroordeling vergoeding pleegt te bieden. De rechtbank ziet in de aard en complexiteit van de zaak onvoldoende aanleiding om, in afwijking van het bepaalde in artikel 241 Rv, naast de proceskostenveroordeling voor die uren een afzonderlijke vergoeding toe te kennen. Het onder sub VIII gevorderde zal dan ook worden afgewezen.

4.7. Samenvatting

- 4.7.1. De vordering van eisers jegens de Staat onder I wordt toegewezen. De overige vorderingen tegen de Staat worden afgewezen.

- 4.7.2. De vordering jegens NAM die is geformuleerd onder I (onrechtmatig handelen) is ten aanzien van alle eisers toewijsbaar.

De vorderingen onder II, III, IV en V (ter zake immateriële schade) zijn toewijsbaar, behoudens ten aanzien van eisers sub 5, 30, 39, 49, 61, 64, 66, 67, 68, 90, 91 en 100 in de zaak met zaaknummer C/19/109028 ([EISER D] c.s.) en eiser sub 4 in de zaak met zaaknummer C/19/109680 ([EISER H] c.s.).

De vorderingen onder VI en VII (ter zake vermogensschade door gemist onstoffelijk voordeel)

zijn eveneens toewijsbaar, behoudens ten aanzien van eisers sub 1, 2, 14, 20, 21, 68, 71, 75, 96 en 97 in de zaak met zaaknummer C/19/109028 ([EISER D] c.s.) en eisers sub 4 en 20 in de zaak met zaaknummer C/19/109680 ([EISER H] c.s.).

De vordering onder VIII (vergoeding buitengerechtelijke kosten) wordt afgewezen.

4.8. De proceskosten

4.8.1. Nu de vorderingen tegen de Staat grotendeels worden afgewezen, zullen eisers in beide zaken worden verwezen in de proceskosten die de Staat heeft gemaakt, met rente als gevorderd. De rechtbank zal uitgaan van het liquidatietarief en aan de Staat (rekening houdend met de akte eisiwijziging en de akte na pleidooi) 5 punten toekennen.

De kosten aan de zijde van de Staat worden in beide zaken begroot op:

- griffierecht € 613,00
 - salaris advocaat 2.260,00 (5,0 punten × tarief € 452,00)
- Totaal € 2.873,00.

4.8.2. NAM zal als grotendeels in het ongelijk gestelde partij in beide zaken de proceskosten van eisers voor haar rekening moeten nemen. De rechtbank zal ook hier uitgaan van het liquidatietarief en aan eisers 4 punten toekennen tegen tarief II. Zij ziet geen aanleiding om over te gaan tot vergoeding van de werkelijke advocaatkosten. Te minder nu eisers voor hun deelname aan deze procedure een vast tarief van (in de meeste gevallen)

€ 25,00 verschuldigd zijn, waardoor hun werkelijk kosten voor rechtsbijstand en het liquidatietarief elkaar weinig zullen ontlopen.

De kosten aan de zijde van eisers in de zaak met zaaknummer C/19/109028 ([EISER D] c.s.) worden begroot op:

- dagvaarding € 103,65
 - griffierecht 285,00
 - salaris advocaat 1.808,00 (4,0 punten × tarief € 452,00)
- Totaal € 2.196,65.

De kosten aan de zijde van eisers in de zaak met zaaknummer C/19/109680 ([EISER H] c.s.) worden begroot op:

- dagvaarding € 98,92
 - griffierecht 285,00
 - salaris advocaat 1.808,00 (4,0 punten × tarief € 452,00)
- Totaal € 2.191,92.

5 De beslissing

De rechtbank

in de zaak met zaaknummer / rolnummer: C/19/109028 / HA ZA 15-33 ([EISER D] c.s.)

5.1. Ten aanzien van de Staat

5.1.1. verklaart voor recht dat de Staat jegens de eisers in deze zaak in de in rechtsoverweging

4.1.12.2. genoemde periode onrechtmatig heeft gehandeld op grond van artikel 6:162 BW;

5.1.2. wijst de overige vorderingen van eisers af;

5.1.3. veroordeelt eisers in de kosten van de procedure aan de zijde van de Staat, tot heden begroot op € 2.873,00, vermeerderd met de wettelijke rente met ingang van de vijftiende dag na de datum van dit vonnis;

5.1.4. verklaart de proceskostenveroordeling onder 5.1.3. uitvoerbaar bij voorraad;

5.2. Ten aanzien van NAM

5.2.1. verklaart voor recht dat NAM jegens de eisers in deze zaak onrechtmatig handelt en heeft gehandeld op grond van artikel 6:177 lid 1 sub b BW en artikel 6:162 BW;

5.2.2. verklaart - behoudens ten aanzien van de eisers die in de aan dit vonnis gehechte dagvaarding zijn genoemd onder 5, 30, 39, 49, 61 64, 66, 67, 68, 90, 91 en 100 - voor recht:

a. dat de aantasting van het woongenot door NAM als gevolg van de aardbevingen door gaswinning van NAM moet worden aangemerkt als aantasting in de persoon van eisers op andere wijze in de zin van artikel 6:106 lid 1 sub b BW;

b. dat de aardbevingen als gevolg van de gaswinning van NAM een inbreuk vormen ex artikel 6:162 BW op het persoonlijkheidsrecht, namelijk het recht op een ongestoord woongenot, van eisers;

c. dat de inbreuk door NAM op het persoonlijkheidsrecht van eisers, namelijk het recht op een ongestoord woongenot, kan worden aangemerkt als aantasting in de persoon op andere wijze in de zin van artikel 6:106 lid 1 sub b BW;

d. dat NAM aansprakelijk is voor de door de eisers in deze zaak geleden en/of nog te lijden immateriële schade ex artikel 6:106 BW;

5.2.3. verklaart - behoudens ten aanzien van de eisers die in de aan dit vonnis gehechte dagvaarding zijn genoemd onder 1, 2, 14, 20, 21, 68, 71, 75, 96 en 97 - voor recht:

a. dat eisers vermogensschade lijden in de zin van het gemis van het onstoffelijk voordeel, te weten het ongestoorde woongenot, als gevolg van de aardbevingen door gaswinning van NAM;

b. dat NAM aansprakelijk is voor de door de eisers geleden en/of nog te lijden vermogensschade bestaande uit het gemis van het onstoffelijk voordeel, te weten het ongestoorde woongenot;

5.2.4. veroordeelt NAM tot vergoeding van de onder 5.2.2. sub d en 5.2.3. sub b bedoelde schade aan de desbetreffende eisers, nader op te maken bij staat en te vereffenen volgens de wet;

5.2.5. veroordeelt NAM in de kosten van de procedure tot op heden aan de zijde van eisers begroot op € 2.196,65,

5.2.6. verklaart de beslissingen onder 5.2.4. en 5.2.5. uitvoerbaar bij voorraad;

5.2.7 wijst het meer of anders gevorderde af;

in de zaak met zaaknummer / rolnummer C/19/109680 / HA ZA 15-73 ([EISER H] c.s.)

5.3. Ten aanzien van de Staat

5.3.1. verklaart voor recht dat de Staat jegens de eisers in deze zaak in de in rechtsoverweging 4.1.12.2. genoemde periode onrechtmatig heeft gehandeld op grond van artikel 6:162 BW;

5.3.2. wijst de overige vorderingen van eisers af;

5.3.3. veroordeelt eisers in de kosten van de procedure aan de zijde van de Staat, tot heden begroot op € 2.873,00, vermeerderd met de wettelijke rente met ingang van de vijftiende dag na de datum van dit vonnis;

5.3.4. verklaart de proceskostenveroordeling onder 5.3.3. uitvoerbaar bij voorraad;

5.4. Ten aanzien van NAM

5.4.1. verklaart voor recht dat NAM jegens de eisers in deze zaak onrechtmatig handelt en heeft gehandeld op grond van artikel 6:177 lid 1 sub b BW en artikel 6:162 BW;

5.4.2. verklaart - behoudens ten aanzien van de eiser die in de aan dit vonnis gehechte dagvaarding is genoemd onder 4 - voor recht:

- a. dat de aantasting van het woongenot door NAM als gevolg van de aardbevingen door gaswinning van NAM moet worden aangemerkt als aantasting in de persoon van eisers op andere wijze in de zin van artikel 6:106 lid 1 sub b BW;
- b. dat de aardbevingen als gevolg van de gaswinning van NAM een inbreuk vormen ex artikel 6:162 BW op het persoonlijkheidsrecht, namelijk het recht op een ongestoord woongenot, van eisers;
- c. dat de inbreuk door NAM persoonlijkheidsrecht van eisers, namelijk het recht op een ongestoord woongenot, kan worden aangemerkt als aantasting in de persoon op andere wijze in de zin van artikel 6:106 lid 1 sub b BW;
- d. dat NAM aansprakelijk is voor de door de eisers in deze zaak geleden en/of nog te lijden immateriële schade ex artikel 6:106 BW;

5.4.3. verklaart - behoudens ten aanzien van de eisers die in de aan dit vonnis gehechte dagvaarding zijn genoemd onder 4 en 20 - voor recht:

- a. dat eisers vermogensschade lijden in de zin van het gemis van het onstoffelijk voordeel, te weten het ongestoorde woongenot, als gevolg van de aardbevingen door gaswinning van NAM;
- b. dat NAM aansprakelijk is voor de door de eisers geleden en/of nog te lijden vermogensschade bestaande uit het gemis van het onstoffelijk voordeel, te weten het ongestoorde woongenot;

5.4.4. veroordeelt NAM tot vergoeding van de onder 5.4.2. sub d en 5.4.3. sub b bedoelde schade aan de desbetreffende eisers, nader op te maken bij staat en te vereffenen volgens de wet;

5.4.5. veroordeelt NAM in de kosten van de procedure aan de zijde van eisers tot op heden begroot op € 2.191,92,

5.4.6. verklaart de beslissingen onder 5.4.4. en 5.4.5. uitvoerbaar bij voorraad;

5.4.7. wijst het meer of anders gevorderde af.

Dit vonnis is gewezen door mr. P.J. Duinkerken, mr. E.W. van Weringh en mr. M.E. van Rossum en in het openbaar uitgesproken op 1 maart 2017.